

PERSONAL INCOME TAX ACT
(AS AMENDED BY ACT NO. 20, 2011)

DOKAR KASA KAN HARAJIN KUDIN SHIGA NA MUTUM
(KAMAR YADDA AKA YI GYARA KAN DOKAR MAI LAMBA TA 20 SHEKARAR 2011)

TA'ALIKI

A can baya kafin a daukaki manfetur ya zama shi ne hanyar da ake samun kudaden shiga don tafiyar da al'amuran ɓangarorin Gwamnati a Nijeriya, haraji shine babbar hanyar da ke samarwa Gwamnati kudin shiga. Sai kuma kudin shigar da ake samu daga harkar noma. A wancan lokaci kowane yanki yana da masu kula da haraji wadanda suke zagayawa kowane lungu da sako domin tabbatar da cewa an biya haraji.

Ya zama tilas kasarmu Nijeriya ta yi tunanin samo wasu hanyoyin na daban domin samun kudaden shiga bisa la'akari da yadda a kullum farashin manfetur yake gurguncewa. Hakika duk duniya an tabbatar cewa haraji shi ne takamaime kuma tabbatacciyar hanyar samun kudaden shiga.

Kasancewar kasar Najeriya tana da tagomashi da hangen ci gaba, hakika yana daya daga cikin Rudurinmu mu tabbatar da samun ingantaccen jagorancin haraji. Harajin kudin shiga na mutum tsari ne da ke kula da jagorancin haraji da arumma suke biya da sauran masana'antu masu zaman kansu. Wannan doka za ta tabbatar da ganin cewa kudaden da masu biyan haraji suke samu suna biyan haraji kamar yadda ya dace. Har ila yau, Dokar ta tanadarwa masu biyan haraji cikakken bayani akan irin kudaden da suke samu da kuma ire-iren kudaden da ba a biya musu haraji da dai sauransu, tare da bayanai akan yadda mutum zai kasance mai bin Ka'idon da aka tanada na ganin cewa yana biyan haraji ga hukumomin karɓar harajin jahar da yake da zama.

Duk da kasancewar tsarin harajin kudin shiga na mutum na kokarin ganin cewa ya tabbatar mutane suna bin ka'idon in biyan haraji da kansu, har da haka akwai wasu kimanin kudaden da ake samu wadanda ya kamata a biya musu haraji, amma kuma ba a biya musu harajin a Nijeriya. Tun da har rashin masaniya akan doka ba uzuri bane, to haka zalika halin ko in kula da ake nunawa akan biyan harajin ba laifin masu biyan bane. Sakamakon rashin hakikanin cikakken adadin irin mutanen da ke cikin rukunin shekarun biyan haraji a kudin hukumomin karɓar harajin bai rasa nasaba da cewa mafiya yawan wadanda suka iya rubutu da karatu a cikin yarikansu na gargaji ya ba su iya rubutu da karatun turanci ba.

Hakika yanzu lokaci ya yi da masu gudanar da karɓar haraji za su zagaya ko ina cikin kasar nan domin ganin cewa sun sadu da irin wadannan mutane domin ganin cewa sun wayar musu da kai dangane da biyan haraji a cikin irin yarukan da suke ma'amulla da su. Kamar yadda ake cewa" Abubuwa biyu ke da tabbas "Haraji da Mutuwa". Ya kamata a raba hakkin da muke da shi na sake bunkasa Nijeriya daidai wadai, wannan shi ne abin da tsarin harajin kudin shiga na mutum yake bukata. Saboda haka, abu ne mai muhimmanci kowane cikakken dan kasa ya san hakkin harajin da y a rataya a wuyansa musamman ma a karkashin tsarin biya daga samu.

A nawa ra'ayin, ina ganin ba karamin hobɓasa wannan kamfani na BTS ADEBIYI & Associates suka yi ba na ganin cewa an fassara wannan tsarin harajin kudin shiga na mutum cikin harsunan Hausa da Yarabanci da Ibanci da kuma Turancin buroka. Yin hakan zai taimaka matuka wajen sada masu gudanar da karɓar haraji daga al'umma. Har ila yau kuma, zai sauƙaƙawa masu gudanar da karɓar haraji wajen saduwa da masu gudanar da kananan kasuwanci a jihohi da birane da kuma kauyuka, wadanda nake da tabbacin za su yi koƙarin ganin cewa sun biya kudaden harajinsu kamar yadda doka ta tanada.

Anyi koƙarin fassara wannan kudin tsarin na harajin kudin shiga na mutum ne a cikin manyan yaruka guda uku na Nijeriya da kuma Turancin buroka domin tabbatar da kudurin da bangaren dokoki suke da shi a kai. Sannan kuma yin hakan zai taimaka matuka wajen ganin cewa an samar da kulawa wajen biyan haraji atsakanin'yanNijeriya. Tabbatar da cewa ana biyan haraji yana da matuƙar muhimmanci ga tattalin arzikin wannan babbar kasa ta mu. Saboda haka, akwai buƙatar hadin kan al'umma baki daya domin ganin cewa an tabbatar da hakan. Sannan kuma yana da muhimmanci kowane dan kasa ya zamo cikin shiri a kowane lokaci domin bayar da tasa gudunmawar akan harkokin da suka shafi ci gaban tattalin arzikin kasar Nijeriya.

Daga karshe, ina mai ba da shawarar cewa yana da muhimmanci hukumar karɓar haraji ta kowace Jiha ta mallaki kwafin wannan kudin na tsarin harajin kudin shiga na mutum da aka fassara domin ganin cewa ya zamo hanyar karkafa tunanin masu biyan harajin wajen tabbatar da ganin cewa kowane dan kasa ya kiyaye hakƙoƙin kasa wadanda suka rataya a wuyan sa.

Babatunde Fowler

EC & CEO, Hukumar Kula da Kudaden Shiga Na Nijar Legas (LIRS)

(Yanzu EC, Hukumar Tara Kudaden Shiga Ta Cikin Gida (FIRS))

MUKADDIMA

Hakika babu kuskure idan aka ce hukumomi a kowane mataki cikin kasar nan sun yi shakulatin bangaro da wani kaso mafi tsoka na tarin jama'ar da kasar take da su wadanda za su taimaka wajen bunkasawa da kuma haɓaka tattalin arzikin Najeriya. Wannan babu tantama idan aka yi la'akari da yawan jama'ar kasar wanda ya kai kimanin mutane miliyan 180.

Kamfanin WTS ADEBIYI & Associates ya yi kokarin gano irin waɗannan mutane da cewa akasari sune wadanda suke yin sana'oin dogaro da kai da yan kasuwa wadanda ba su jin Ingilishi amma kuma za su iya karatu da rubutu cikin harshen su na Uwa. Abin nufi anan shine, wadannan jama'a da ake magana akan su, sun hada da wadanda suka kware a daya daga cikin manyan Harsunan Nijeriya ko kuma turancin Buroka, amma suke da rauni a Harshen Ingilishi. Sakamakon hakan yakan haifar musu da matsaloli wajen sanin haɓƙoƙinsu da nauyin da ya rataya a wuyansu na daga biyan haraji.

Dokar harajin kudin shiga na mutum mai lamba Cap P8, karkashin dokokin tarayyar Najeriya 2004, kamar yadda aka gyara ta a 2011 (PITA), an rabuta ta ne cikin harshen Ingilishi. Bayan kamfanin WTS yayi kokarin samun dukkan wata amincewa da ake bukata daga Ma'aikatar Sharia ta Kasa, sun dukufa wajen fassaro kudin wadannan dokoki (PITA) zuwa manyan harsunan Najeriya wato Hausa, Igbo da Yoruba da kuma turancin buroka. Hakika muna ganin cewa wannan mataki zai taimaka wajen sauƙaƙa tsarin gudanar da haraji musamman a tsarin kudin shiga na mutum. Kuma zai kusanto da tsarin kusa da jama'a ta yadda mutane da kansu za su maida hankali ga tsarin biyan haraji. Harila yau, hakan zai taimaka matuƙa wajen wayar da kai da ilimantar da tarin jama'ar da ba su biyan haraji wadanda kuma sune kaso mafi yawa a kasar.

Hakika muna da tabbacin cewa wadannan mujallu na tsarin haraji, suna da matuƙar amfani ga masu biyan haraji da Gwamnatotin Jihohi da kuma hukumomin tara haraji na Najeriya.

Babu shakka dukkan wani kuskure ko naƙasu da aka gani a cikin wannan aiki namu ne, sannan muna mika godiyar mu ta musamman ga wadanda suka fassara wannan aiki saboda kokarinsu da jajircewarsu.

Godiya ta musamman zuwa ga Assc. Professor Yakubu Magaji Azare da Professor Hafizu Miko Yakasai saboda fassaro wannan aiki (PITA) zuwa Hausa, sai Dr. Joy Ogbuagu wacce ta fassara shi zuwa harshen Igbo sai Mr. Olanrewaju Lagada-Abayomi wanda ya fassara shi zuwa harshen Yoruba, sai kuma Ms. Temitope Florence Omole wacce ta fassara shi zuwa turancin Buroka.

Muna kara godiya ga Mr. Akintunde Akinleye (Madaukin hoto a dandalin sadar da zumunci) wanda ya ba mu damar yin amfani da hoton bangon littafin a kyauta, sai kuma Kelly Mgbor da Fiyike Adebisi saboda kokarinsu wajen tace aikin da tabbatar da hujjoji. Wannan fassara ta PITA ta kunshi dukkanin wasu gyare gyare da aka yi har zuwa shekarar 2011. Haka za a dinga waiwayar wadannan mujallu lokaci lokaci domin shigar da duk wani gyara da aka yiwa dokokin.

Olaleye Adebisi Managing Partner

WTS ADEBIYI & Associates House 20, Wema Terrace Udi Street, Osborne Estate Ikoyi, Lagos State Nigeria West Africa

Phone: -234(1)3425830-1

-234700TADADBISERSEmail:info@wtsnigeria.com Website: www.wtsnigeria.com

August, 2015

BABINA P8

DOKAR KASA KAN HARAJIN KUBIN SHIGA NA MUTUM (KAMAR YADDA AKA YI GYARA KAN DOKAR MAILAMBA TA 20 SHEKARAR 2011)

TSARIN SASSA

YANKI NA 1

Sanya Haraji da Kuma Kudin Shiga da Za a iya sawa Haraji

SASHE

1. Sanya Haraji
2. Mutanen daya cancanci a karɓi haraji a wajensu
3. Kudin shiga da za a iya yankewa haraji
4. Tanade-tanaden baidaya na kimanta samu
5. Kimanta Mazaunin da ake ciki
6. Kasuwancin da ake ganin a Nijeriya ake gudanar da shi ko wani sashe nasa
7. Hukumomin karɓar harajin da aka dɔrawa alhaki ne za su kiyasta kuma su dora harajin daya dace ga ribar da ake samu a wani kasuwanci
8. Hadɓinguiwa
9. Harkar noma dasauransu da kuma riba
10. Aiki
11. Harajin da za a iya bin bashi bar sai abin da ake samu na riba a wajen Nijeriya ya zo hannu
12. Ribar dan Nijeriya
13. Kudaden shiga na waje
14. Kudin ruwa
15. Kasashen da Kamfanonin Nijeriya ke biyan riba ko kudin ruwa
16. Biyan kudi da danƙa amana da kuma kadarar gini
17. Kirƙirarriyar hulɗa

18. Wani nau'in kara

19. Kudin shiga da aka cire

YANKI NA II

Tabbatar da Kudin Shiga

20. Yanke kudin da aka yarda dashi

21. Yanke kudin da baa yarda dashi ba

22. Yafe mayar da kudin da yake nauyi ne ko wanda aka kashe

YANKINA III

Tabbatar da Kudin Shiga da za a iya kimantawa

23. Hujjar lissafa kudin shigar da za a iya kimantawa

24. Sababbin kasuwanci

25. Sallamar da kasuwanci da sauransu

26. Daukar aiki da Fansho

27. Amana da kadarar gini

28. Ma'aikata na wucin gadi

29. Cigaba da kasuwanci

30. Sanya lokacin kudin shiga

31. Kudin da aka kashe da wanda aka samu bayan daina kasuwanci

32. Tabbatar da kudin shiga da zaa iya dorawa haraji

33. Samun sauƙin rayuwa da ta 'ya'ya da wadanda ake riƙo

34. Yanke kudin daza a iya nema

35. Shaidar neman haƙƙi

YANKI NA IV

Tabbatar da Dukkan Kudin Shiga

36. Tabbatar da dukkan kudaden shigar da aka samu ta hanyoyi daban-daban

YANKI NA V

Yawan Haraji da Ruɓanya shi

37. Dora harajin kudin shiga

38. Kaucewa yarjejeniyar ruɓanya haraji

39. Hanyar kiyasta sauki don bayar da damar rubanya haraji

YANKI NA VI

Mutumin da za a dorawa Haraji da Kuma biyansa

40. Mutumin da za a dora waharaji ko kuma bayan samu

41. Samun mutumin da ya cancanci biyan haraji

42. Muhallin yin laifi

43. Ba a rubuta abin da ake samu a inda ya gaza N30,000 ko kasa dahaka

44. Yiwa kai kima

45. Bonas don rubuta kimar da akayi wa kai ta samu

46. Ikon sawa a kawo bayanankarin samu

47. Ikon sa wa a kawo bayanankarin samu da littattafai da takardu da bayanai

48. Bayyanawa da kuma neman bayanai

49. Irin bayanankin damasu aikin banki za su iya bayarwa

50. Ikon nada wakili

51. Sanar da hukumar da ta dace da bayanankin samun da ake tunanin yi

52. Littattafan lissafin kididdiga

53. Ikon shiga waje don bincike

YANKI NA VII

Kimantawa

54. Kiyasta harajin kudin shiga

55. Karin yin kimantawa

56. Jerin mutanen da aka yi wa kimantawa da sauransu

57. Bayar da sanarwar yin kimantawa

58. Tunatarwa ko da mutum zai ki yarda

59. Kurakurai da matsaloli wajen yin lama da bayar da sanarwa

YANKI NA VIII

Daukaka Kara

60. Samar da watahukuma ta musamman ta daukaka kara

61. Iyakancewar lokacin daukaka kara

62. A bayar da cikakkiyar sanarwa ga hukumar karɓar haraji
63. Matakan da ke gaban Kwamishinan ƙara
64. Matakan amincewa da abin da kwamishinan daukaka ƙara suka yanke
65. Daukaka ƙara a kotu
66. Yin ƙiyasi yazaman to abuna ƙarshe
67. Damar daukaka ƙara ta dokar harajin kudin shiga da a zartar da su ta hanyar ware wasu

YANKI NA IV

Karɓa da gano haraji da sake biyan haraji

68. Biyan harajin kudin shiga
69. Yanke haraji a kan kudin shiga
70. Yanke haraji a kan kudin ruwa
71. Yanke haraji a kan riba
72. Yanke haraji a kan kudin Daraktoci
73. Yanke haraji daga tushe
74. Hukuncin gaza yanke haraji
75. Shigar da tanadin doka
76. Hukuncin ƙin biyan harajin kudin shiga
77. Biyan kudin ruwa dalilin makara wajen biyan harajin kudin shiga
78. Koƙarin hukumar karɓar harajin da ta dace kan harajin kudin shiga
79. Saukaƙa hukunci
80. Saukaƙa haraji
81. Biyan haraji daidai da samu
82. Wanda ake wa aiki ne ke da alhakin biyan harajin da aka yanke
83. Samun sauƙi sakamakon yin kuskure
84. Biyan haraji
85. Satifiket din shaidar biyan haraji

YANKI NA X

Gudanarwa da Tanade-Tanaden Musaya

86. Hukumar haraji ta hadin guiwa
87. Kafa hukumar tartara kudaden shiga na cikin gida na Jiha
- SS. Ayyukan hukumomin Jihohi
89. Kafa kwamitin kwararru na Hukumomin Jihohi
90. Kafa kwamitin kula da kudaden shiga na kananan hukumomi
91. Ayyukan kwamitin kudaden shiga
92. Samar da 'yan haɗaɗen kwamitin tartara kudin shiga na jiha
93. Ayyukansu

YANKI NA XI

Laifuffuka da Hukunce-Hukunce

94. Laifuffuka da hukunce-hukunce
95. Hukuncin kuskuren dawo da abin da aka samu.
96. Bayanan karya da abin da aka samu.
97. Tarar laifuffuka na mutanen da suke da iko da wadanda ba su da shi
98. Harajin da za a iya biya ba tare da cigaba da daukar lokaci
99. Yanke hukunci da amincewar hukuma
100. Yin ajiya don shari'ar manyan laifuka
101. Wurin da aka yi laifi

YANKI NA XII

Ikon Masu Karbar Haraji

102. Ma'anarmasu karbar haraji
103. Ikon shigar da bayan su da karɓarsu
104. Ikon takura masu kin biyan haraji
105. Tarnaki ga kasancewar abu laifi
106. Kariya daga wani aiki da sauransu

YANKI NA XIII

Sauran Abubuwa

107. Soke babina 173 da Babina 43 da Babina 174 na Dokokin Tarayyar Nijeriya 1990

108. Fashin baki

109. Takaitaccen batu da nema

TSARIN DOKOKI TSARIN DOKA NA DAYA

Koƙarin samun muhalli

TSARIN DOKA NA BIYU

Kudɓin shiga daga muhalli da amana da kadarar gini

TSARIN DOKA NA UKU

Kudɓin shiga da aka cire

TSARIN DOKA NA HUDU

Tsarin haƙƙin ritaya

TSARIN DOKA NA BIYAR

Alawus na kudɓin jari

TSARIN DOKA NA SHIDA

Kudɓin shiga da za a iya cire wa haraji

TSARIN DOKA NA BAKWAI

Tsarin ribanya haraji

TSARIN DOKA NA TAKWAS

Waranti da ikon shiga muhalli

BABI NA P8

DOKAR KASA KAN HARAJIN KUDIN SHIGA NA MUTUM

Dokar da ta amince da a dora haraji na kudin shiga kan mutane daidaike da al'umma da iyalai da misu karɓarsa da amintattu. Sannan da samar da tsarin kiyasi da karɓa da kuma gudanar da haraji.

[1993 Lamba ta 104 da 1996 Lamba ta 30 da 2011 Lamba ta 20].

[Farawa] [25 ga watan Agusta, 1993].

YANKI NA I

Sanya Haraji da kuma kudin shiga da za a iya sa wa haraji

1. Sanya Haraji:

A nan ne ake dora haraji a kan kudin shiga na:

- a. daidaike jama'a da al'umma da iyalai; sai
- b. wanda kan faru ko ya cancanta a kan amintattu ko rukunin gidaje, wanda za a yi la'akari da wannan doka da kuma tanade-tanadenta.

[1996 Lamba ta 30.]

2. Mutanen daya Cancanci a Karɓi Haraji Wajensu

- 1) Jadawalin tsarin dokokin haraji na shida ne zai fayyace adadin harajin da za a yanke (wannan ita ce doka da aka kira "Harajin Kudin Shiga"). Za a biya a duk shekara bayan an yi Kiyasin jimillar kudin shiga.

1A) Kafin wannan, dukkan tanade-tanaden dokar uwar kudi. Hukumar karɓar haraji a Jiha su kasance suna da iko wajen karɓar haraji a wajen masu safara karɓashin wannan doka, da

[2011 Lamba ta 20.]

- a) dukkan daidaike mutane banda wadanda sakin layi na (b) na wannan karamin sashe ya kare ko tsarin arumma ko wani rukuni da ke zaune a wannan Jiha a wannan shekara karɓashin tanadin wannan doka; da kuma
- b) wadannan sauran mutane, ma'ana:
 - i) mutane da ke aiki karɓashin rundunar sojojin Nijeriya ko ta sojojin ruwa ko ta sojojin sama ko ta 'yan sanda sabanin farar huka;

- ii) ma'aikatan Nijeriya da ke aiki a farkashin wajen
- iii) dukkan mazauna Babban Birnin Tarayya Abuja da kewayenta da kuma
- iv) mutanen da ke zaune a wajen Nijeriya wadanda ke samun kudin shiga ko wata riba daga Nijeriya.

Daidaikun mutane

Dangane da daidaikun mutane, banda ma'aikata da mutanen da suka samu kariyar sakin layi na (b) na karamin sashe na (1) na wannan sashe da harajin kowace shekara da aka kiyasta, Jiha ce kawai za ta iya dora shi ga daidaikun mutane da ke zaune a wannan shekarar tanade-tanaden wannan tsarin dokokin haraji, dangane da mutumin da karamin sashe na (1), (b) na wannan sashe yake nufi kuwa, Hukumar tattara kudaden shiga ta cikin gida ce kawai za su iya dora haraj in.

[Tsarin dokoki na daya].

Masu safara

Dangane da abin da ya shafi mai safara kuwa, Jihar da ya sami kansu a wannan shekarar ce ke da alhakin dora masa haraji. Matuƙar dai cewa:

- a) dukkan kiyasin da aka yi wa mai safara a dukkan shekara, za a bayar da bashin maimakon harajin da za a biya, amma ba zai zarce adadin ya wuce na harajin ba, wannan ya hada da dukkan harajin kudin shiga da ya rigaya ya biya a wajen kowace hukumar karɓar haraji a dai wannan shekara; sai
- b) karɓar haraji fiye da kima wanda aka dɔrawa mai safara a shekarar da aka yi masa kiyasi kamar dai bashi da mai safarar da ya bar Jihar bai biya ba, za a dakatar da shi a tsawon lokacin da ba ya nan da ya biya haraj insa a wata jihar a wannan shekara. Za a biya bashin dukkan harajin da ba a biya ba a jihar da aka fara bayyanawa, amma ba zai zarce adadin da ba a biya ba don harajin da baabiyabaa daya Jihar.

Al'ummomi

Dangane da kauyuka kuwa da sauran al'ummu ma zauna yankuna, za a yanke musu harajin ne kawai bisa duba da dokokinsu na wannan waje kuma za su biya harajin neakan:

- a) dukkan adadin kudin shigar da aka kiyasta na al'ummar.
- b) dukkan adadin kudin shigar wasu daga cikin al'ummar wadanda hukumomin karɓar harajin suke ganin sun zarce a yi musu kiyasi daya bayan daya; ko
- c) adadin kudin shigar al'ummar wanda hukumar karɓar haraji ta ke ganin abu ne da ba zai yiwu ba a yi raba daidai don tabbatarwa a tsakanin arummar.

Dangi

Dangane da kudin shigar wani dangi da wata doka ko al'adu suka fayyace a Nijeriya a matsayin kudin shigar wannan dangi, kuma aka kasa tantanmce ribar da kowa a wannan dangi ya samu, to wannan yanki ne kawai zai yanke harajin da za su biya bisa la'akari dayadda a al'adance tun asali ake karɓa a Nijeriya.

Amintattu

Dangane da kudin shigar da ake samu daga amintattun kowace al'umma ko amana ko kadarar gini ko mai tafiyar da wata kadarar gini ta wani wanda ya rasu, hukumomin karɓar harajin wajen da suke zaune ne kawai za su iya dɗora musu haraji bisa tanadin wannan waje. Hakanan abin da ya shafi amana da kadarar gini da tanade-tanaden a tsarin dokoki na biyu na wannan doka.

[Tsarin doka na biyu]

Babu wani abu a wannan sashe da za a dauka kamar dɗora nauyi ne kan harajin da ake yanka a albashin mutanen da suke aiki a mataakai daban-daban sannan kuma da kowace irin doka da ta tanadi dɗora haraji a kan kudin shigar daidai al'umma babu su.

Matukar dai mutum yana samun kudin shiga kan aikin da yake yi (ba wai kudin shiga da ya samu sakamakon wani aiki da ya yi na kansa ba) to wannan kudin shiga dole a dɗora masu haraji a karkashin wannan doka ko kuma karkashin dukkan wata doka da aka kafa. A wannan sashe "ma'aikaci" na nufin abin da aka bayyana a dokokin fansho na sojoji; da

[Babi na A23.]

"kudin shiga na mutum" na nufin albashi wanda ya hadar da alawus-alawus da kuma sakamakon da ake samu da garatuti da tsarin fansho da duk wani kuɗi da ake samu a dalilin aiki a matsayin mutum na ma'aikaci.

Kudin shiga da za a iya yanka wa haraji

1) Bisa tanade-tanaden wannan doka, kowa zai biya haraji na kiyasin da aka yi wa dukkan kudinsa wanda ya kasance kudin shiga ne da za a iya yankar haraji na mutum a shekara. Wannan na iya kasancewa a ciki ko a wajen Nijeriya ba tare da ware dukkan wadannan ba.

a) ribar da aka samu sakamakon kasuwanci ko wata kwarewa ko aiki cikin kowane irin lokaci ne aka aiwatar da wannan kasuwanci ko kwarewa ko kuma aiki,

b) dukkan wani albashi ko kudin haya ko alawus ko wata riba da aka samu daga aiki wanda ya hada da diyaa ko bonus ko kyauta ko wata dama ko wani karin da wani ya bai wa ma'aikaci na dindindin ko na wucin gadi. Wannan bai hada da dukkan kudin da ya samu ko ya kashe a yayin aikinsa ba, kuma ba wai an kaddara cewa zai samu riba daga wannan kudin ba.

c) dukkan wata riba ko samu wanda ya hada da kyauta wadda aka bai wa kowane mutum damar yin amfani ko yin sana'a ta kowane irin kaya;

d) riba da kuma ragi;

e) kowane mutum da biyan shekara-shekara;

f) kowace inn riba, ko samu ko dai wani biya da aka yi wa mutum wanda ba ya cikin sakin layi na (a) zuwa na (e) wanda ya hadar da wannan faramin sashe.

2) saboda wannan sashe kawai

a) "alawus" ya hadar da dukkan wani kudi da aka biya wanda za a iya biya don saye-saye da ma duk wani kudi da wanda ake yi wa aiki ya biya mai aiki, shi kuma ya biya su;

b) "kudin shiga" sun hadar da duk wani kudi da ake ganin kudin shiga ne a farkashin wannan doka;

c) dukkan wani samu ko riba da ta samu saboda damar da mutum ya samu don amfani ko yin sana'ar wani kaya da ake haya ko wakilci a wannan yanayi, ko biyan haya ko wanda aka bayyana za a biya a gaba, to ana ganin za su iya karawa a kullum cikin tsawon lokacin da aka biya wannan kudin haya.

A ya yin kuma da lokacm ya zarta shekaru biyar, dukkan kudin hayar da aka biya ko wanda aka yi alkawarin biya, za a kallesu ne a matsayin wanda aka samu a kullum na tsawon shekaru tun daga ranar farko da aka fara ambatawa;

d) "aiki" na nufm dukkan wani aiki da wani ya yi da nufin ya samu kudi ko ya ci riba;

e) "riba" na nufin:

i) idan a harkar kamfani ne, ba wai matakin narkewa ba, dukkan ribar da aka rarraba, ko dai ribar babba ce ko karama, wannan ya hada har da kudin da ya yi daidai da darajar bonus na hannun jarin da satifiket din hannun jari da kuma:

ii) dangane da durkushewar kamfani ko narkewarsa, to duk wata riba da za a rarraba ko dai ta kudi ko wani abu daidai da kimar kudin ko wani abin daban wannan bai hadar da uwar kudi ba da aka samu kafin ko kuma a lokacin durkushewar ko narkewar

4. Tanade-Tanade bai daya na kimanta samu

1) A yayin da wanda ake yi wa aiki ya bayyana wani kudi da ya kashe waj en samar da wata dama ko wata kyauta bisa tanadin sashe na (3) Karamin sashe na (1) sakin layi na (b) lamba ta (16) na wannan doka. Wannan ya sha bamban da tanadin muhallin zama wanda ya shafi sashe na biyar na wannan doka. Wadannan tanade-tanade su ne abubuwan dubawa:

a) a kowane yanayi ake ciki matuƙar wata kadara ta cigaba da kasancewa mallakar wanda ake yi wa aiki da su ne ake amfani da wani sashe nasu wajen tabbatar da wannan tanadi. Dole ne ya zama ya bayyana irin kudaden da aka kashe a tsawon shekara bisa duban wadannan dokoki in dai kudin sun kai daidai kaso biyar cikin dari na abin da aka kashe a fofarin sayo wannan kadarar, amma idan suka gaza samuwa, to sai a debi kaso biyar cikin dari na darajar kadarar a kasuwa dubi da lokacin da aka same ta, kamar yadda hukumomin karɓar haraji suka nuna;

b) idan kuma ya kasance akwai wani kudi na bashi ko na haya da wanda ake yi wa aiki zai biya wanda suka danganci wannan kadara. Dole ne ya zama ya bayyana irin kudaden da aka kashe a shekarar wadanda suke da alaka da tanade-tanaden daidai da kudin bashi ko na haya na shekara da yake samu daga kadarar; sai kuma

c) ko ma me ake ciki dai, dole ne wanda ake yi wa aiki ya bayyanakudaden da aka kashe a shekara bisa duban wadannan tanade-tanade wanda ya yi daidai da adadin kudin da yake samu a shekara a kan kadarorin.

2) Za a dauki wanda ake yi wa aiki ne tamkar an karɓi nasa (wannan kari ne a kan sauran haƙƙoƙi) haƙƙoƙi ne wanda suka yi daidai da kudin shekara da ake ganin zai bayyana k'ark'ashin karamin sashe na (1) na wannan sashe, sashe wanda aka yi ragi (idan akwai) a cikin kudin da aka kashe a shekarar wanda ma'aikatan suka yi wa wanda suke yi wa aiki.

3) Tanade-tanaden karamin sashe na (1) da na (2) na wannan sashe bai zai safi sauran kudaden da wanda ake yi wa aiki ya bayyana ya kashe ba.

a) dangane da abin da ya shafi samar da abinci ga dukkan ma'aikata a wani kanti ko bacar abincin rana da yake samarwa ma'aikatan, ba zai keɓe ta ba bisa duban wadanda aka ba wa;

b) wajen samar da yunifom ko rigar aiki ko wani kaya da ake sa wa don kare jiki.

c) idan dai an cire kudaden da aka kashe ne ta hanyar da ta dace, wanda bai hada da alawus na wani dan lokaci da wanda ake wa aiki ya bayyana game da ma'aikaci saboda dalili sauyin aiki wanda ya tilastawa ma'aikacin ya sauya mazauni, kuma wanda ake wa aiki ba zai dauki nauyin biyan haƙƙoƙin da suka shafi alawus din ba.

4) Wani abin duba a wannan sashe dangane da kudaden da aka bayyana an kashe wadanda suka shafi kowane abu sun danganci wani yanki ne na abin da aka kashe wanda kuma aka nuna cewar sun shafi wannan abu.

5) Wani kuma abin dubawa a wannan sashe wanda yua shafi duk wani abu da aka samarwa ma'aikaci za a kale shi ne a matsayin abin da wanda ake wa aiki ya samar wa matar ma'aikacinsa ko danginsa ko mai masu hidima ko wanda yake riƙo ko kuma baƙonsa, sai dai idan akwai shaidar da ke nuna cewa an samar da wannan ne ga ma'aikacin.

5. Kimanta mazaunin da ake ciki

1) Duk wani mazauni a Nijeriya wanda mutum yake zaune ko matansa kasancewarsa ma'aikata ko kuma:

a) mazaunin baya biyan kudin haya; ko
b) kudin hayar da yake biya bai kai darajar kudin da ake biya a shekara ba a wajen. Za a dauki anda ake yi wa aikin ya yanke a albashin ne a kudin hayar shekarar daidai da kimar kudin wajen kamar yadda yake a sashe na (3) na wannan sashe. Sannan a rage daga abin da wannan ma'aikaci yake biya na haya a wannan gida.

2) Wannan karamin sashe na (1) na wannan sashe ya shafi wanda yake zaune a gidan, namiji ne ko mace, sannan a wajen sanya suna za a maye "mijinta" ta a wajen da ya kamata a sa "maytarsa" kuma ya zama wajibi wannan karamin sashe ya bayyana haka.

3) A wannan sashe, darajar kudin shekara na wannan muhalli na nufin:

a) abin da ya shafi irin wannan muhalli ya shafi dokokin da suka tanadi yadda ake kimantawa a farashin wannan wuri. Wato farashin wurin a shekara kamar yadda farashin wannan wurin ya nuna a farkashin wannan doka.

b) a kowane irin hali dai, farashin wuri na shekara wanda hukumar karɓar haraji ta yanke da kuma duba da darajar kudin shekarar wannan waje za su hadar da nuni ga cikakken kaso na darajar wannan wuri na shekara:

i) duba da lokacin da aka yi aiki a tsawo shekara; ko

ii) duba da wani ɓangare na muhallin da ake zaune a ciki, ko

iii) duba da lokacin da aka yi ana aiki a tsawon shekara da kuma la'akari da

Bangaren da muhallin da ake zaune a ciki, kamar yadda hukuamr karɓar harajin da ta dace za ta yanke.

6. Kasuwancin da ake ganin a Nijeriya ake gudanar da shiko wani sashe nasa.

Idan ya kasance wani mutum ko mai aikwatar da wani abu ko wanda aka dankawa amana yana gudanar da wani kasuwanci a wajen Nijeriya wanda kawai wasu 'yan abubuwan kasuwancin kawai ake yi a Nijeriya, to duk riba ko samun da aka yi a sakamakon wannan kasuwanci za a kaddara an same shi ne a Nijeriya ko da kuwa ba za a iya danganta wannan riba ko samu da aka yi da aikin da aka gudanar a Nijeriya ba.

Matukar dai cewa:-

- a) shi wannan mutum ko mai aiwatar da aiki ko wanda aka damkawa amanar ba su da wani takamaiman mazauni a Nijeriya da suke gudanar da wannan kasuwanci;
- b) shi wannann mutum ko mai aiwatar da aiki ko wanda aka damkawa amana ba sa aiwatar da wani kasuwanci ko da jifa-jifa ta hannun wani mutum da suka wakilta a Nijeriya ya aiwatar musu a maddainsu ko madadin wani da suke da alaka ko kuma dukkaninsu suna karkashin wani mutum ne ko kuma babu inda suke ajiye kayan sayarwasu a Nijeriya ko kuma inda ake yawan kawo kayayyakin nasu lokaci-lokaci.
- c) kasuwancin da suke yi a Nijeriya ba abu daya ba ne da za a iya lura da shi, ko kawo wasu kaya ko kakkafa wasu abubuwa ko kuma gine-gine;
- d) kasuwancin ba tsakanin wasu mutane da wani da yake can yake tafiyar da shi ba, kuma su yi wata yarjejeniya a tsakaninsu ka abin da ya shafi tafiyar da kasuwancin wanda a ganin hukumar karbar haraji wannan kirk irarren abu ne ko marar tabbas.

7. Hukumomin karbar Harajin da aka dorawa alhakin ne za su kiyasta, kuma so dora harajin da ya dace ga ribar da aka samu a wani kasuwanci.

1) A inda ya kasance cewa kasuwancin da wani yake gudanarwa, hukumar karbar haraji ta fuskanci a duk kiyasin da aka yi duk shekara ba a iya tantance kudin shigar da aka samu ko kuma hukumar take ganin kudin shigar ya yi kadan duba da nau'in kasuwancin. Hukumar karbar haraji na iya la'akari da tanade-tanaden wannan doka idan ta kasa gano ainihin kudin shigar:

- a) idan ya kasance dukkan kasuwanci na gudanar da shi ne a Nijeriya a dora harajin da ya dace bisa duba yadda kasuwancin yake gudana bayan an kiyasta shi. Wannan hukumar karbar haraji ce za ta yanke.
- b) idan wannan mutum ba mazauni ba ne, kuma:
 - i) yana da zaunannen waje da yake gudanar da kasuwanci, to a kiyasta wannan waje a dora masa haraji bisa adalci cikin kiyasin da akayi.
 - ii) ya wakilta wani ne don ya rilca gudanar da kasuwanci a madadinsa ko a madadin wani nasa ko kuma dukkaninsu suna karkashin wani ne daban ko kuma wani ne yake kawo musu kayan ana asuwancinsu a Nijeriya a madadinsa. A kiyasta kasuwancin

sannan a dora harajin da ya dace duba da yadda kasuwancin yake gudana ta hannun wannan wakili.

iii) yana gudanar da wani kasuwanci a Nijeriya wanda ya zamo wani aiki ne na guda daya na sanya ido ko kawo kaya ko kakkafa wasu abubuwa ko gine-gine, to a kiyasta sannan a dora masa harajin da ya dace na wannan aiki.

2) Tanade-tanaden wannan doka na samar da kiyasin da aka yi da maimata yin kiyasin da daukaka kara da sauran abubuwan da suka danganceta. Sun shafi kiyasi ne da maimaita shi da aka yi kakashin wannan sashe.

3) A wannan sashe:

a) "kasuwanci" na nufin saye da sayarwa ko aikin kwarewa ko aikin hannu.

b) "mutum" dangane da gudanar da kasuwanci, za a iya gani ma'anarsa a sashe na 108 na wannan doka amma ban da kamfani.

Hadin guiwa

(1) Abin da aka samu ko riba daga hadin guiwa anan yaha da da jimillar wadannan....

a) duk wani ladan aiki ko riba ko uwar kudi ko kudin kayayyaki da aka kawo ko aka fitar daga Nijeriya wanda aka yi ba da niyyar dawo da su ba wanda aka biya cikin asusun hadin guiwar don daya daga wanda ake hadin guiwar da shi, sannan.

b) na sa kudin shigar a cikin na hadin guiwar, wanda aka lissafa bisa tanadin wannan doka bayan an cire kudin da za a biya kamar yadda sakin layi na (a) na wannan karamin sashe ya nuna dangane da abin da ya shafi dukkan abokan huldar, amma kafm a yanke kudin da aka kashe da abin da ya shafi abokin hulofar, a kan kansa ko a gida, dangane da abin da karamin sashe na (1) sashe na (a) karkashin sashe na 21 na wannan doka idan dai har abokin huldar neyabayyana.

(2) Idan kudin shigar da aka lissafa karkashin sakin layi na (a) ya nuna cewar faduwa aka samu, to za a cira kason abokin huldar ne daga ribar da aka gano karkashin tanadin karamin sashe na (1) sakin layi na (b) na wannan sashe. Haka kuma za a nuna cewa an samu faduwa ne a kasuwancin hadin guiwar, idan akwai ta, a inda kudin da za a cira na kason abokin huldar ya zarta ribar.

(3) Don ganin an bi tanade-tanaden karami sashe na (1) na wannan sashe, kason abokin hulda na kudin shiga da aka samu wanda aka lissafa zai kasance na adadin kudin shigar da aka lissafa wanda abokin huldar ya samu bisa tanade-tanaden yarjejeniyar da aka yi, matukar dai za a iya rarraba kudin shigar a tsakanin abokan huldar a tsawon lokacin yarjejeniyar, ko a inda kudin shigar da aka lissafa ya nuna faduwa aka yi ko wannan kaso na asara da aka yi wanda za a karɓa a gurinsa idan an karkasa ta tsakanin abokan huldar kamar yadda yarjejeniyar ta tanadar.

(4) Adadin samu ko riba ko asarar da abokin hulda ya yi, wadda aka nuna a tanaden sashen da ya gabata na wannan sashe, na tsawon kowane lokaci ne, dangane da wannan doka za a dauka tamkar kudin shigarsa ne da aka bayyana ko kuma asarar da ya yi a wannan kasuwanci, ko ciniki ko aikin kwarewa da ya yi a wannan lokaci. Sauran kuma tanade-tanaden kaso na III na wannan doka, sabanin sakin layi na (g) na sashe na (21) na wannan doka, ba za su shafi kudin shiga ko asarar da abokin hulda yayiba.

(5) Irin fokin samun kudin shiga na hadin gwiwa ko asarar da aka yi ko wadda wani abokin hulda ya yi, hukumar karɓar haraji za ta kalle ta ne dangane da wannan abokin hulda. A inda kuma wani daga cikin abokan hulda ya cancanci biyan haraji a wata kasa daban, to hukumar karɓar haraji da ta dace ta sanar da wannan kasa irin bayanan wannan kuduri.

(6) Daukaka fura a kan duk wani kiyasi da wani mutum ya yi matukar ya shafi samu da asara ta hadin gwiwa, to tilas ya dogara ga kwamishinonin daukaka fura ko kuma kotun da aka keɓe don al'amuran kudin shiga a farkashin dokar fura da hukumar tattara haraji take da ikon hakan akan abin da ya shafi hadin gwiwa.

(7) Don ganin an bi tanade-tanaden sakin layi na 6 na kashi na farko na wannan doka, kudin shigar da abokin hulda na hadin gwiwa ya samu a Nijeriya to za a faddara an same ta ne a fura da hukumar tattara harajin take, wato inda ake gudanar da kasuwancin hadin gwiwar.

[kashi na farko]

(8) Masu hadin gwiwa ko ma'aikaci ko wakilin da ke kulawa da ofishi ko wani kasuwanci na hadin gwiwa a Nijeriya zai yi rijista ko a sa shi ya yi rijista da hukumar

karbar haraji, ba tare da an sanar da shi ko an buƙaci da ya yi hakan ba. Hakanan a cikin kwana talatin da yin yajejeniya, za a yi rijistar takardar kulla yarjejeniyar hadin gwiwa, inda kuma babu takardar yajejeniyar sai a yi rijistar takardar da aka rubuta ko amincewar da aka yi da baka wadda aka amince a cigaba da huldar hadin gwiwar. Haka nan, idan an samu wani sauyi a yajejeniyar tsakanin masu huldar, to za a sanar da sauyin ga hukumar karbar haraj i.

(9) A inda takardun huldar hadin guiwa suka zamanto an yi musa rijista karkashin tanade-tanaden karami sashe na (8) na wannan sashe, to lissafin ribar abokin hulda a karkashin wannan sashe hukumar karbar haraji za ta lissafa ne bisa duba da takardun da suke a hannunta a daidai lokacin da za a yi lissafin. A inda kuma wani abokin hulda ya gaza bin umarnin tanade-tanaden da aka yi a wannan karami sashe aka fada a baya, ba lallai ba ne karamin sashe na (3) na wannan sashe ya kasance hukumar karbar haraji ta yi kiyasin harajin da za a karɓa tamkar dai dukkan ribar da aka samu daga wannan hulda wadda aka raba ga dukkan abokan hulda ko ribar da za a iya rabawa wadda hukumar karbar haraj i ta ga ya cancanta kuma ya dace.

9. Ribar Harkokin noma da sauransu

Ribar da mutum ya samu daga harkar noma ko kiwo za a dauke ta ne a matsayin ribar da za iya samu idan an yi amfani da gonar wajen shuka amfani ko kuma kiwo. Sai dai idan hukumar karbar haraji ta gamsu da akasin haka. Ya danganta da yadda abin ya kasance, duba da yadda na maƙwabtann gonar ke noma ko kiwo da gudanar da harkokin da suka shafi noma da kiwon.

10. Aiki

(1) Za a dauka cewa dukkan abin da aka samu ko riba daga wani aiki ko an same shi ne a Nijeriya, idan

(a) dukkan hada-hadar da ta shafi aiki ana aiwatar da ita a Nijeriya ne, ka wani ɓangare na ta, sai dai.

(i) wani ne yake yin aikin a madadin ma'aikacin da yake zaune a wata ƙasar daban sabanin Nijeriya, sannan kuma ya zamto kudin ladan aiki da ake biya ba wai ƙayyadajje ba ne dangane da ma'aikacin da ke zaune a Nijeriya;

[2011 Iambata20]

(ii) idan bar ma'aikacin ya zamto ba ya Nijeriya na wani lokacin wanda ya kai kwanaki 183 (wannan ya hadar da bar lokacin hutun sa da lokutan da bai je aiki ba) ko sama da haka a tsawon shekara, wanda ya fara a wata shekara zuwa wani wata cikin shekarar ko zuwa ƙarshenta ko shekarar da kebiye, sannan.

[2011 Iambata20]

(iii) ya cancanci a ciri haraji a cikin albashin ma'aikacin da ke wata ƙasar ƙarƙashin yarjejeniyar kaucewa yankar haraji fiye da sau daya wadda aka ƙulla da wannan ƙasar;

[2011 Iambata20]

(b) ma'aikacin ya kasance a zaune a Nijeriya, ko kuma yana da wani zaunannen waje a Nijeriya.

(2) Duk da haka, tanade-tanaden sakin layi na (b) na karkashin sashe na (1) na wannan sashe, ya nuna cewa ribar da aka samu daga wani aiki a Nijeriya za a ƙaddara cewa an same ta ne a Nijeriya ko ma a ina aka biya haƙƙin, matuƙar dai wanda ake yi wa aiki ya aiwatar da aikin ne a wata ƙasar sabanin Nijeriya wadda ƙarƙashin yarjejeniyar huldar jakadancinta da Nijeriya, ta cire irin wadanan wadanda ake yi wa aiki daga biyan haraj i kan irin wadannan riba.

(3) Duk wani abu da aka samu ko riba daga wani aiki da aka aiwatar a Nijeriya, ta zo a dauka an same su ne a Nijeriya ko da kuwa an karɓi kudin ne a wajen Nijeriya ko a cinikinta.

(4) Duk wani samu ko riba da aka samu daga aiki wanda duka an aiwatar da shi ne a Nijeraiya ko wani sashe nata, to za a dauka cewa an same su ne a Nijeriya, a duk wani lokacin hutu na ma'aikacin da yake aiki. Haka nan da duk wani lokaci da yake aiki. Haka nan da duk wani lokaci da ya bar aikin na wucin gadi daga Nijeriya.

(5) Duk da cewar duk wani tanadi na wannan sashe ko samu ko riba ta wani mutum daga aikin da yake yi kamar na tukin jirgin ruwa, sabanin duk wani aiki a hukumar sojojin ruwa na Nijeriya ko hukumar tashoshin jiragen ruwa, za a dauka cewa an same su a Nijeriya ne kawai a cikin duk wani lokaci da mutum yake aiki bisa sa hannun

amincewa da ya yi ko kuma yana aikin wucin gadi a cikin jirgi a shirye-shiryen sa na sa hannu a yarjejeniyar aiki a Nijeriya.

11. Harajin da za a iya bin bashi bar sai abin da aka samu na riba a wajen Nijeriya ya zo bannu.

Duk da cewa mazaunin Nijeriya ya samu kudin shigar ne a wajen Nijeriya kuma aka shigo da su Nijeriya ta hanyar da hukuma ta amince kamar yadda tanadin sashe na 3 Karamin sashe na (1) na wannan doka ya nuna, za a bi shi bashin wannan haraji sa. Banin harajin da zai biya, amma bashin harajin kada ya zarta adadin kiyasin harajin da zai biya na shekarar wanda ya samu daga kudin da ya shigo da su Nijeriya wanda kuma ya yi daidai da kudin shigar da za a iya dora wa haraji a Nijeriya.

12. Ribar dan Nijeriya

1) Kudin shigar da aka samu sakamakon ribar da wani kamfanin Nijeriya ya raba, za a bayyana cewar an same ta ne daga Nijeriya, kuma za ta kasance jimillar wannan riba kafin a cire kowane irin haraji wanda kamfani zai buƙaci cirewa a ya yin da zai biya farkashin kowace irin doka ta haraji da take aiki a Nijeriya a wannan lokaci dangane da ribar da kamfanoni ke samu.

2) Duk wata riba ta kamfani a Nijeriya da ba a rarraba ta ba wadda kuma aka Kaddara an raba ta bisa tanadin kowace irin doka mai aiki da take dora haraji a kan ribar kamfanoni a Nijeriya, duba da wannan doka dole ne a nuna cewar kudin shiga ne da aka samu daga hannun jarin da mutane suke da shi wadda ta yi daidai da kason hannun jarinsa bisa duban jarin da ya zuba a wannan lokaci. Za a kai adadin kudin shigar da ya samu daga wannan hannun jari domin a yi iciyasinsa sannan a hada da adadin da hukumar karɓar haraji za ta iya bayyanawa dangane da harajin da za a yanke masa daga tushe.

3) Duk wata riba da wani kamfani a Nijeriya ya rarraba za anuna cewar an same ta ne daga ranar da ya cancanci a biya ta.

13. Kudaden shiga nawaje

Duk wani kudin shiga da aka samu daga wata riba da wani kamfani a wajen Nijeriya ya rarraba ko kara ta wata hanyar a Nijeriya zai kasance adadin kudin shiga da aka shigo da

su ko aka karba a Nijeriya matuk'ar dai wannan kudin shiga suna da alaƙa da sashe na 39 na wannan doka ya yi mini da su. Sannan kudin da za a kai domin a kiyasta sai su kasance daidai da wadanda kayyade farkashin karamin sashe na (5) na sashe na 39 na wannan doka.

14. Kudin ruwa

Dukkan kudin shiga da aka samu daga kudin ruwa a kan kudin da aka bai wa wani da ke zaune a Nijeriya ranee ko wani ma'aikaci ko wani amintacce daga wajen Nijeriya, (wannan ya hadar da mutumin da ke zaune a Nijeriya a lokacin da aka bayar da rancen) za a nuna cewa a Nijeriya aka bayar, matuk'ar dai:

- a) akwai nauyi kan wanda zai biya kudin ruwan a Nijeriya ba tare da la'akari da wane irin nau'i na biyan ba ko kuma a ko'ina aka yi biyan.
- b) kudin ruwan da wani kamfanin waje ya samu a Nijeriya ko wani mutum ba tare da la'akari da nau'in biyan ba ko wurin da aka yi biyan.

15. Kasashen da kamfanonin Nijeriya ke biyan riba ko kudin ruwa

A duk inda wani kamfani na Nijeriya ya rarraba riba ko kudin ruwa ko ma dai me ake ciki don ganin an cika fa'idar dokokin haraji na daya na wannan doka, to za a nuna cewa an sami wannan ne daga kasar da wanda aka ba wa ribar kudin ruwan yake. Idan kuma wanda aka ba wa ribar ko kudin ruwan ba mazaunin Nijeriya ba ne to zai kasance na sashe na biyu karamin sashe na (1) da (i6) farkashin (b) ya yi magana akai.

[Tsarin dokokin haraji na farko]

16. Biyan kudi da danfa amana da kuma kadarar gini

Kudin shigar mutum ko wanda aka ba wa amana ko ma'aikaci da ya samu na sallama ko na amana ko daga kadarar ginin wani mamaci da aka yi ko aka samar ko aka gudanar a Nijeriya ko biyan wata amana da aka yi ko aka gudanar a Nijeriya to za a dube ta ne bisa tanade-tanaden tsarin dokokin haraji na biyu na wannan doka.

[Tsarin dokoki na biyu]

17. Kirƙirarriyar hulfa

- 1) A inda hukumar karɓar haraji ta ga cewar duk wata dama ba a yi amfani da ita ba, ko kuma aka gane cewa wata hulɗar ciniki za ta iya rage adadin kudin da za a iya dora wa

haraji an yi ta ne da gangan. A nan, hukumar karɓar haraji na iya yin watsi da wannan dama ko kuma su nemi da a sake shirin game da kudin shigar mutum ko ma'aikaci ko wanda aka ba wa amana kamar yadda hukumar karɓar haraji ta ga ya yi daidai domin a rage zurarewar haraji ko tabuwarsu ta fuskar gudanarwar mu'amala.

2) Idan aka gano cewa abin ya shafi hukumomin karɓar haraji fiye da daya to hukumar kar Bar haraji ta nuna ikonta kamar yadda karamin sashe na (1) na wannan sashe ya nuna, hukumar karɓar haraji da ta cancanta ce kawai za ta yi wannan sannan duk wani abu da wannan hukumar karɓar haraji ta yanke, to ya shafi dukkan hukumomin karɓar haraji.

3) Domin wannan sashe:

a) "biya" ya hadar da duk wata amana ko tallafi ko alƙawari ko yarjejeniya ko kuma shiri,

b) hulda tsakanin wasu mutane wadanda dayansu yana da iko kan dayan ko kuma idan ya kasance 'yan 'uwan juna ne ko kuma wadanda ward ne daban yake da iko a kansu, to za a kale su ne a matsayin suna yin wani abu kirƙirarre ko na karya matukar da hukumar karɓar haraji tana ganin wannan hulda ba a dasa ta kan tsani da ya dace ba kamar yadda za a dauka cewa wasu mutane ne suka yi a karan kansu wanda suke harka iri daya ko wanin aiki iri daya alhalin suna nesa da juna.

18. Wani nau'in daukaka ƙara

Daukaka ƙarar da aka yi dangane da ƙiyasin kuɗin shiga sakamakon wani hukunci ko umarnin hukumar karɓar haraji da ta cancanta ƙarƙashin karamin sashe (2) na sashe na 17 na wannan doka yana hannun babbar kotun ƙasa ne a bisa bukatar wanda aka ƙiyasta kuɗin shigowarsa domin a yanka masa haraji. Babu wani mai hannun jari da yake da haƙƙin daukaka ƙara dangane da kudin da aka nuna cewa shi ne kudin shigarsa bisa tanadin karamin sashe na (2) na sashe na 12 na wannan doka.

19. Kudin shigar da aka cire

1) Akwai abu da za a cire a haraji dangane da kudin shigar da aka fayyace a tsarin dokokin haraji na wannan doka.

2) Minista na iya sanya tsarin dokokin haraji na uku cikin wannan doka ta hanyar sanarwa dukkanta ko kuma ya sanya haraji ga wani mutum ko wasu nau'in mutane duba da wannan doka. Zai yi haka ne domin ya cire kudin shigar wannan mutumin ko wadannan mutane ga barin haraji don neman:

[Tsarin dokar harajina uku].

a) duk wata yarj ejniya ko sulhu ko amincewa kan wani abu tsakanin gwamnatin Tarayyar Nijeriya da kowace kasa ko wani tsari da wata hukuma ta duniya ko da hukunci da ta dauka wanda kuma Nijeriya mamba ce; ko

b) duk wani shi da aka yi wanda ya shafi wannan wanda ake cidar juna tsakanin gwamnatin Tarayya da kuma gwamnatin kowace Jiha.

3) Babu wani abu a wannan sashe ko a tsarin dokoki na uku na wannan doka da za a fahimce shi domin:

a) a cire wani kudin ruwa ko bonus ko albashi ko kudin haya da aka biya duka ko wani sashe nasa da za a cire wa wanda zai karba cikin kudin shigarsa da aka cire a ciki.

b) bai wa wata gwamnatin Jiha ko wani kamfani ko wani mutum ko hukumar gwamnati ko wani kamfani ko mutum wanda yake a Nijeriya ko a waje wata dama ta ya samar da wani sashe cikin yarjejeniya da ke nuna cire haraji ko wata yarjejeniya ba tare da neman sahalewar Ministan kudi ba sannan kuma tashugabankasa.

YANKI NA II

Tabbatar da kudin shiga

20. Yanke kudin da aka yarda dashi

1) Don ganin an tantance kudin shiga ko asarar da wani ya yi a cikin wani lokaci daga cikin wani kudi wanda ya cancanci a biya masa haraji Karkashin wannan doka. Sai an cire dukkan kudin da aka kashe da wadanda suka fita ko wani kudin wanda gaba dayansa ko ya kebanta ko ya zama dole kuma ya bayyana cewa an same shi ne a wannan lokaci.

Sannan kuma idan ya zamanto wannan mutum shi ne ya samar da kudin shigar, wannan ya harfa da:

- a) wani adadin kudi da za a biya a matsayin kudin ruwa saboda wani kudi da aka ara sannan aka rike su a matsayin jari da za su jawo kudin shiga;
- b) kudin ruwan da aka dora a kan bashin da aka bayar don gine-ginen gidan zama a bayar da mallakarsa ga mazauninsa.
- c) kudin hayar da aka karɓa tsawon wannan lokaci da kuma kyauta wadda ta zama nauyi ce da aka bayyana a wannan lokaci. Ko wani dai da aka samu a dalilin wani fili ko wani gini da ake zaune a ciki domin samun kudin shiga.
- d) duk wani kudi da aka bayyana shi cewa na gyaran mazauni ne ko shuke-shuke ko injina ko aka ware su don su jawo kudin shiga ko domin yin gyare-gyare ko sabanta wasu kayayyakin aiki ko kayan amfani ko wani sashe da aka yiamfanidashi.

Matukar dai cewa wadannan mazaunai ko shuke-shuke ko injina ko wani abu da aka ware ko kayan aiki ko kayan amfani ko wani sashe da aka yi amfani da shi don amfanin gida ko amfanin kai. Dukkan kudaden da aka kashe da suka danganci wannan amfani za a cire su;

- e) kudin da ake bi bashi ba a biya ba a kowane kasuwanci ko ciniki ko aikin Kwarewa ko aikin hannu wanda ya zamanto ba a biya shi ba a tsawon wannan lokaci da aka bayyana kudin shigar, ko kuma irin bashin da ba a da tabbacin biyansa a tsawon wannan lokaci. Kuma idan ya kasance wannan baldn bashi ko wanda ba a da tabbacin biyansa sun cancanci a biya su tun kafin wannan lokacin da aka bayyana. Matufiarcewa-
- i) a duk lokacin da za a cire wani kudi a kowane lokaci ne fiarlcashin wannan sakin layi dangane da kowanne bashi kuma ya kasance an yarda da a cire haraj i daga wannan bashi a baya, to ya cancanci a yi ragin da ya dace wajen cirewar cikin wannan lokaci da aka bayyana.
- ii) dukkan kudaden da aka iya dawo da su a tsakanin wannan lokaci wanda aka rigaya aka fid da rai da su ko yafesu kasancewar balcin ba shi ko

wanda ba a da tabbacin biyan shi, a bisa tanadin wannan doka indai an dawo da su za a dauke su a matsayin kudin shigar da aka samu daga ciniki ko kasuwanci ko aikin kwarewa ko aikin karfi a tsakanin wannan lokaci;

iii) an tabbatar cewa dukkan bashin da ake ganin za a cire haraji ko dai an hada shi cikin kudin da aka karba saboda ciniki ko kasuwanci ko aikin kwarewa ko na hannu a cikin kudin shiga na wannan shekara da aka bayyana ko kuma na shekarar gaba ne wanda ba ya cikin tanade-tanaden itaramin sashe na (b) na sashe na 21 na wannan doka wanda aka yi don cinikayya da kasuwanci da aikin kwarewa da ayyukan hannu;

f) gudunmawa ko wani ragi da aka cire daga albashi ko fanshon wani ma'aikaci KarRashin dokar fansho ko wani tsari da aka amince da shi da ya fayyace wannan doka. Sai kuma duk wata gudunmawa wadda ba tara ba ce wadda aka yi ta bisa wata doka da ta kafa asusun amintattu na tallafawa rayuwar arummar Nijeriya ko wani tsarin kudin sallama na aiki ga ma'aikata a duk fadln Nijeriya.

[Babi na 4.]

g) kudin da mutum ke Tarawa na fansho ko wani tanadi ko sauran kudaden sallama na aiki ko wani tsari na arumma da hukuma ta amince da shi bisa dogaro da tsarin dokokin haraji na wannan doka ko kuma wasu ka'idoji da hukuma za ta iya bayyanawa bisa irin ikon da take da shi; [Tsarin dokar haraji na hudu].

Idan dai har cewa inda aka samu damar kafa irin wannan kudi ko wani tsari ko kungiya ta arumma a Nijeriya to dama ko iko ne wadanda aka darucawa amana ko masu gudanarwa na sanya wannan kudade ko kungiyoyin al'umma ko tsari a kasuwanci, sannan duk ranar farko ta shekarar da za a yi Kiyasi wadda ke farawa bayan talatin da daya ga watan Mans, shekarar 1962.

i) dangane da kudi ko leungiyar arumma ko wani shiri da aka nuna cewa an amince da shi bisa tanadin wannan doka ta abin da ya gaza talatin da uku ko daya bisa uku na dukkan kudin ne da za a zuba aka zuba su wajen sayen hannun jari karkashin kowace irin gwamnati a Nijeriya; ko

ii) dangane da kudi ko kungiyar al'umma ko wani shiri da aka amince bisa tanadin wannan doka, abin da ya gaza rabin kudin da za a zuba a jari ne aka sayi hannun jari kark

ashin ikon kowace irin gwamnati a Nijeriya. Amincewar da aka nuna ko wadda aka yi na wannan kuɗi ko Jomgiyar al'umma ko wani shiri ba zai shafi wannan doka ba ta kowane irin hali a tsawon wannan shekara da za a yi kiyasi.

h) dangane da kudin shiga da suka samu daga ciniki ko kasuwanci ko aikin kwarewako nahannu, duk wani kuɗi da aka nuna an kashe a wannan lokaci (ko dai an iya biyan nauyin da ake da shi a wannan lokacin ko sai a gaba)

wanda dukkaninsa a sanadiyyar cinikin ne ko kasuwanci ko aikin kwarewa ko aikin hannu, sai dai idan warfannan kuɗi da aka kashe suna cikin wadanda za a iya cirewa haraj i a wannan lokaci ko wani lokacin a gaba karlcashin tanade-tanaden wannan sashe. Sannan duban wannan sakin layi dukkan kudin da aka kashe wanda aka nuna cewa na wani lokaci ne, to dole a kalle su cewar a wannan lokacin aka same su bar sai ya zama cewa ba a danganta ta da kudin shigarkowane lokaci ba.

i) Duk wani kuɗi wanda hukumar karbar haraji ta gansu cewa wani ne ya bayyana su sakamakon binciken da ya yi na wani lokaci da duba matakin kudin da ya biya farkaskin dokar hukumar kasa ta Kimiyya da Fasahar kere-kere.

[Babi na N3.]

2) A inda kudin shiga suka cancanci a yanka musu haraj i kawai saboda an shigo da su ko an karɓe su a Nijeriya, babu wani abu a wannan sashe da zai bayar da damar cire wani kuɗi daga wannan kudin shiga wadanda aka shigo da su ko aka karɓa a Nijeriya.

21. Yanke kudin da ba a yarda da shi ba

Ba za a yanke kudin wani mutum ba kawai don an tabbata da kudin shigarsa sai an yi duba da tanade-tanaden wannan doka dangane da:

- a) kudaden da aka kashe a gida ko a kan kai,
- b) ribar da aka samu daga kasuwanci ko ciniki ko wani aiki kwararre ko aikin hannu ko wasu kasassun kudade masu yawa;
- c) duk wata asara ko kudin da aka kashe wadda za a iya biyansa ta inshora ko a ba da diyya ta ka'ida;

- d) bashin kudin da aka yi amfani da su waj en gyaran muhalli ko wani sashe na muhalli wanda baa bayyana ba waj en samar da kudin shiga;
- e) haraji da aka dora wa kudin shiga ko ribar da aka dora wa haraji a Nijeriya ko wani waj e daban sai dai wadda aka sanar a sahe na 13 na wannan doka.
- f) duk wani kuɗi da aka biya fansho ko ajiya ko asusu ko zawarawa ko marayu ko kungiyoyi ko wani shiri ko tallafi, sai dai wanda sakin layi na (f) da na (g) na karamin sashe na (1) na sashe na (20) na wannan doka suka amince.
- g) faduwar darajar wata kadara.
- h) duk wasu kuɗi da aka ware daga riba, sai dai wadanda sakin layi na (e) na karamin sashe na (1) na sahe na ashirin na wannan doka suka amince kamar yadda hukumar karbar harajin da ta cancanta ta kiyasta ko kafin a samu kudin da ake sa rai ko su ko rance a madadin duk wani kuɗi da za a iya cirewa bisa tanadin wannan sashe ko wani nauyi wanda aka rigaya aka bayyana a lokacin da aka tabbatar da kudin shigar.
- i) duk wani nau'in kuɗi da aka kashe domin samun kudin gudanarwa da aka bayyana shi a Nijeriya ko a waje sai dai idan kafin amincewa da yarjejeniya wadda ta bayu izuwa wannan kudin gudanarwa ta samu ne daga Minista.
- j) duk wani kudin gudanarwa da aka bayyana cewa a Nijeriya yake ko a waje karkashin kowace irin yarjejeniya da aka shiga kafin a fara wannan sakin layi, sai dai idan har ta kai ga Minista ya amince.

22. Yafe mayar da kudin da yake nauyi ne ko wanda aka kashe.

A inda aka yarda a yi ragi kan kowane irin nauyi ko kudin da aka kashe kuma aka yafe kudin da yake nauyi ne ko aka dawo da wani kudin da aka kashe ko wani sashe nasa karkashin tanade-tanaden sashe na (20) na wannan doka, to adadin kudin wannan nauyi ko kudin da aka kashe wanda aka yafe ko aka dawo da su. To ko ma me ake ciki za a dauke su ne tamkar kudin shigar tun aranar da aka yi wannan yafiya ko aka dawo da kudin.

YANKI NA III

Tabbatar da kuɗin shigar da za a iya kimantawa

23. Huju'ar lissafa kudin shigar da za a iya kimantawa

1) Kudin shigar mutum da aka kimanta na kowace shekara wanda suka shigo masa (wato wadanda aka kira kudin shiga da za a iya kimantawa) za su kasance ne kudin shigar da ya samu a wannan shekarar da zarar an wuce shekarar da aka yi wa kowane samun nasa kiyasi, duk da cewa zai iya kasa samu ta wannan kudi ko kuma kudin su ki kawo wannan kudin shiga.

2) A inda hukumar karɓar haraji da ta cancanta ta gamsu cewa wani yana kokarin mika ko lissafin kasuwancinsa ko ciniki ko wani aiki na kwarewa ko aikin hannu da yake yi a wata rana daban saBanin talatin da daya ga watan Disamba, to ta bayar da umarnin cewa a lissafa duk kudin shigar da suka cancanci a yi musu kiyasi bisa duban irin riba ko kudin ruwan da aka samu a karshen wannan shekarar a wannan ranar, kafin shekarar gaba ta kama.

3) Idan ya kasance kudin shigar wani mutum wadanda suka cancanci kimantawa wanda ya samar daga wani ciniki ko kasuwanci ko aikin kwarewa ko aikin hannu an lissafa su ne duba da lissafin kudin da aka bayar zuwa wani lokaci, kuma da shekara ta zagayo wannan mutum ya kasa bayyana lissaiinsa, to kudin shigar da suka cancanci kimantawa daga wannan hanya da suka samu na wannan shekarar da ake ciki da kuma shekara biyu na gaba masu zuwa, za a lissafa su ne a wannan tsari kamar yadda hukumar karɓar haraji ta ga ya dace ta yi.

4) Duk wata hanya da hukumar karɓar haraji ta dauka karkashin wannan sashe to sai hukumar ta tabbatar da shi ko ta gyara ba tare da waiwayen baya ba. Idan a wannan an nuna cewa mutum ya zauna a kasashe fiye da daya ne a wannan shekaru uku da aka yi kiyasi. Irin wannan kima da za a sake yi ko ragi ko sake biya za a yi su ne domin abi duk wani abu da hukuma ta yanke karkashin wannan karamin sashe.

24. Sababbin kasuwanci

Kudin shigar da suka cancanci kimantawa da wani mutum ya samu daga wani kasuwanci ko ciniki ko aikin Kwarewa ko aikin hannu wanda ya biya shi a Nijeriya to shekarar farko da ya fara wannan samu, kuma kudinsa suka cancanci Kimantawa da kuma shekaru biyu na gaba (wannan shekaru an bayyana a wannan Karamin sashe da

shekarar farko' da 'shekara ta biyu' da 'shekara ta uku'.) za a bayyana su ne bisa yadda wannan tanade-tanade suka nuna.

- a) a shekarar farko to a dauki kudin shigar da suka cancanci Kimantawa a matsayin kudin shigar wannan shekarar.
- b) shekara ta biyu kuwa kudin shigar da suka cancanci haraji za su kasance ne kudin shigar shekara daya daga ranar da aka fara gudanar da kasuwanci a Nijeriya ko ciniki ko aikin fasaha ko na hannu, sai dai idan an bayar da sanarwa kamar yadda take a wani Bangare na wannan bayanai.
- c) shekara ta uku kuma, za a lissafa kudin shigar da suka cancanci Jama ne bisa tanade-tanaden sashe na 23 Karamin sashe na (1) na wannan doka, sai dai idan an bayar da sanarwa kamar yadda take a wani 6angare na wannan bayani.
- d) duk wanda ke gudanar da kasuwanci ko ciniki ko wani aikin Kwarewa ko na hannu, yana da damar ya buƙaci cewar dukkan kudin shigar da suka cancanci k imantawa na shekara ta biyu da ta uku za su kasance ne kudin shigar shekarun da aka yi masu Kiyasi kawai ta hanyar bayar da sanarwa a rubuce zuwa hukumar kar Bar haraji da ta dace cikin shekaru biyu bayan Rarshen shekara ta biyun. (wannan zai kasance na wannan shekaru ne kawai ba wasu ba).

Matuƙar dai cewa zai iya janye sanarwar da ya bayar ta hanyar sanarwa a rubuce zuwa hukumar karbar haraji da ta dace cikin watanni goma sha biyu bayan shekara ta uku. A irin wannan yanayi za a lissafa kudin shigar da suka cancanci k imantawa ne na shekara ta biyu da ta uku tamkar ma ba a ga sanarwar da ya bayar ta farko ba;

- e) a inda aka bayar ko aka janye sanarwar da aka bayyana a baya to wannan Kimantawar da aka yi ko wata bukata da aka shigar a rubuce game da wannan, to irin wannan ragin kima ko sake biyan haraji ya zama dole saboda dole ne a yi aiki da sakin layi na (d) na wannan ƙaramin sashe.

25. Sallamar da kasuwanci da sauransu

Idan wani ya yanke cewar da daina gudanar da wani ciniki ko kasuwanci ko aikin Kwarewa ko na hannu gaba daya a Nijeriya, to kudin shigarsa da suka cancanci kimantawa za su kasance:

a) adadin kudin shigarsa na wannan shekara da za a yi musu Kimar wanda ya daina kasuwanci;

b) dangane da shekarar da ta biyo bayan wadda aka daina kasuwanci adadin kudin shigar da aka lissafa bisa duba da tanadin sashe na 24 na wannan doka ko kuma kudin shigar wannan shekara za a duba wanda ya yi yawa, kuma ba za a bayyana cewar ya sami kudin shiga daga wannan ciniki ko kasuwanci ko aikin kwarewa ko na hannu baa shekarar da ta ga baci wadda aka daina kasuwancin.

26. Daukar aiki da fansho

1) Dangane da kudin shiga da aka samu daga aiki ko fansho wanda aka nuna an same su ne a Nijeriya, to kudin da suka cancanci kimantawa na mutum za su kasance ne kudin shigarsa na wannan shekarar da aka yi kiyasi.

2) Duba da karamin sashe na (1) na wannan sashe, kudin shiga na aiki suna samuwa ne a kullum sai dai idan wani bonus aka samu ko kamasho ko wani alawus da aka bayar wani lokaci guda ko a tsittinke har ya wuce guda, idan ya zama haka, to za a nuna cewa kudin shiga ne na:

a) wannan rana da aka biya ko

b) idan an biya na bayan daina kasuwancin, ko ranar karshe kafin barin aikin wanda ya hada da duk wani hutu da aka tafi lokaci-lokaci a yayin aikin.

27. Amana da kadarar gini

Duk da cewar dai tanade-tanaden wannan sashe na wannan doka, da na kiyasin kudin shiga wanda ake ba wa amana da na wanda yake kula da kadarar gini ta marayu, na kai ko wanda ya ci moriyar dukiya da aka dank a masa ko rukunin gidaje wadanda aka yi kiyasi na kowace shekara ce zai kasance kudin shigar wannan mutum kamar yadda tanade-tanaden jerin dokoki na biyu na wannan doka na shekarar da ta gabata ya bayyana.

[Jerin dokoki na biyu]

28. Ma'aikatan wucin gadi

Kudin shigar ma'aikacin wucin gadi da suka cancanci Kimantawa a kowace shekara za a fayyace su ne ko dai kark ashin tanade-tanaden sashe na 23 da na 24 da na 25 da na 26 da

na 27 na wannan doka ko kuma ya zamanto kudin shigar da aka samu a k arshen shekara zuwa talatin da daya ga watan Disamba cikin shekarar da aka yi kima.

29. Cigaba da kasuwanci

Mutumin da yake gudanar da kasuwanci ko ciniki ko aikin kwarewa ko aikin sana'a, ba za adauka cewa ya fara ne ko ya daina ba shi kadai saboda wani sauyi da aka samu a inda yake zaune daga wata shekara zuwa wata, ko kuma saboda kasancewarsa abokin hulda a cikin wata huldar hadin guiwa ko kuma fƙewa daga hadin guiwar. Ko kuma idan ya kasance nau'in kasuwancin da ake gudanarwa a hadin guiwar ya yi daidai da wanda yake yi shi kadai kafin ko kuma bayan ya daina hadin guiwar, ko ma da me ake ciki.

30. Sanya lokacin kudin shiga

Dangane da abin da ya shafi kasuwanci ko ciniki ko aikin Kwarewa ko aikin hannu dole ne a keɓe kudin shiga ko faduwa na wata shekarar da aka yi wa kima domin a samu haƙiƙanin kudin shigar da aka yi lissafi na tsawon wani lokaci ko kuma a tattara dukkan kudin shigar ko asarar da aka yi a ciki. Abu ne bisa doka idan aka yi wannan rabo ko rarrabawa ko tattarawa. Sannan duk wani rabo da za a yi ƙarƙashin wannan sashe za a yi ne duba da adadin kwanakin da ke tsawon wannan lokaci.

31. Kudin da aka kashe da wanda aka samu bayan daina kasuwanci

A inda banar da mutum ya daina gudanar da kasuwanci ko ciniki ko aikin Kwarewa ko wani aikin hannu a Nijeriya, shi kansa ko bayan mutuwersa to wakilinsa zai karɓa ko kuma ya biya duk wani kudi wanda za a ba shi ko a cira daga ribarsa ta kasuwancin ko cinikin ko aikin Kwarewar ko aikin hannu idan har an karɓa ne ko an biya kafin wannan rana. Za a dauki wannan adadin kudi don tanadin wannan doka walau wanda za a karɓa ko wanda za a biya, duk dai yadda ta kama duba da ranar Rarshe da ya gudanar da kasuwancin ko cinikin ko aikin Kwarewar ko na hannu.

32. Tabbatar da kudin shiga da zaa iya dorawa haraji

Idan wani mutum ya biya harajin kudin shigarsa da aka yi wa Jama na wata shekara, sabanin na hadln guiwa ko na wani rukunin mutane ko na wakili, to wannan adadin kudin shigar da suka cancanci haraji za su kasance ne adadin kudin shigar wannan mutum na wannan shekara da aka bayyana bisa tanadin wannan doka, sai dai idan akwai

wata dokar da ta shafi kudin shigar da suka cancanci biyan haraji a cikin wata dokar daban da ta shafi haka. Duk da haka, duk wani abu da ya sabawa wata doka da ta shafi bayyana kudin shigar da suka cancanci haraji. To bayan an cire duk abin da za a cire, kuma an cire kudin da wannan sashe na wannan doka ya tanadar.

33. Samun saukin rayuwa da 'ya'ya da wadanda a keriko

1) Lallai ya zamo akwai alawus din hakurkurtawa na N200,000 matuƙar dai bai gaza kaso daya cikin dari na dukkan kudin shigar ba. Duba da duka wanda ya fi yawa idan an hada kaso ashirin cikin dari na dukkan kudin shigar. Za a yanki haraji ne daga abin da ya rage, matuƙar dai an bi jadawalin tsarin kudin shiga na tsarin dokokin haraji na shida na wannan doka.

[2011 Lambata 20.]

2) Don bukatar wannan sashe "jimillar haƙƙi" na nufm kudin kodago da albashi da alawus-alawus (wannan ya hadar da sallama ta wani abu) da garatuti da adashin tsufa da duk wani nau'in kudin shiga da aka samu sanadiyyar aiki. [2011 Lambata 20.]

3) Dangane da abin da ya shafi mutum daya (sabanin wanda sakin layi ana (b) karamin sashe (i6) na sashe na (2) karamin sashe na (1) na wannan doka ya shafi (a) wanda yake zaune a Nijeriya, ko kuma wani da ya kasance a kara lokaci ne cikin shekarar dazaayikima:

a) ya kasance ya zauna a Nijeriya saboda wani ciniki ko kasuwanci ko wani aikin kwarewa ko na hannu da yake yi; ko

b) yana yin wani aiki kuma dukkan samunsa ko ribar an bayyana cewa a Nijeriya aka same ta bisa tanadin sashe na 12 na wannan doka.

Zai kasance akwai ragi da za a yi kamar yadda aka fayyace a k aramin sashe na (3) na wannan sashe.

4) Ragin da za a iya yi karkashin karamin sashe na 2 na wannan sashe lallai ya kasance:

a) cire duk swani kudin ciyarwa da bai wuce N300 na wanda kotun da take da hurumin ba da umarnin yin haka za ta umarta a biya tsohuwar matar, dangane da wanda aka warware aurensu kenan.

b) cire N2,500 dangane da duk wani yaro da wani yake riko wanda bai kai shekaru goma sha shida ba a shekarar da ta gabaci wadda aka yi wa mutum kiyasi kuma ya kasance a ranar farko ta wannan shekara da ta gabaci ta kiyasin ko dai bai kai shekarun sha shida ba ko kuma har wannan lokaci ya/tana zuwa makaranta ko kuma yana cikin takardun yarjejeniya da aka yi a ciniki ko wani aikin kwarewa.

[1999 Lambata 19] Matuka dai cewa:

i) ba za a yanke wa mutum komai ba karkashin wannan sakin layin dangane da 'ya'ya fiye da hudii. Bisa dalilan amfani da wannan hani, mutum da matarsa ko matansa da ba rabuwa suka yi ba saboda ka'idon yarjejeniya ko bisa umarnin wata kotu, to za a dauka mutum daya ne kawai,

ii) ba za asake yi wa mutum wani ragin ba saboda wai kudin da aka bayyana cewa suna da alaka da biyan kudin karatun wani yaro wanda ya cancanci a yi wa ragi karkashin wannan sakin layi.

iii) a inda daukar dawainiyar yaro ta zamo mutane biyu ne ko fiye suke yi, to hukumar karbar haraji za ta duba ta raba N500 daidai a tsakaninsu. Don haka ragin da za a yi wa mutum ya danganta ne da kasonsa da ya kama na wannan adadi kamar yadda aka rarraba karkashin wannan sakin layi.

i6) bazawarar da ta sake yin aure ma za ta mori ragin N500 kan kowane yaro (har adadin yara hudii) cikin yaran da tsohon mijinta ya mutu ya bar mata;

c) ragin da aka bayyana cewa za a yi wa kowane mutum a shekarar da ta gabaci shekarar da aka yi wa mutum kiyasi wajen kulawa da taimakawa 'yan'uwan sa ko matan wasu da suka gajiya saboda tsufa ko rashin lafiya ko uwar marayu (wadda ta gaza ko kuma ba ta iya daukar nauyinsu) wadda aka muru aka bari.

Matuk ar dai cewa:

i) ba za a yi ragi ga duk warn dan'uwa wanda kudin shigarsa na shekarar da ta gabaci wadda aka yi idyasi sun dara N1,000.00 ba;

[1999 Lambata 31]

ii) yawan yankan da za a iya yi wa mutane biyu ko fiye a kowace shekara game da wani ko wasu 'yan'uwan sa wadanda ba su wuce mutum biyu ba, to kada ya wuce

N2,000. Idan kuma kudin da suka bayyana game da wannan dan'uwa nasu ya zarce wannan adadi, to adadin kudin da za a iya yanke musu sai sun yi daidai da wannan adadin na wannan kaso da kuma kudin da aka bayyana;

[1998 Lambata 30.]

iii) dukkan adadin yankan da za a iya yi karkashin wannan sakin layi wajen tabbatar da kudin shigar da suka cancanci a biya musu haraji na wani mutum a shekara ba za su zarta N4,000 ba;

d) adadin kudin da za a iya yanka daga kyauta da mutum ya yi a cikin shekarar da ta gabaci wadda aka yi masa idyasi ga kamfanin Inshora game da Inshorar matarsa ko ta rayuwarta ko kuma wata yarjejeniya bayan shekara da aka dakatar wadda ta shafi rayuwarsa ko ta matarsa;

e) game da miskini kuwa wanda yake amfani da wasu kayayyaki na musamman ko taimakawar wani dangane da aikin da ake biyansa, to za a sake cire masa N3,000 ko kaso ashirin cikin dari na kudin shigarsa, duk ma dai wanda ya fi yawa;

[1998 Lambata 19.]

Matukar dai cewa kudin da za a yanke karkashin wannan sakin layi bai dara kaso goma cikin dari na kudin shigar mutum baa wannan shekarar.

5) Yankan da za a iya yi wa mutum na shekarar da aka yi masa kiyasi karkashin tanade-tanaden wannan sashe, bayan na sakin layi na (a) na k aramin sashe na (3) na wannan sashe na iya kasancewa:

a) wannan mutum yana iya nema kuma a amince masa ko matarsa wadda ba su rabu ba ta bi ka'idon yarjejeniya ko umarnin kotu a farkon wannan shekarar, kokuma

b) wani Bangare su nema kuma a amincewa kowace matar.

A inda adadin kudin yankan da aka amince wa miji da matarsa ko matansa, ya zarce adadin kudin da za a yanka musu idan ya kasance za a dauke su a matsayin mutum dayanekawai.

6) A inda aka nemi yin ragi game da wani yaro karkashin sakin layi na (b) ko wani da ake riko karkashin sakin layi na (c) ko wata kyautar shekara da aka yi karkashin sakin layi na (d) na k aramin sashe na (3) na wannan sashe na wannan shekara da aka yi kiyasi

wanda ya shafi dukkan mata da mijin kuma jimillar yankan da aka yi ya zarce adadin da aka yarda a yanka. A irin wannan yanayi hukumar karɓar haraji za ta raba wannan adadin da aka yarda a yanke bisa yadda ta ga ya dace wajen tabbatar da yankan kudin shigar miji da matar daban-daban.

7) Ga masu neman umarnin hukumar karɓar harajin da ta dace to an yarda a yi wa miji ko mata yankan, karkashin wannan sashe kuma ba a dauki alhakin yin yankan ba. To za a bar wa miji ko matar ko a ba raba a tsakaninsu. Wannan ya danganta ga yadda hukumar karɓar haraji ta ga ya dace.

34. Yanke kudin da za a iyanema

Matulcar ba hukumar karɓar harajin da ta dace ce ta bayar da wani akasin umarni ba, ba a amince da duk wani yanke kudi da za a yi a karkashin wannan doka ga kowane mutum na tsawon shekarar da aka yi wa kiyasi ba. Har sai idan shi ne ya bukaci yin hakan a rubuce cikin tsarin da hukumar kar ɓar harajin ta tanadar.

35. Shaidar neman hakki

1) Hukumar karɓar haraji na iya neman mai neman a yi masa ragi karkashin sashe na 33 na wannan doka da ya kawo rubutacciyar shaidar da zai fiarfafi buatar tasa. Idan ya gaza kawo shaidar ko kuma hukumar karɓar harajin ta ga ba ta gamsu da shaidar ba, to hukumar na iya kin amincewa da yin ragin ko kuma ta yi wani Bangare bisa yadda hukumar ta ga ya dace.

2) Duk da haka dai duk wani tanadi na wannan doka:

a) idan mutum ya gaza kawo rubutacciyar shaidar da za ta karfafi bukatarsa ta yin ragi, karkashin sashe na 33 na wannan doka, to ba za a ki yi masa kiyasi ba ko kuma idan ya kasance ma'aikaci ne to duk wani adadi da ya cancanci cire haraji daga cikin ladansa na aikin karkashin tanade-tanaden wannan doka za su zama tabbas ne a yi duba da cewa yankan ko ma dukkan adadin kudin hukumar karɓar haraji ba ta mai da hankali a kansu ba; kuma

b) a inda wani mutu ya nemi a yi masa ragi karkashin wannan na shekarar da aka yi masa kiyasi ko kuma ya kawo hujja don karfafa abin da ya nema a baya kuma hukumar karɓar haraji ta ki yarda da abin da aka nema ko wani bangare na sa cikin shekaru biyu

biyan wannan shekarar, to wannan sake biyan kudin ko biyan harajin ko kuma ragi kan kowane kiyasi za a yi shi don a ga tasirin karin kudin da aka rage wadanda hukumar karbar haraji ta gamsu cewar sun cancanta a yarda da su.

YANKI NA IV

Tabbatar da dukkan kudin shiga

36. Tabbatar da dukkan kudin shiga da aka samu tahanyoyi daban-daban

1) Dukkan kudin shiga na mutum na kowace shekara da aka yi masu Kiyasi su ne adadin kudin shiga da aka yi wa Kiyasi wadanda ya samu ta hanyoyi daban-daban. Haka nan, za a hada da dukkan wani fari kan wannan wanda za a yi wanda ya yi daidai da tanade-tanaden tsarin dokokin haraj i na biyar na wannan doka. Sai kuma a cire duk wani ragi da za a yi ko wanda aka amince a yi wanda ya yi daidai da tanade-tanaden Karamin sashe na (2) na wannan sashe da kuma na wannan tsarin dokoki.

[Tsarin Doka na Biyar.]

Asara a ciniki ko kasuwanci ko aikin Kwarewa ko aikin hannu

2) Za a cire wadannan daga jimillar kudin shigar mutum da aka yi wa Kiyasi:

a) irin asarar kudin da mutum ya yi wadda ya bayyana a shekarar da aka yi masa Kiyasi a kasuwancin ko cinikin ko aikin kwarewa ko na hannu.

Matuk ar dai ba za a yi wannan yankan ba sai dai an rubuta buƙatar yin hakan cikin watanni goma sha biyun wannan shekarar da aka yi masu Kiyasinsa na shekara;

b) adadin asarar da mutum ya bayyana cewa ya yi a kasuwancin ko ciniki ko aikin Kwarewa ko na hannu wanda hukumar karɓar haraj i ta amince da shi a duk wata shekara da ta gabaci shekarar da aka yi masa Kiyasi wanda kuma ba a yarda da shi ba saɓanin kudin shigarsa da suka cancanci Kiyasi na shekarar dakegaba.

Matuƙar dai cewa:

i) cikin kowane irin hali idan jimillar yankan da aka yi daga kudin shigar da aka yi wa kiyasi wanda suka shafi asara suka zarce adadin asarar.

ii) yankan da za a yi farkashin wannan sakin layi na kowace shekarar da aka yi wa Kima ba za su dara yawan kudin shigar da aka yi wa Jama ba wanda aka hada da dukkan kudin shigar wannan shekarar Kimantawa idan akwai wanda aka samu daga ciniki ko

kasuwanci ko Kwarewa ko aikin hannu inda aka bayyana samun asarar. Za a yi wannan ne da an samu dama daga wannan kudin shiga da aka Kimanta daga shekarar farko da aka Kimanta. Wato bayan wannan shekarar da aka yi asarar

idan kuma haka ba za ta yiwu ba, to sai a yi daga kudin shigar shekarar da ke biye wanda aka yi wa Kima da sauransu;

iii) idan mutum ya bayar da wani fili ko gida haya da nufun samun kudin shiga kuma a wata shekarar da aka yi masa Kiyasi, sai ya zamanta kudaden da aka kashe wadanda za a iya cirewa Karkashin tanade-tanaden sashe na 20 na wannan doka wajen tabbatar da samu ko riba daga wannan kudin shiga sun dora wannan kudin shiga to a kalli rarar da aka samu a matsayin asarar da aka bayyana a wani ciniki ko kasuwanci da mutum ya yi, kuma

i6) tsawon lokacin da za a yi ta tafiya da asara a wajen lissafi a taRaita shi zuwa shekaru hudu wanda baya nan duk wata asara za a daina nuna ta cikin lissafi.

3) Adadin asarar da wanda yake gudanar da cinikin kayan noma ya yi to za a cire ta ne daga ribarsa da aka Kimanta ta shekarar farko da aka yi Kimar, wato bayan shekarar da asarar ta faru idan kuma a lokacin aka kasa yin haka, to sai a cire daga ribar da aka yi wa Kima ta shekarar gaba, haka za a yi ta yi (babu iyakancewar lokaci) har sai an mayar da asarar da aka yi baki daya daga cikin ribar da aka cigaba da samu wadda aka Kimanta.

4) Duba da Karamin sashe na (2) na wannan sashe duk asarar da aka yi a wata shekarar da aka yi Kiyasi, to za a lissafa ta ne ta la'akari da shekarar da za ta Rara a wata rana cikin wannan shekarar da aka yi Kima wadda aka dauka a Karkashin Karamin sashe na (2) na sashe na (23) da ke biye matuƙar dai ribar ta faru.

5) A wurin da tanade-tanaden sashe na 30 na wannan doka suka nuna cewa waje lissafin kudin shiga na wani lokaci da ake samu ta wata hanya kuma suka cancanci biyan haraji Karkashin wannan doka, kasancewar lokaci ne da kudin shiga da suka cancanci Kiyasi da aka samu daga wannan hanya a wata shekara, to ya zama dole a bayar ko a rarraba zuwa wasu lokuta da suka shafi dukkan lokaci da aka sami wannan riba ko samu ko kuma asara. Ba kuma za a yanki komai ba dangane da asarar ko wani ɓangarenta da

suka shafi wannan lokaci bisa tanadin Karamin sashe na (2) na wannan sashe. Sai dai idan ya kasance asarar ko wani sashe nata sun dara jimillar samun ko ribar da aka karkasa tsawon ragowar lokaci ko tsawon lokacin baki dayansa.

6) Duk da haka, duk wani tanadi da ke cikin wannan doka, a inda duk yadda aka yi aka ga za a tabbatar da kudin shigar mai biyan haraji ba ko kuma babu adanannun bayanai da za su ba da damar yin cikakken Kiyasin kudin shigar, to wannan mai biyan haraji za a yi masa Kiyasin ne bisa irin ka'idoji da sharudda da Minista ya wassfa na cikin doka bisa umarnin hukunce-hukunce da ke fitowa Karkashin harajin da aka Kaddara a wannan lokaci.

[2011 Lambata20].

YANKI NA V

Yawan Haraji da Ruɓanya shi

37. Dora harajin kudin shiga

Bisa tanade-tanaden wannan doka, harajin kudin shiga da ya dancanci a biya wanda aka tabbatar na wani mutum ta hanyar bin tanade-tanaden wannan doka za su kasance ne na kowace shekara da aka yi kiyasi. Za kuma a yi kiyasin ne a kan kudin da aka fayyace a tsarin dokokin haraji na shida na wannan doka. Don haka bayan duba da duk kudaden da suka cancanci yankar haraji karkashin wannan doka sai aka ga cewa kudin shigar wani ba su cancanci yankar haraji ba ko kuma su gaza kaso daya bisa dari na dukkan kudin shiga, to za a yanki wannan kaso daya ne kawai a matsayin haraji daga kudin shigar ta sa.

[2011Lambata20].

38. Kaucewa Yarjejeniyar Ruɓanya Haraji

1) A duk inda Gwamnatin Tarayyar Nijeriya ta shiga yarjejeniya da gwamnatin wata kasa a wajen Nijeriya da nufin saukaka ruɓanya haraji dangane da harajin da aka dora Karkashin tanade-tanaden wannan doka, to duk wani haraji mai irin wannan siga da wata doka ta wata kasa ta yanke shi, kuma aka nuna yarjejeniyar ta yi matukar tasiri to ita ma yarjejeniyar za ta yi tasiri ne idan har majalisar Itasa ta amince da ita, sannan

[2011Lambata20.]

2) A inda yarjejeniya ta yi tasiri bisa dogaro da wannan sashe, duk wata tilastawa da ta shafi sirri a wannan doka ko wata dokar kasa ba za ta hana a bayyana wa wani jami'in gwamnati da aka ba dama kuma aka shiga yarjejeniyar da shi bayani ba, bisa duba ko shigowa da tanade-tanaden wannan doka kamar yadda aka bufata a bayyana a cikin yarjejeniyar.

3) Minista na iya samar da dokar da za ta nuna yadda za a aiwatar da yarjejeniyar kuma wadda za ta yi tasiri karkashin wannan sashe.

4) Umarnin da aka yi na tanade-tanaden Karamin sashe na (1) na wannan sashe na iya hadawa da tanade-tanaden saukaka haraji daga lokaci da aka yi umamin ko lokacin da aka kare da kuma tanade-tanaden da suka yi magana kan kudin shiga wanda shi kansa ba a rubanya haraji a kansa.

5) Dan ganin an samu saukin rubanya haraji a Nijeriya, to yarjejeniyar da aka bayyana a tsarin dokoki na bakwa za a dauka an yi su ne Karkashin tanade-tanaden wannan sashe kuma ya kasance sun fara aiki a dokar Nijeriya daga shekarar da aka yi kiyasi wato daga daya ga watan Janairu, 1989 dangane da Birtaniya, su kuma sauran kasashe daga ranar da aka rattaba hannu kan yarjejeniya da su. [Tsarin dokokin haraji na bakwai]

39. Hanyar kimanta sauƙi don bayarda damar rubanya haraji

1) Tanade-tanaden wannan sashe za su yi tasiri ne a inda kudin harajin da za a biya daga waje wadanda suka shafi kudin shiga a cikin kasa tare da wanda aka yi yarjejeniya, za a kashe shi a matsayin bashi maimakon haraji da ya shafi kudin shiga a Nijeriya karkashin yarjejeniyar da ke tasiri karkashin sashe na 38 na wannan doka. A wannan sashe kudin haraji na waje na nufin duk wani haraji da aka biya a wannan fiasa wanda kuma bisa yarjejeniyar za a biya shi.

2) Adadin harajin da za a yanka wanda ya shafi kudin shiga da ya cancanci yankar haraji da kuma harajin waje to za a rage shi zuwa adadin kudin bashin da aka yi yarjejeniya Karkashinsa:

Matukar dai cewa ba za a bar wani bashi ba don harajin kowace shekarar da za a yi wa kiyasi sai dai mutumin da yake da kudin shigar a zaune yake a Nijeriya a wannan shekara.

3) Yawan bashi ba zai dara adadin da za a samu ba idan an yi lissafi kuma adadinkudin shigar da ya cancanci yankan haraji za a kuma haraji na waje sannan kuma yankar harajin a ma'aunin da aka tabbatar ta hanyar raba haraji da za a yanka (tun kafin a cire duk wani sauid da aka yi a wannan ɓangare na wannan doka) cikin jimillar kudin shigar mutum wanda ya mallaka da adadin dukkan kudin shigarsa bisa tanade-tanaden wannan doka.

4) Ba tare da la'akari da tanade-tanaden Jtaramin sashe na (3) ba na wannan sashe, adadin bashin da za a iya barwa mutum a duk wata shekara da aka Jayasta kan harajin waje karkashin yarjejeniyar da take da tasiri karkashin sashe na (38) na wannan doka ba za su wuce jimillar harajin da zai biya ba na wannan shekarar da aka yiwa Jama.

5) Ayayin lissafi adadin kudin shigar:

a) ba za a cirri komai ba wanda ya shafi harajin waje (walau wanda ya shafi wannan kudin shiga ko wani daban).

b) idan harajin da za a yanka ya shafi kudin da aka karba a Nijeriya ne, to a Kara adadin kudin bisa adadin da ya dace na harajin waje wanda ya shafi wannan kudin shiga, sannan

c) a inda kudin shigar suka hada da riba bisa yarjejeniya ba za a cirri harajin waje kai tsaye ba ko kuma a cirri wani abu da ya shafi riba, to dole sai an lura an kuma yi la'akari da cewa ko dai a bayar da wani bashi maimakon harajin wanda ya shafi riba ko kuma a kara adadin kudin shigar da adadin kudin harajin waje wanda ba za a yanki harajin ba wanda za a lura da shi wajen lissafin adadin yawan bashin.

6) Bayan nan tanade-tanaden wannan karamin sashe na (b) na wannan sashe ya nuna cewa za a yanki kowane adadin kudi ne idan harajin waje da ya shafi kudin shiga ya zarta duk wani bashi da aka bayar Karkashin wannan yarjejeniya.

7) Sakin layi na (a) da (b) na karamin sashe na (5) na wannan sashe za a yi la'akari da shi wajen lissafa dukkan kudin shiga domin fahimtar yawan kudin da aka bayyana a

karamin sashe na (3) na wannan sashe. Haka nan wannan zai shafi dukkan kudin shiga wadanda suka shafi shiga cikin wadanda za a bai wa bashin harajin waje karkashin yarjejeniyar cikin wannan lokaci da ke sashi na 38 na wannan doka.

8) Ba za a bar bashi ba karkashin yarjejeniyar a madadin harajin da za a iya cirewa a cikin kudin shigar wani mutum na shekarar da aka yi kiyasi idan ya zaɓi cewar kada a lei cire bashi daga kudin shigarsa na wannan shekara.

9) Za a nemi da a biya alawus ta hanyar bashi wanda ba zai wuce shekara biyu ba bayan shekarar da aka yi kiyasi a cikinta. Idan aka samu rikfi kuwa game da adadin kudin harajin da za a cira, to za a nuna rashin amincewa ne ta hanyar kin amincewa da daukaka kara kamar yadda yake a na yin kiyasi.

10) A inda bashin da aka bayar karkashin yarjejeniyar ya zamanto ya yi yawa, saboda sauyin da aka kara na kudin harajin da za a biya a Nijeriya ko wani wajen daban, to babu wani abu cikin wannan doka ko wata dokar kasa ko ragin lokacin yin kiyasi ko neman rafi da zai shafi kowane kiyasi ko neman da wanda karin ya samar, kasancewarsa kiyasi ko bukata da aka yi wadda ba ta wuce shekaru biyu ba daga lokacin da aka yi dukkan kiyasin ko sauyin da sauran kudurce-kudurce da aka yi wadanda a Nijeriya ko kuma a wani wajen daban. Dukkan wadannan duk ababen duba ne wajen yanke cewar ya cancanci a bayar da bashin.

YANKI NA VI

Mutumin da za a dora wa haraji da kuma bayanan samu

40. Mutumin da za a dora wa haraji da kuma bayanan samu

1) Mutumin da ya cancanci biyan haraji ya kamata ya biya:

a) ya biya da sunansa ko

b) ya biya da sunan wani

i) wani mai karba ko amintacce ko wakili ko kwamitin da yake sa wa ko tafiyar da wata kadara ko wani abu na sa a madadinsa, ko

ii) mutumin da yake a matsayin wakilinsa karkashin sashe na 4 na wannan doka ko kuma wanda ya nuna a matsayin wakili karkashin sashe na 50 karamin sashe na (1) na wannan doka,

A irin wannan yanayi da kuma irin wannan kudi kamar yadda za a dorawa mutumin da ya cancanci biyan haraji.

2) Mutumin da aka yanki haraji da sunansa cikin harajin wani to zai dauki alhakin dukkan wani abu da ya sani wanda ake bukatar a yi duba da wannan sashe domin yin kiyasin kudin shigar wanda ya cancanci biyan harajin da kuma biyan duk wani haraji da ya shafi kudin shigar.

3) A inda mutane biyu zuwa sama suka kasance amintattu, to za su biya haraji ne a tare ko sau fiye da daya wanda ya cancanci su biya a matsayinsu. Haka nan, za su rika biyan harajin a tare ko sau dayawa.

41. Samunmutumin daya cancanci biyan haraji

1) A duk shekarar da za a yi kiyasi, mutumin da ya cancanci biyan haraji zai tattara kuma ya rubuce kudin shigar a jikin Fom din da aka ware tun kafin a nemi ya yi hakan. Fom din ya kunshi dukkan bayanana da hukumar karɓar haraji ta Jihar da yake zaune. Zai hada da sahihin kuma cikakken bayani a rubuce wanda zai kunshi:

a) dukkan kudin shigar da ya samu a shekarar da ta kare kafin wadda aka yi kiyasi daga kowace hanyar samusa. Wadda kuma aka lissafa bisa tanade-tanaden wannan doka kuma dokokin da suke karkashinta, sai kuma

b) dukkan takardun shaida da suka shafi samunsa da za a iya bukata don wannan doka da kuma wadanda suke fiarkashinta masu alaka da irin wannan kudin shiga ko alawus ko na tallafi ko ragi ko wani abin daban wanda zai yi amfani da wannan.

2) Fom din da ke kunshe da kudaden da ake samu dole ne ya kunshi rantsuwa daga mutumin da zai biya haraji ko wakilinsa cewar samun nasa da aka bayyana ne na gaske kuma sahihai na kudin shigarsa kamar yadda aka lissafa su bisa tanade-tanaden wannan doka da kuma sauran dokoki da ke karkashin wannan ko kuma cewa duk takardun shaidar da aka bayar na gaskiya ne kuma sun cika.

3) Mutumin da ya cancanci biyan haraji ya kasance yana da fayil a wajen hukumar karɓar haraji na samunsa kamar yadda yake a wannan sashe cikin kwana casa'in 90 daga farkon kowace shekara da aka yi kiyasi.

4) Samun da aka rubuta ko jawabi ko wani bayani da ya shafi dora nauyin haraji na wani mutum a wata shekarar da aka yi idyasi wadda mutum ya bai wa hukumar karɓar haraji ana iya kallonta a wadda aka bai wa wata hukumar karɓar haraji a wannan kasa da aka nuna mai bayar da harajin yana zaune a wannan shekarar. Haka kuma idan yin kuskure ko rage wani abu daga abin da ake samun ko wani jawabi ko bayani ya zama laifi karkashin dokokin karɓar harajin kudin shiga ga wannan hukmar, to sai majalisar wannan hukuma ta zauna a kan wannan laifi kamar yadda aka fara gabatarwa hukumar karɓar harajin abin da ake samu ko jawabin ko bayanar.

42. Muhallin yin laifi

A inda wani ya bijirewa wata doka da hukumar karɓar harajin wata kasa ta yi karkashin tanadde-tanaden wannan doka, babban laifi ne saboda tanade-tanaden dokoki da aka kafa na wannan kasa. To, za a yanke cewa an aikata laifi tun a wurin da hukumar karɓar haraji ta sanar da abubuwan da ake bukata, ko kuma a wajen da wanda ake tuhuma yake zaune ko

kuma a wani waje da hukumar karɓar haraji ta ga ya dace.

43. Ba a rubuta abinda ake samu aindaa ya gaza N30,000 ko kasa da haka

Duk da haka hukumar karɓar haraji kan bukaci mutumin da zai biya haraji da ya rubuce bayanar samunsa wanda ya hadar da kudin shigarsa na kowace shekara da aka yi wa kiyasi. Ba a bukatar rubuta bayan samun mutum na kudin shiga wanda hanyar samun kudinsa albashi ne kawai a kowace shekarar da aka yi kiyasi kuma samunsa bai wuce N30,000 ba.

[1998 Lambala 19].

44. Yiwa kai kima

Mutumin da wannan doka ta bukaci ya rubuce kudin shigarsa kuma ya cancanci biyan haraji, ba sai ya lissafa adadin harajin da zai biya a cikin Fom din kamar dai yadda Minista ya nuna a cikin dokokin da aka fitar.

[2011Lambata20.]

45. Bonus don rubuta Kimar da aka yiwakai ta samu

Mutumun da ya bayyana samunsa karkashin sashe na 41 da na 44 na wannan doka cikin lokacin da aka fayyace don rubuce dukkan samu. Idan ya zama babu kuskure a wajen tsare-tsaren biyan a ba shi bonus na kaso daya bisa dari na harajin da za a biya.

[1996Lambata3L]

46. Ikon sa wa a kawo bayanankarinsamu

Hukumar da ta cancanta na iya bayar da sanarwa a rubuce ga mutum a duk lokacin da ta ga ya zama dole kuma a bukaci ya gabatar cikin wani dan lokaci da ke cikin sanarwa da aka bayar ko karuwar samu bisa bin duk wani abu wanda ake bukatar samu ko kuma wannan doka ta nuna.

47. Ikon sa wa a kawo bayanankarinsamu da littattafai da takardu da kuma bayanai

1) Don ganin an samu cikakken bayanai da suka shall kudin shiga ko ribar da mutum zai samu, hukumar karbar haraji na iya bayar da sanarwa ga wanda take bukatar a cikin wannan lokaci da bayar da sanarwa, ya:

a) ya cike kuma ya gabatarwa hukumar karbar haraji duk wani samu da aka bayyana cikin sanarwa;

b) ya je wajen wani jami'in hukumar karbar haraji don a tantance duk wani batu da ya shafi kudin shigarsa;

c) ya kawo ko ya sa a kawo don a tantance a waje da lokacin da aka sanar a cikin sanarwar wanda na iya kasancewa lokaci zuwa lokaci kamar yadda hukumar karbar haraji ta ga ya dace. Don ganin an tantance duk wani littafi ko takardu ko lissafi ko samu idan hukumar karbar haraji ta ga ya zama dole, ko

d) bayar da wasu bayanankarinsamu da baka ko a rubuce wadanda suka hadar da suna da adireshe kamar yadda aka nuna a cikin sanarwar.

Kasancewar laifi ne ga duk wanda yake aikin banki ya bayyana wani bayani, sai dai idan bukatar yin hakan ta samu sa hannun shugaban wata hukumar karbar haraji a rubuce.

2) Dangane da sakin layi na (a) zuwa (d) na karamin sashe na (1) na wannan sashe, lokacin da aka kayyade cikin sanarwar ba zai gaza sati guda ba daga ranar da aka

bayar da sanarwar. Don haka jami'in hukumar karbar haraji wanda bai gaza matsayin babban jami'in kula da haraji ba na iya tsayawa kan duk wani abu da aka nuna a karamin sashe na (1) (a) ko (d) na wannan sashe, ba tare da bayar da sanarwa ba kamar yadda aka fayyace a wannan sashe.

3) Duk murumin da yake aikin banki kuma ya sabawa wannan tanadi na wannan sashe, to za a tuhume shi da laifi ta hanyar biyan tara ta N500,000 idan wasu mutane ne ko N50,000 idan mutum daya ne.

[2011Lambata20.]

4) Babu wani abu cikin tanade-tanaden wannan sashe ko cikin wasu tanade-tanaden wannan doka da za a fahimce shi da cewa yana haua hukumar karbar harajin da ta dace tantance duk wani abu da ya shafi kudin shiga ko ribar da mutum ya samu ta hanyar tantance haraji ba. Haka duk wani abu da ya shafi abin da aka rubuta a littafi ko takardu ko lissafi ko samu da hukumar karbar haraji za ta iya fayyace wa lokaci zuwa lokaci cikin dokoki ta.

5) Duk wata hukuma ciki kuwa har da ta gwamnati ko ta wasu kwakwaru ko ta 'yan kasuwa da ma duk wata Kungiya dole ne su samar da duk wasu bayanai da hukumar haraji ta buƙe" ata daga gare su a cikin tsarin da ta nemi a bayyana. [2011Lambata20.]

48. Bayyanawa da kuma neman bayanai

1) A inda hukumar karbar haraji ta ke da wani bayani ko takarda ko bayanin da suka shafi wani mutum wanda a tsarin karbar haraji a wajen al'umma a Nijeriya sai dai a bayyana shi ko a mayar da shi zuwa hukumar, to sai a bayyana ko a mayar da wannan bayanin ko takarda ko bayanin ajiya duk da cewa duk wani tanadi da ya shafi sirri dake cikin dokarharajin kudin shiga nakowace Kasa.

2) Baa yarda wani ma'aikacin hukumar haraji ko sakatarenta ko dai wani mutum da ke aiki a hukumar ya bayyana duk wani bayani game da kudin shigar wani ba ko harajinsa ko kuma wani yanayi da yake ciki ko wani abu da ya samu a dalilin aikinsa sai dai idan ana ganin hakan ya yi daidai:

- a) cikin sakamakon zaman majalisa da ya samu daga wannan doka; ko
- b) gako wace hukumar karbar haraji, ko

- c) bisa duk wani tanadi na tsari wanda ya shafi haraji, wanda aka yi da wata kasa.
- 3) Duk wani bayani da aka bayyana wa hukumar karɓar haraji kamar yadda karamin sashe na (2) na wannan sashe zai kasance ta dole ya bi tanade-tanaden wannan karamin sashe da kuma duk wani tanadi da ya shafi sirrinta kudin shiga na dokokin wannan hukuma.
- 4) Bisa duba da tanade-tanaden karamin sashe n (1) da na (2) da na (3) na wannan sashe, don ganin ta samu bayanankudin shiga, ko wani yanayi na wani, hukumar karɓar haraji na iya bayar da sanarwa ga wani murum domin ya kai bayanai da suka hada da suna da adiresi da aka bayyana a ciki, kamar yadda lokacin da sanarwar ta takake ya nuna.

49. Irin bayanankudin banki zasu iya bayarwa.

- 1) Ba tare da sanin sashe na 48 na wannan doka ba, mutumin da yake aikin banki zai shirya kudin da mutane suka samu a farshen kowane wata yana mai bayyana suna da addireshin sababbin masu hulda da su, sannan kada ya wuce kwana bakwai cikin sabon wata bai kawo wa hukumar karɓar haraji bayanankudin samun ba na wannan yanki da bankin yake ko kuma inda wannan mai hulda da banki yana tare da hukumar karɓar haraji ta Kasa.

[2011Lambata20.]

- 2) Dogaro da karamin sashe na (1/na wannan sashe hukumar karɓar harajin da ta dace na iya bai wa wani sanarwa domin samun bayanai da suka shafi haraji. Wannan ya hadar da mutumin da yake aikin banki a Nijeriya kan cewa ya samar da bayanankudin hada da suna da addireshin duk wani mutum da aka nemi a kawo shi cikin sanarwar kamar yadda sanarwar ta nuna.

Matukar dai cewa mutumin da yake aikin banki a Nijeriya sanarwar da shugaban hukumar haraji ya sawa hannu ba za ta buƙaci ya yi hakan ba.

[2011Lambata20.]

- 3) Duk mutumin da yake aikin banki a Nijeriya kuma ya karya tanade-tanaden wannan sashe dangane da laifi wanda ya shafi tuhunia, tarar N500,000 dangane da wasu mutane ko N50,000 dangane da daidaiku.

4) Babu wani abu cikin wadannan tanade-tamade da kowane sashe ko wasu tanade-tanaden da ke cikin wannan doka da za ta hana hukumar haraji amfani da tsarin tantance haraji wajen tantance duk wani abu da ya shafi ribar kamfani ko wani abu da ya shafi abin da aka shigar a littafi ko takardu ko lissafi ko samun da aka yi, bisa dai yadda hukumar karbar haraji za ta rika wassafawa akai-akai.

50. Ikon naɗa wakili

1) Hukumar karbar haraji da ta dace na iya sanar da mutum a rubuce cewar ta nada shi wakilin wani, kuma wannan da aka wakilta zai kasance wakilin ne kawai saboda wannan doka, kuma za a iya buƙatar da ya biya haraji wanda mutumin da yake wakilta ya cancanci biya daga kowane kudi da suke hannunsa ko suka kusa shiga hannunsa ko suka shiga hannun mai su ta hannunsa ko suka shiga hannun wanda yake wakilta, to idan aka samu matsala wajen biyan kudin to za a nemi ya biya da kansa.

2) Don dogaro da wannan sashe, hukumar karbar haraji na iya neman kowane mutum da ya ba da bayani game da wani kudi ko asusu ko kadara da take hannunsa ko wasu kudi da suke hannunsa wadanda zai bai wa wani.

3) Tanade-tanaden wannan doka da suka shaft tirjiya da kuma daukaka fiara sun shaft duk wata sanarwar da aka bayar a Jƙarƙashin wannan sashe tamkar dai sanarwar ita ce kimar da aka yi.

51. Sanar da hukumar data dace bayanansamun da aketunaninyi

Duk wani bayani na samu ko bayani ko abin da wani ko a mu'amalarsa aka yi Karyar bayyanawa a wannan ɓangare na wannan doka, to za a tabbatar cewa wannan mutumin ne ya bayar da bayanin ko hukumarsa ko ma dai me ake ciki sai dai idan an tabbatar da akasin haka. Haka kuma duk wani mutum da zai sa hannu a kan irin abin da aka samu ko bayani ko wani Fom to dole ne ya zama yana da cikakkiyar masaniyar abin da ke ciki.

52. Littattafan lissafin ƙidadiddiga

1) Idan mutumin da ya cancanci biyan haraji ya ƙi ajiye wani littafi na lissafi wanda hukumar karbar haraji ke ganin yana da muhimmanci wajen karbar harajin:

a) to wannan mutum da ya cancanci biyan haraji banda wadanda suke aiki ake biyansu albashi, to za a tuhumce su da laifin tara ta N50,000 idan mutum daya ne, idan kuma hadln gwiwa ne N500,000; sannan

b) hukumar karɓar harajin da ta dace na iya umartar mutum a rubuce cewa ya tanadi wannan bayanai da littattafan lissafi da Fom a kuma cikin harshen da aka bayar da sanarwar bisa la'akari da tanade-tanaden karamin sahe na (2) na wannan sashe cewa wannan mutum dole ya ajiye bayanansa da littattafan lissafi kamar yadda aka umarce shi.

[2011Lambata20.]

53. Ikon shiga wuri don bincike

1) A inda wani mutum yake gudanar da kasuwanci ko aikin Kwarewa ko sana'a a Nijeriya (ko da kuwa wani sashe ana aiwatar da shi ne a wajen Nijeriya) to hukumar karɓar haraji ta:

a) ta gamsu cewa akwai cikakkiyar hujjar da ke zargin ana aikata laifi da ya shafi fan bayyana wani bayani bald daya ko wani sashe na sa ko yin wani abu ba daidai ba ko laifm da yake da alaka da haraji wanda aka bayyana; kuma [Tsarin dokokin haraji na takwas]

b) ta gamsu cewar hujjar aikata laifin ko aikata ba daidai ba za a iya gano ta a mazauni ko a wani ofishi mai rijista ko wajen da ake gudanar da ciniki ko sana'o'i ko aikin kwarewa ko kasuwanci ko gidan wani daga shugabanni ko wakili ko wakilin wani mutum.

Hukumar karɓar haraji na iya bai wa kowane jami'inta ikon shiga harabar ko ofishin da yake da rijista ko wajen shugabanin ko gidan wani mutum ko wakili ko wakilin wani mutum da karfi idan hakan ta kama a kowane lokaci daga lokacin da aka bayar da ikon da yanayin yadda za a yi binciken.

2) Duk wani iko na shiga muhali ko ofishi mai rijista ko wajen shugabanni ko gidan wani ko wakilin wani don yin bincike sai ya kasance a yadda aka wassafa a tsarin dokoki na takwas na wannan doka. Haka nan sai hukumar ta samu cikakken izinin yin

bincike ko kwacewa ko cire duk wani bayani ko takardu da aka samu a irin wadannan wurare da aka bayyana wadanda suke mallakar su ne.

3) A ya yin da suka shiga muhallin wani da izinin shigar karkashi wannan sashe, to j'ami'in ne da ikon kwace duk wani abu da yake ganin za a bukace shi don yin adalci wajen yankewa wannan mutum haraj in da zai biya ko kuma don ya zama shaida kan wannan laifi da ya aikata kamar yadda aka bayyana a karamin sashe na (1) na wannan sashe.

4) Dan cim ma burin sashe, duk jami'in da hukumar karbar haraji ta ba wa ikon aiwatar da bincike karkashin wannan sashe zai iya neman taimakon jami'in dan sanda kuma aikin da dan sanda zai yi shi ne na taimakawa wannan jami'i wajen aiwatar da aikinsa na samun bayanar harajin da mutum zai iya biya ko wanda zai biya ko don zama da za a yi da ya shafi laifin da aka bayyana a karamin sashe na (1) na wannan sashe.

5) A inda aka shiga muhallin wani bisa izinin da aka bayar karkashin wannan sashe kuma jami'in da ya shiga ya kwace wani abu bisa umami izinin da ya samu, to ya yi kokarin nuna wa wannan mutum adadin kayan da aka karba a wajensa idan ya bukaci a yi hakan a nan take.

6) Duk mutumin da aka ba wa waranti karkashin wannan sashe zai:

a) bayar da cikakken hadin kai ga mutumin da aka ba wa dama don yin binciken ta hanyar bar shi ya shiga gidan ya bincika kayayyaki ko takardu da za a iya bukatar a bincika;

b) amsa duk wasu tambayoyi da tuhuma da za a yi masa a ya yin bincike;

c) cire duk wasu abubuwa da aka bukata don taimakon a yi binciken

7) Duk mutumin da aka kai wa waranti bincike kuma ya ki bai wa j'ami'i ko jami'an da aka dorawa alhakin bincike hadin kai ta hanyar zarginsu ko yin fada da su ko ya nuna musu wani hali da ba su gamsu ba, to za a kama shi da laifi kuma a tuhumeshi ta hanyar cin sa tarar N5,000 ko a daure shi na tsawon akalla wata uku ko a hada masa duka.

8) Jami'in hukumar karbar haraji na iya kiran mutum don a tattauna da shi dangane da abin da ya shafi kasuwancinsa ko ciniki tun kafin ko a lokacin ko bayan an

ba shi waranti aiwatar da binciken. Wannan zai ba wa hukumar karɓar harajin damar yin adalci kuma ta yanke wa wannan mutum harajin da yake daidai.

9) A wannan sashe "waranti" na nufin warantin da aka bayyana a karkashin karamin sashe na (2) na wannan sashe.

YANKI NA VII

Kimantawa

54. Kimanta harajin kudin shiga

1) Hukumar karɓar harajin da ta dace za ta cigaba da Jamanta duk kudin shigar mutumin da ya cancanci biyan haraji marukar dai lokacin da aka bai wa mutumin na ya bayyana abin da yake samu ya wuce kamar yadda yake a sashe na 41 na wannan doka ko wani abu makamancin wannan da hukumar ta ga za ta iya yi.

2) A inda mutumin da ya cancanci biyan haraji ya bayar da abin da yake samu to hukumar karɓarharaj in na iya:

a) karɓar bayanan abin da yake samun sannan ta yi masa Jeimantawa da ta dace; ko

b) kin karɓar bayanan abin da ake samun, sannan ta Kaddara adadin kudin shigar tasa kuma ta yi adalci wajen yin Kimar kudin shigar da yanka wa wannan mutum harajin da ya dace.

3) A inda mutumin da ya cacanci biyan haraji ya ƙi kawo bayanin abin da yake samu cikin lokacin da aka ba shi kuma hukumar karɓar haraji ta ga wannan ya cancanci biyan haraji, to bisa hukumomin hukumar karɓar harajin tana iya kaddara adadin kudin da za a yi wa Kiyasin da adadin kudin shigar. Wannan kiyasi ba zai shafi duk wani nauyi ko bashi da aka bayyana ba saboda dalilin gaza bayar da bayanan ko sakacin bayyana samun.

4) Babu wani dalili da zai hana hukumar karɓar haraji yin Kiyasi ga wani mutum da ya cancanci biyan haraji matuƙar lokacin da aka bashi na ya bayyana abin da yake samu ko kudin shigarsa ya wuce karkashin tande-tanaden sashe na 41 na wannan doka.

5) Duk da cewar tanade-tanaden wannan sashe ya nuna cewar hukumar karɓar haraji ba za ta yi wa wani kudin shiga kiyasi ba na shekarar da za a yi kiyasin a kan

ma'aikaci dangane da abin da ya shafi albashinsa ko wani kudin shigar idan wannan haraji ne da aka dawo da shi ta hanyar yanka Karkashin tanade-tanaden sashe na 81 na wannan doka, sai dai cikin shekara shida bayan wannan shekarar:

- a) ya nemi hukumar karbar haraji ta yi Kiyasin ko dai wanda ya danganci neman a sake biyan haraji ko wani abu daban; ko
- b) hukumar karbar haraji ta ga yin Kiyasin ya zama dole ko ya dace dan gano cikakken bayanin kudin shigar da za a yankawa haraji a wannan shekara.

55. Karin yin Kimantawa

Idan hukumar haraj i a ganinta ta gano cewa ba a yi Kimantawa ba ko an yi wa kudin shigar wani wanda ya cancanci biyan haraji Kima Rasa da yadda ya cancanci a yanka masa, hukumar karbar haraji na iya Rara yin Kima a cikin wannan shekara ta kudi ko cikin shekaru shida bayan Rarewar lokaci a sake yi masa kimantawa a kan kudin da ya cancanci ya biya. Tanade-tanaden wannan doka da suka shafi sanarwar yin Kimantawa ko daukaka Rara da sauran abubuwan da za su biyo baya za su shafi Kimantawar da Rarin Kimantawar da kuma harajin kamar yadda yake a nan.

Don yin lissafin kudin ko Rarin kudin da ya kamata a yanka Karkashin Karamin sashe na (1) na wannan sashe dukkan wasu bayanai da suka yi daidai da sakin layi na (b) na tanade-tanaden sashe na 66 Karamin sahe na (2) na wannan doka za a lura da shi walau an san cewa yaushen ne aka yi wa wanda ya cancanci biyan haraji Kimantawa a baya ko kuma yaushen ne za a yi masa a dai shekara guda:

A duk inda aka sami wani Fom na karya doka ko sakacin aiki da wanda zai biya haraji ko wakilinsu ya yi wanda ya shafi duk wani haraji da aka dora Karkashin wannan doka, to hukumar karbar haraji na iya yi wa wannan mutum Kimantawa a kowane lokaci bisa kuma kowane adadin kudi ko Rarin kudi idan ta kama don gyara asarar haraji da aka yi a dalilin cuta ko Rin biya ana sane ko kuma dan sakaci.

56. Jerin mutanen da aka yiwa Kimantawa da sauransu

- 1) Hukumar karbar haraji ce za ta shirya jerin sunayen mutanen da suka cancanci biyan haraji da wuri wadanda aka yi wa kudin shigarsu Kima Karkashin wannan doka.

2) Jerin sunayen su kasance sun kunshi sunaye da kuma adireshin mutanen da suka cancanci biyan haraji wadanda aka yi wa kudin shigar haraji (wanda a cikin wannan doka aka nuna da j erin wadanda aka yi wa Kima). A cikin suna da adireshin duk wani mutum wanda ya cancanci biyan haraji da adadin da aka yi wa Kimantawa da jimillar kudin shigar da suka cancanci biyan haraji wanda ko ma ta yaya dai a lissafa harajin da adadin kudin da za a biya wa haraji da ma duk wasu bayanai da hukumar karbar haraji zata wassafa.

3) A inda aka samu dukkan sanarwar Kiyasin da aka gyara ana adanawa ne a ofishin hukumar harajin da ta cancanta. Wannan ya haɗar da jerin Kiyasin da aka yi don wannan doka.

4) Dangane da ma'aikaci kuwa wanda aka cire haraj insa ta hanyar yanka daga albashin Karkashin tanade-tanaden sashe na 81 na wannan doka, to hukumar karbar haraj i na iyabayyana wadannan abubuwa lokaci-lokaci:

a) fom dinsa wanda yake dauke da dukkan bayanan Kimantawar da suka cancanci haraji da kuma haraji da aka karɓo a wajensu za su kasance ne a ofishin hukumar karbar harajin da ta dace.

b) fom din da wanda yake yi wa aiki zai ajiye irin wannan bayani; kuma

c) fom din da wanda yake yi wa aiki zai yi wa hukumar karbar haraj in da ta dace bayani game da harajin da aka cire.

5) Wanda ake yi wa aiki zai fito da bayanan da ya ajiye a wajensa kamar yadda Karamin sashe na (14) na wannan sashe ya nema domin hukumar karbar haraji ta yi nazari a kansa cikin kwanaki 21 da aka ba ta. Dagan an, sai a bai wa j ami'in da aka bai wa iko na hukumar karbar haraji damar ganin bayanan da kuma lissafi da bococin da suka shafi wannan a wajen da yake aiki a lokacin da ya dace.

6) Don amfani da wannan sashe, za a rubuta wa wanda ake yi wa aiki sanarwa a rubuce game da shi ko wasu wadanda ake yi wa aikin ta hanyar bugawa a mujallar da ta dace.

57. Bayar da sanarwar yin Kimantawa

Hukumar karbar haraji ta zamanto ta tura wa kowane mai biyan haraji da mutumin da ake cirar haraji da sunansa da kuma wanda sunansa ya fito a jerin wadanda aka yi wa Kiyasi sanarwa da ke dauke da kudin da aka yi Kiyasin da adadin kudin shigowar da aka dorawa haraji da wajen da za a biya harajin kuma da nuna haƙƙin wannan mutum kamar yadda suke a sashe na 59 na wannan doka. Za a iya turawa ta Fas ofis ko ta kar ta kwana ko kuma ta imel.

[2011Lambata20.]

58. Tunatarwa ko da mutum zai ƙi yarda

1) Idan mutum bai amince da Kiyasin da aka yi masa ba, zai rubuta takardar fan amincewa zuwa hukumar karbar haraj in da ta dace domin a sake yi masa Kiyasin. A cikin takardar tasa zai bayyana inda bai yarda da shi ba Rarara kuma zai yi wannan ne cikin kwana talatin da ba shi takardar Kiyasi.

2) Idan hukumar karbar haraji ta karɓi koken ƙin amincewa da Kiyasi za ta nemi mutum ya ƙaro mata shaidu na bayanai kuma ya kawo littartafai da sauran takardu da hukumar ta ga sun zama dole a kawo din. Hukumar kum na iya kiran warn mutum da take ganin zai ba ta bayanai da take ganin za su taimaka game da koken don wani j ami'in hukumar karbar haraj in da ya yi rantsuwar aiki tsakani da Allah ya yi nazari ko akasin haka.

3) Idan daga baya mutumin da ya ƙi amincewa da Kiyasin da aka yi masa suka cim ma matsaya kan abin da zai biya na haraji da hukumar karbar haraji, to sai a gyara Kiyasin yadda ya dace kuma a sanar da shi adadin haraj in da zai biya.

Matuƙar dai cewa wanda ke neman a sake duba Kiyasin da aka yi masa Karƙashin tanade-tanaden wannan sashe ya ƙi amincewa da kudin da hukumar kar ɓar haraj i ta nemi ya biya to hukumar ta sanar da shi ƙin amincewar da ta yi na gyara Kiyasin da aka yi masa kamar yadda ya nema. Hukumar na iya ba shi adadin haraj in da a nata adalcin take ganin shi zai biya a rubuce tare da nuna masa rashin yardarta kan abin da ya nema na gyara layasin da aka yi masa. A inda ya zamo dole, duk wani wuri a wannan doka da ya yi maganar Kiyasi ko sake yin Kiyasin to za a dauke shi a matsayin wanda aka gyara Karƙashin tanade-tanaden wannan tsari.

4) Idan ya kasance ma'aikacin da aka yankarwa haraj i daga albashinsa Karkashin tanade-tanaden sashe na 81 na wannan doka ya nuna cewa bai samu cikakken sassauci ba Karkashin yanki na III na wannan doka, ya zama an lura da shi wajen yanke adadin da za a yanka ko aka yanka.

a) abin da hukumar karɓar haraji ta kudurce ya zama an kamala dangane da adadin kudaden wannan shekara da aka yi wa Kiyasi, kuma

b) idan ma'aikaci bai ji dadin wannan kuduri ba, to zai iya neman hukumr karbar haraji ta yi masa Kiyasi na harajin kudin shiga da zarar an kiyasta kuma an bayyana kudin shigarsa na wannan shekara. Kiyasin zai kasance ne bisa la'akari da tanade-tanaden wannan doka da suka shafi bijirewa da daukaka ƙasa.

59. Kurakurai da matsaloli wajen yin Kima da bayarda sanarwa

1) Babu wani Kiyasi ko waranti ko wani hukunci da aka nuna an yi shi bisa bin tanade-tanaden wannan doka da za a yi watsi da su ko da za a nuna ba su da amfani ko abin watsarwa ne ko kuma wadanda kuskure ko matsala ko wani ragi a cinikin zai shafe su matuƙar dai suna da amfani da tasiri, kuma sun dace da ƙunshi ya da ma'anar wannan doka. Idan mutumin da aka yi wa Kiyasi ko wanda za a yi wa ko wani da wannan ya shafa yana da wannan niyya da kuma fahimta.

2) Ba za a yi watsi da Kiyasi ba ko ya taɓu:

a) saboda dalilin kuskure da ke cikinsa na:

i) sunan mai biyan haraji ko kuma sunan mutumin da ake yankar harajin mai biyan da sunansa, ii) bayanin kudin shigar, ko iii) adadin duk wani kudin shiga da za a biya wa haraji ko wanda aka nuna an biya wa;

b) idan aka samu bambanci tsakanin Kiyasin da kuma sanarwa da aka bayar ta Kiyasin.

Matuƙar dai cewa dangane da abin da ya shaft kiyasi ya zama dole a bayar da sanarwa ga mai biyan harajin da ake sao ya biya ko mutumin da yake biya wa mai biyan harajin kuma sanarwar ta ƙunshi cikakkun takardu kuma masu tasiri wadanda aka yi Kiyasin a kansu.

YANKI NA VIII

Daukaka Kara

60. Samar da wata hukuma ta kwamishinonin daukaka kara

Kotun daukaka karar haraji da aka kafa saboda bukatar sashe na 59 na dokar 2007 ta hukumar tattara kudaden shiga ta Kara su ne ke da alhakin lura da dukkan kararrakin da suka shafi aikin wannan doka.

[2011Lambata20.]

YANKI NA IX

Karba da gano haraji da sake biyan haraji

68. Biyan harajin kudin shiga

1) Harajin kudin shigar da aka nema a biya ta hanyar yin kiyasi wanda ba shi ne abin da ake ki ba ko daukaka kara dominsa, to za a biya shi bayan an cire duk wani kudi da aka nuna za a karba, ko wani kudi da aka ajiye domin biyan harajin, a wajen da aka nuna a yi kiyasin cikin watanni biyu daga lokacin da aka bayar da sarauwar:

a) idan watanni biyun sun kare kafin ranar sha huɗu ga watan Disamba na shekarar da aka yi kima wadda aka ciri harajin kuma za a cirri harajin kamar yadda aka fada kuma a biya dukkan harajin kudin shiga na wannan shekarar cikin wannan lokaci, kada kuma kudin su gaza rabin kudin da aka nemi a biya kuma ragowar za a biya su ne kafin wannan ranar ta cika.

b) hukumar karbar haraji tana da damar kara lokacin da za a biya:

2) Karbar harajin kudin shiga a inda wani ko wakilinsa ya ƙi amincewa ko ya daukaka kara za a dakatar da karbar harajin bar sai an cimma matsaya, sai dai idan hukumar karbar harajin za ta tilasta da a biya wani ɓangare na harajin wanda babu takaddama a kansa.

3) Idan an yanke hukuncin kin amincewar ko karar da aka daukaka to hukumar karbar haraji ta sanar da mai biyan harajin adadin harajin da aka yanke zai biya, kuma zai biya shi ne a cikin wata daya daga ranar da aka bayar da sanarwar.

Matukar dai cewa, idan wata dayan ya cika kafin sha hudu ga watan Disamba na shekarar da aka yi kiyasin da kuma sharadin da aka fada a sakin layi na (a) na tanade-tanaden Karamin sashe na (1) na wannan sashe ba su cika ba duba da kudin harajin da aka nemi a biya. Don haka idan za a biya cikon haraj in, to za a biya shi ne kafm wannan rana.

4) Duk da haka duk wani tanade-tanade na wannan sashe da aka bayyana idan hukumar karbar haraji tana ganin tana da hujjar yarda da cewa duk wani harajin kudin shiga da aka karba ta hanyar yin Kiyasi ba lallai ne a iya karfo shi ba, bisa dalilin cewa mai biyan harajin ya bar Nijeriya ko wani abin daban. Hukumar karbar harajin na iya bayar da sanarwar cewa a biya wannan haraj i ko kuma su ba da kariya har hukumar karbar harajin ta yarda da a biya a gaba. Idan ba a biya ba ko ba a ba da kariya ba cikin wannan lokaci, to za a karfo wannan haraji a take saboda abin da wannan Karamin sashe ya nuna. Hukumar karbar haraji na iya yi wa mai biyan haraji Kiyasi na kowace shekarar Kiyasi a kowane lokaci kafm shekarar Kiyasin ta kama idan ta ga hakan ya zama dole.

69. Yanke haraji a kan kudin haya

1) A duk lokacin da lokacin biyan kudin haya ya cika, ko aka biya wani, to wanda zai biya tun a ranar da ya biya ko ya kamata ya biya to ya yanke haraji a nan take bisa duban abin da Karamin sashe na (2) na wannan sashe ya nuna idan kuma ya cire kudin to ya gaggauta biyan hukumar karbar haraj i.

2) Adadin kudin da za a iya cire wa haraji bisa duban wannan sashe zai kasance ne kaso goma cikin dari na dukkan kudin hayar.

3) Ayayin biyan kudin harajin da aka yanke ga hukumar karbar harajin, to wanda zai biya ya hada da wdannan bayanai a rubuce tare da kudin da zai biya kamar haka:

a) dukkan adadin kudin hayar,

b) adadin kudin harajin da aka biya,

c) suna da adireshin wanda aka biya a waj ensa da kuma lokacin da aka biya

d) cikakken adireshi da kwatancen kadarar da aka karfi kudin hay a a kanta

4) Don cimma wannan sashe, hukumar karbar haraji da ta cancanta za ta dauki nauyi ta bin tanade-tanaden sashe na biyu na wannan doka.

5) Mai biyan haraji kmaar yadda yake a Karamin sashe na (1) na wannan sashe shi ne wani kamfani (na hadln gwiwa ko akasin haka). Wannan ya hada da ma'aikatan gwamnati da bangarorinta da cibiyoyin gwamnati da hukumomi da cibiyoyi da sauran kamfanoni da aka kakkafa wadanda suke kan tsarin biya daga abin da ka samu, wanda ba lallai ne wata doka ta yarda a ciri haraji ba dangane da dokar da ta shafi haraj in kudin shiga a Nijeriya ko wani waj en daban.

6) Idan an biya hukumar karbar haraji da ta dace harajin, to zai zama na Rarshe ne ga wandaba a zaune yake ba kuma yake karbar kudin.

[1996 Lamba ta 30].

70. Yanke haraji a kan kudin ruwa da sauransu

1) A inda ya cancanci a biya wani kudin ruwa ko haƙƙin aikin fasaha, to wanda zai biya ya ciri haraji a take kamar yadda aka nuna a Karamin sashe na (2) na wannan sashe, sannan ya yi gaggawar biyan hukumar karbar haraji kudin da ya cira.

2) Adadin kudin da za a iya cirewa haraji bisa duban wannan sashe, zai kasance ne kaso goma cikin dari na kudin ruwan da kuma kaso biyar cikin dari na haƙƙin aikin fasahar.

[1996Lambata30].

3) A ya yin biyan kudin harajin da aka yanke ga hukumar karbar harajin to wanda zai biya ya hada da wadannan bayanai a rubuce, wato:

a) dukkan adadin kudin da aka biya,

b) suna da adireshin wanda aka biya a wajensa, da

c) adadin kudin harajin da aka biya.

4) Duba da wannan sashe, dole ne hukumar karbar haraji ta dage bisa tanade-tanaden sashe na biyu na wannan doka, sai dai idan kudin ruwan na kudin ajiya ne, a inda hukumar karbar haraj in za ta je inda bankin da ke biyan kudin ruwan yake.

5) Mai biyan haraji, kamar yadda yake a Karamin sashe na (1) na wannan sashe, shi ne wani kamfani (na hadin gwiwa ko waninsa) wanda ya hada da ma'aikarun gwamnati da bangarorinta da masu harka da banki ko masu shugabancin ma'aikatu ko hukumomi da cibiyoyi da kamfanonin da aka kakkafa wadanda suke kai tsarin biya daga

abin da aka smu, wanda ba lallai ne wata doka ta yarda a ciri haraji ba, dangane da dokar da ta shafi harajin kudin shiga a Nijeri yako wani wajen daban.

6) Tanade-tanaden wannan sashe ba su shafi kudin da aka biya mai ajiya a banki ba na kudin ruwa wanda aka rubuta masa a katin ajiyarsa da ba su kai N50,000.00 ba.

7) Idan an biya hukumar karbar harajin wannan haraji shi ne zai zama na karshe da za a cira a kudin shigarsa.

[1996 Lamba ta 30 da 1996 Lamba ta 32.]

71. Yanke haraji a kan riba

1) A inda lokacin biyan riba ko wani abu makamancin ta ya zo ko wani kamfanin Nijeriya ya biya wani, to kamfanin da za su biya ribar za su yanke haraji a take kamar yadda karamin sashe na (2) na wannan sashe ya nuna kuma cikin gaggawa su biya hukumar karbar haraji kudin da suka cire.

2) Adadin kudin da za a cirewa haraji bisa duban wannan sashe zai kasance ne kaso goma cikin dari.

[1996 Lamba ta 30.]

3) A yayin biyan kudin harajin da aka yanke ga hukumar karbar harajin kamfanoni za su bayyana wadannan bayanai a rubuce, wato-

(a) dukkan adadin kudin ribar ko wanda aka yi rabo;

(b) suna da adireshe wanda aka biya a wajensa; da

(c) tsawon lokaci da kamfani suke lissafi na kudin da aka rarraba ribar wanda aka mrna ribar ta kai a raba da kuma ranar da aka yi rabon.

(4) Don cimma wannan sashe, hukumar karbar haraj i da ta cancanta za ta dauki nauyi ta bin tanade - tanaden sashe na biyu (2) na wannan doka.

(5) Idan an biya hukumar karbar harajin da ta dace harajin to zai zama na karshe ne game da kudin shigar.

[1996 lamba ta 30 da 1996 lamba ta 32.]

72. Yanke haraji akan kudin daraktoci

(1) A inda ya cancanci a biya kudin darakta wanda za a biya wani mutum, to wanda zai biya ya ciri haraji a take kamar yadda aka nuna a karamin sashe na (2) na wannan sashe, sannan ya yi gaggawar biyan hukumar karbar haraji kudin da ya cira.

(2) Adadin kudin da za a iya cirewa haraji bisa duban wannan sashe, zai kasance ne kaso goma cikin dari.

[1996 lambata 30]

(3) A yayin biyan kudin haraji da aka yanke ga hukumar karbar haraji, to wanda zai biya y a hada da wadannan bayanai a rubuce, wato

(a) dukkan adadin kudin da aka biya;

(b) suna da adreshin wanda aka biya a wajensa; da

(c) adadin kudin harajin da aka biya

(4) Don cim ma wannan sashe, hukumar karbar haraj in da ta cancanta za ta dauki nauyi ta bin tanade-tanaden sashe na biyu (2) na wannan doka.

(5) Mai biyan haraji kamar yadda yake a karamin sashe na (1) na wannan sashe, shi ne wani kamfani (na hadln gwiwa kowaninsa) wanda ya hada da ma'aikaton gwamnati da Bangarorinta da cibiyoyin gwamnati da hukumomi da cibiyoyi da sauran kamfanoni da aka kakkafa wadanda suke kan tsarin biya daga abin da ka samu, wanda ba lallai ne wata doka ta yarda a ciri haraji ba dangane da dokar da ta shafi harajin kudin shiga a Nij eriy a ko wani wajen daban.

73. Yanke haraji daga tushe

(1) Haraj in kudin shigar mutum da ya cancanci a yi masa kiyasi, to ko an yi kiyasin ko ma ba a yi ba, za a iya dawo da shi daga cikin abin da wani mutum ya biya zuwa wani idan hukumar karbar haraji da ta dace ta yi umarnin hakan.

(2) Umarnin zai kasance ne farkashin karamin sashe na (1) na wannan sashe:

(a) wannan zai shafi dukkan mutanen da aka bayyana ne ko mutum daya ko su da yawa ko hadin gwiwa wadanda suka cancanci biyan haraji. (b) za a rubuta wa mutum ko a buga a wata mujalla da ke wannan jiha sannan a bayyana yanayin biyan da kuma adadin haraj in da za a yanka.

(3) Wajen yanke adadin haraji da za a nemi a biya wani, to hukumar karɓar haraji za ta luradawannan-

(a) duk wani kudin shigar mutum da suka cancanci a yi musu kiyasi a wannan shekarar wadanda ya samu ta hanyoyi daban-daban wadanda kuma wannan doka tayadacewaza a yanki haraji; kuma

(b) duk wani harajin kudin shiga ko ariyar harajin da mutum ya biya a wata shekara cikin shekaru shida da suke biye da shekarar da aka yi kayasin.

(4) Harajin kudin shigar da aka karɓo daga biyan da aka yi wa wani karɓashin tanade-tanaden wannan sashe za a kyale su ne domin dalilan karɓar harajin da aka dora wa wannan mutum ta hanyar yi masa kiyasi, sai dai kuma duk wani abu da ya yi sama da abin da ya kamata ya biya sakamakon amincewa da sashe na 69 da na 70 da na 71 da na 72 na wannan doka, to kukumar kaɓar haraji za ta dawo masa da su cikin kwanaki casa'in (90) sai dai idan shi ne biyan karshe bayan an gama yin Kiyasin, sai dai idan za a bar shi ne a matsayin harajin da zai biya a gaba.

[2011 lambata20.]

(5) Duk mutumin da tanade-tanade wannan doka ya amince da ya yanki wani abu daga abin da wani ya biya to zai yi wa hukumar karɓar haraji bayani kuma ya bada kudin kamar yadda hukumar za ta buƙata a yi game da kudin da ya cira din.

(6) Bisa shawarar hukumar gudanrwa, minista na iya yin dokoki kan yadda za a aiwatar da tanade-tanaden wannan sashe lokaci zuwa lokaci.

74. Hukuncin gaza yanke haraji

(1) Duk wani mutum ko hukuma da aka dora wa alhakin yankar haraji karɓashin sashi na 69 da 70 da na 71 da na 72 na wannan doka ya gaza yanka ko kuma ya yanka amma ya ki mika wa hukumar karɓar haraji cikin kwan talatin daga ranar da ya yanka ko daga lokacin yankar ya yi to za a hukunta shi ta hanyar neman ya biya kaso goma cikin dari na kudin da ya ki yanka ko ya yanka ya k i mik awa hade kuma da kudin ruwa da zai biya bisa tsarin hada-hadar kudi na Babban Bankin Nijeriya.

[2011 Lambata 20.]

(2) Babban Akanta-Janar na kasa yana da ikon yankar haraji daga tushe walau daga kasafin kudin da harajin da lokacin yankarsa ya yi amma ba a mika shi ba ga wata ma'aikata ko wani sashe ko hukumar gwamnati sannan ya mika wannan yanka da ya yi ga jihar da ya dace a dalilin bukatar da suka yi na yin hakan. [2011 lambata20.]

75. Shigar da tanadin doka

(1) Tanade - tanaden sashe na 69 da 70 da 71 da 72 na wannan doka zai shafi riba ne da kudin ruwa da kudin haya da ladan aikin fasaha wadanda suka kunshi kudin shiga ko ribar da cire wa haraji farkashin duk wani sashe na wannan doka da kuma tsarin dokokin haraji na uku dake cikinnan.

[Tsarin dokokin haraji na uku]

Duk da haka, idan dai har ribar kamfani ko riba ko ladan aikin fasaha da aka samu a wajen Nijeriya kuma aka shigo da su Nijeriya ta hanyar da aka amince, to za a cire su daga biyan haraji.

(2) Don amfanin wannan sashe, "Hanyoyin da gwamnati ta amince na nufin-

(a) babban bankin Nijeriya

(b) duk wani banki ko hukuma da minista ya aminta da su kuma ya ba su ikon harkar farkashin dokar musayar kudade wajen (sanya ido da sauran tanade-tanade) ko wata doka da za a yi a madadin wannan.

Babi na F34

76. Hukuncin fin biyan harajin kudin shiga

(1) Idan har ba a biya harajin da aka nemi a biya na kudin shiga ba, bayan an yi wa kudin shigar Kiyasi cikin lokacin da aka Kayyade a sashe na 68 na wannan doka, to za a k ara adadin kaso goma cikin dari na adadin kudin a duk shakara. Haka kuma duk wani tanade - tanaden doka na da wanda kudin haraji ya shafi dawowa da kuma karfo kudin.

(2) Hukuma karbar haraji za ta rura wa wannan mutum takardar da ke bukatarsa ya biya ko wanda yake biya wa wani. Idan kuma ya kasance cikin wata daya da tura takardar ba a biya ba to hukumar karbar haraji ta tilasta a biya ta hanyar da aka bayyana a wannan doka.

(3) Hukuncin da aka yi wa mutum karkashin wannan sashe ba za a yanke cewa wani yanki ne na harajin aka biya ba, don a sami sauki idan aka duba dukkan tanade-tanaden wannan doka.

(4) Mutumin da ba shi da wata hujja ta doka ko uzuri ya ki biyan harajin kudin shiga cikin wata daya da aka nuna a karamin sashe na (2) na wannan saashe kuma aka tabbatar da haka, to /a a tuhume shi da laifi k arkashin wannan doka.

77. Biyan kudin ruwa daliMnmakara wajen biyan harajin kudin shiga

Harajin da mutum ya cancanci ya biya za a biya masa kudin ruwa a duk shekara bisa farashin banki tun daga ranar da ya cancanta a biya amma aka ki biya har sai an biya shi.

[2011 lambata20]

78. Koƙarin hukumar karbar harajin data dace kan harajin kudin shiga

(1) Hukumar karbar haraji da sunanta na iya kai Kara kotun da take da ikon sauraron kara domin a karɓo harajin kudra shiga daga wani mutum a matsayin bashi wanda ya cancanci ya biya gwamnatin ƙasa ko hukumar karbar haraji.

(2) Saboda wannan sashe, kotun da take da wannan damar za ta hada da kotun majistare, wace kotu ce take da irin wannan iko matukar dai kudin da ake nema ba su wuce dammar da kotun majistaren take da shi ba dangane da abin da ya shafi bashi.

(3) Acikin duk wani aiki da aka kawo karƙashin karamin sashe na (3) ne wannan sashe, samar da satifiket din da mutumin da shugaban hukumar karbar haraji ya bai wa iko ya sawa hannu, wanda ya kunshi suna da adireshi wanda ake kara da kuma adadin kudin harajin da ake buƙatar ya biya sai sun zamo cikakkiyar shaidar adadin kudin kuma cikakken wakili ne wanda zai bai wa kotu damar yanke hukunci game da kudin.

79. Saukaka hukunci

Cikin adalcinta hukumar karbar haraji na iya yin sauki cikin kudin da aka tuhumi mutum zai biya ko wani sashe nasu ƙe"arkashin sashe na 76 na wannan doka kafm ko kuma bayan yanke hukunci.

80. Saukaka haraji

Bisa shawarar kwamishinan kudi da ta hukumar karbar harajin da ta dace, gwamnan jiha na iya saukaka haraji baki dayansa ko wani sashe karkashin wannan doka idan ya gamsu cewa adalci ne kuma dai dai ne yin hakan.

81. Biyan haraji daidai da samu

(1) Harajin kudin shiga da ma'aikaci zai biya idan an kimanta samunsa ko ma ba a yi kimanta ba zai kasance an cira ne daga albashinsa ko cikin duk wani kudi da aka biya shi wanda ya danganci albashin idan har hukumar karbar harajin ta umarci a yi haka.

(2) Dole ne kafm 31 ga watan Janiru na kowace shekara duk wani da yake da ma'aikata ya bayar da bayanin dukkan albashi da ya biya ma'aikatan ga hukumar karbar haraji.

[2011 lambata20.]

(3) Duk wanda ake yi wa aikin da ya karya wannan tanade-tanaden doka na wannan sashe za a tuhume shi da laifi kuma ya biya tara ta N500,000 idan kamfani ne ko hukuma ko N50,000 idan mutum ne shi kadai. [2011 lambata20.]

(4) Harajin kudin shigar da aka karba daga biyan da aka yi wa wani karkashin tanade-tanaden wannan sashe, za a kyale su ne domin dalilan karbar harajin da aka dora wa wannan mutum ta hanyar yi masa kiyasi, sai dai kuma duk wani abu da ya yi sama da abin da ya kamata ya biya sakamakon amincewa da sashe na 69 da 70 da 71 da 72 na wannan doka, to hukumar karbar haraji za ta dawo masa da su cikin kwanaki casa'in (90) bayan an rubuce dukkan kiyasin da aka yi masa da niyyar barinsa zuwa harajin gaba da za a biya; sanan

(5) Duk wani umarni da za a bayar karkashin karamin sashe na (1) na wannan sashe zai kasance ne a rubuce wanda za a tura wa wanda yake da ma'aikata ko a buga a wata mujallar jihar. Za a fayyace albashin ma'aikatan da nau'in aikinsu da kuma adadin harajin kudin shigar da za a cire ko dai ta bin tsarin biya da hukumar karbar haraj i ta bayar ko kuma ta wata hanyar daban.

(6) Don tantance yawan harajin kudin shigar da za a cire daga wani kudi da aka biya ko albashin ma'aikata, dole sai hukumar karbar harajin ta nemi a ba ta dukkan

yanke-yanken da aka yi a tsawon wannan shekarar da aka yi wa kiyasi wanda kuma sai sun yi daidai da harajin kudin shigar da aka karba wanda ya shafi albashin ma'aikatan na wannan shekara.

(7) Duk da haka, tanade-tanaden karamin sashe na uku (3) na wannan sashe wajen gano kudin da aka yanke ko za a yanke danagane da ma'aikaci to hukumar karbar haraji ta lura da kudin shigar wannan ma'aikaci da aka Riyasta na wannan shekara wanda ya samu ta hanyoyi daban-daban wadanda suka cancanci a biya musu haraji Karkashin wannan doka.

(8) Harajin kudin shiga da ake karba ta hanyar yanka daga albashin ma'aikata Karkashin tanade-tanaden doka na wannan sashe za a Ryale su ne don karbar haraj in saBanin harajin da aka nemi ya biya ta hanyar yi masa Kiyasi, sai dai idan an yi yankan ne duba da kudin shigar da aka yi wa Kiyasi.

(9) Minista na iya yin dukkan dokokin da za su kula da aiwatar da tanade-tanaden wannan sashe.

[2011 lambata 20.]

82. Wanda ake yiwa aiki ne yake da alhakin bayanin harajin da aka yanke Tanade - tanaden wannan doka sun bukaci wanda ake yi wa aiki da ya yanke haraji daga albashin ma'aikatansa Karkashin tanade-tanaden wannan doka sannan ya miRa su ga hukumar kaɓar haraji kamar yadda hukumar za ta nuna. Idan wanda yake biyan albashin ya gaza yanke harajin ko ya gaza bayar da bayani, to zai biya kudin tare da tarar kaso goma cikin dari na kudin da kuma kudin ruwa daidai kimarsa a lokacin zuwa ga hukumar kaɓar harajin.

83. Samun sauƙi sakamakon yin kuskure

(1) Idan mutumin da ya cancanci biyan haraji ya biya kudin shiga na shekarar da aka yi kiyasi, kuma ya yi korafin cewa fiyyasin da aka yi masa na wannan shekarar ya zarta fa'ida, sakamakon wani kuskure da aka gano, ko wani bayani da ya bayar ko a madadinsa saboda dalilin kiyasi, to a kowane lokaci matuƙar bai haura shekaru shida daga fearshen shekarar da aka yi kiyasin ba, zai iya neman sauƙi a rubuce a wiucin hukumar karbar harajin data dace.

(2) A duk lokacin da hukumar karɓar harajin da ta dace ta karɓi waiman korafi a rubuce, to sai hukumar ta bincika batun, sannan ta duban tanadin wannan sashi, ta bayar, ta hanyar mai da masa harajin, gwargwadon kuskuren da aka tabbatar ya faru:

Matukar dai cewa, babu wani saufii da za a bayar a karkashin wannan sashi wanda ya faru sakamakon wani kuskuren da ya ke da tushe daga nauyin mai korafin wanda ya dace ake an lissafa masa a karkashin tsarin hukumar karɓar harajin da ta dace, wanda kuma shine tsarin da ake amfani da shi a lokacin bayanin samun.

(3) Wajen tabbatar da koke ko korafi a karkashin wannan sashi, tilas ne hukumar karɓar haraji da ta dace ta yi la'akari da dukkan wani al'amari tattare da wannan korafi, sannan a kadaɓe a tabbata cewa wannan sauki da za a bayar ba zai kasance an cire wani ɓangare da ya cancanci haraji daga kudin shigar mai korafin ba. Don tabbatar da haka, hukumar karɓar harajin da ta dace, za ta yi la'akari da nauyin harajin mai korafin, da kuma duk wani kiyasi da aka yi masa a shekarun baya.

(4) Dukkan hukuncin da hukumar karɓar harajin da ta dace ta zartar a karkashin wannan sashi, shine karshe.

84. Biyan Haraji

(1) Babu wata buɓcata da za a nema ta sake biyan haraji sai dai a rubuce cikin shekaru shida bayan shekarar da aka yi kiyasi wadda ta shafi wannan, sai dai idan kamar yadda yake a tanade-tanaden da ke wannan sashe na wannan doka.

(2) Hukumar karɓar harajin da ta dace ce za ta bayar da satifiket din adadin kudin harajin da za a sake biya karkashin kowanne daga tanade-tanaden wannan doka ko kuma bisa umarnin wata kotu da take da hurumi. Da zarar an karɓi satifiket din, to Antoni Janar na wannan Jiha zai sa a sake biyan ta hanyar bin tsarin da aka bayyana.

85. Satifiket din Shaidar biyan haraji

(1) A duk lokacin da hukumar karɓar haraji ta gamsu cewa an yanki cikakken haraji da ya dace daga kudin shigar wani mutum da aka yi wa kiyasi na tsawon shekaru uku da suka gabaci shekarar da ake ciki ko kuma kudin shigarsa ba su cancanci biyan haraji ba cikin dukkan shekaru ukun, to a ba shi satifiket na shaidar biyan haraji cikin sati biyu da nuna buɓatarsa ta a ba shi, ko kuma a sanar da shi dalilin hana shi. Don haka,

harajin da zai biya na wannan shekarar ba zai zamo sharadin ba shi satifiket dinba, sai dai idan barin kasar zai yi.

(2) Idan mutum yana mu'amala da wata ma'aikata ko sashen ma'aikatar ko wata hukumar gwamnati ko bankin kasuwanci wadda ta shafi ma'amalolin da aka jero a karamin sashe na (4) na wannan doka, za su iya neman mutum ya kawo satifiket din shaidar biyan haraji na shekara ukun da suka gabaci shekarar kiyasin da ake ciki kuma a tabbatar da sahihancinsu ta hanyar nunawa hukumar karbar harajiin wannan satifiket.

[2011 lambata20.]

(3) Satifiket din biyan haraji zai nuna wadannan abubuwa na shekaru uku da aka yi wa kiyasi kamar haka-

- (a) kudin shigar da suka cancanci a biya musu haraji
- (b) harajin da zaa biya
- (c) harajin da aka biya; da
- (d) harajin da ake bi ko bayani da ke nuna cewa baa kai ga biyan haraj i ba.
- (e) lambar shaidar mai biyan haraji

[2011 lambata20.]

(4) tanade-tanaden karamin sashe nabiyu na wannan sashe zai shafi wadannan-

- (a) takardar neman bashi daga gwamnati wanda kamfani ko aka nema don kasuwanci
- (b) yin rijistar ababen hawa
- (c) neman lasisin mallakar makamai
- (d) neman izinin musayar kudade ko izinin hada-hadar musayar kudade zuwa wawajenNijeriya.
- (e) neman satifiket din mallaka
- (f) neman kwangila daga gwamnati ko hukumarta ko wani kamfani mai rijista
- (g) neman izinin fara aikin gini
- (h) neman lasisin ciniki
- (i) neman dawo da wasu kay a
- (j) neman lasisin shige da ficen kayayyaki
- (k) neman lasisin yin dillanci

- (1) neman lasisin gudanar da cacarful da wasanni
- (m) neman yin rijistar zama dan kwangila
- (n) neman zama mai rarraba kaya
- (o) tabbatar da nadin zama shugaban hukumar gudanarwar wani waje na jama'a ko makaranta ko hukuma ko kamfani daga gwamnati ko kuma wani mukami makamancin wannan wanda gwamnati kan nada.
- (p) yin sitamfi a fom din tsaya wa mutum ga mai rile e da fasfo na Nijeriya neman yi wa kamfani ko wani kasuwanci rijista
- (r) neman aba da shagon kasuwa (s) nadi ko zaɓen murumkan wani mukami (t) neman sauyin takardun mallakar abin hawa (u) neman fuloti
- (6) duk wata mu'amula da za abayyana lokaci zuwa lokaci.

[2011 lambata20.]

- (5) Neman sarrafau da kuma biyan kudade ga masu karba ba mazauna ba daga kudin shigarsu na kudin haya ko riba ko kudin ruwa ko ladan aikin fasaha ko dai wasu kudade, to sai an nuna satifiket din shaidar biyan haraji da ke nuna an biya wa wannan kudi haraji ko ma dai me ake ciki a nuna an biya wannan haraji.
- (6) A duk inda mutumin da ya yanki haraji bisa buƙatar tanade-tanaden wannan doka kuma ya ƙi kai wa ya biya hukumar karɓar harajin da ta dace, ba za a ba shi satifiket din shaidar biyan haraji ba, ko da kuwa shi ya biya dukkan nasa harajin ƙarƙashin wannan doka.
- (7) Mutumin da yaKasance -
 - (a) a ƙoƙarinsa ne neman satifiket din shaidar biyan haraji ya bayar da bayanai na karya dangane da duk wani lamari ko abin da ya shall kudin da zai biya na haraji; ko
 - (b) ya samu satifiket na shaidar biyan haraji ta hanyar ungulu da kan zabo ko ta jabu ko yin karya, to ya aikata laifi kuma za a ci tararsa N50,000 sannan a ruɓanya masa harajin da zai biya ko a daure shi shekara uku ko kuma a hada masa duka.
- (8) A inda mutum ya nuna cewar an yankar masa haraji daga tushe ba daidai ba kuma wannan shekara ta ƙiyasi da aka yanki harajin tana daga cikin shekarun da aka ba

shi satifiket na shaidar biyan haraji to, ba za a hana wannan mutum satifiket na shaidar biyan haraji ba:

Matuƙar dai cewa ya biya ragowar harajin da ake binsa bayan an biya shi wanda aka yake.

(9) Haka wani mutum ko gwamnati ko hukuma ko kamfani wanda sashe na 85 ƙaramin sashe na (2) ya nuna ya ki bin wannan umarni to za a tuhume shi da laifi ta hanyar biyan tara ta N5,000,000.00 ko daurin shekaru uku ko a hada masa duka.

YANKI NA X

Gudanarwa da tanade-tanaden musaya

86. Hukumar haraji ta hadinguiwa

(1) A samu hukuma da aka kafa wadda za a kira hukumar haraji ta hadin guiwa (wadda a wannan doka aka kafa da 'Hukumar').

(2) Hukumar za ta kunshi wadannan mambobi, wato -

(a) shugaban hukumar tattara kudaden shiga na ƙasa da wani naɗaɗɗen wanda sashe na 11 na dokar hukumar tattara kudaden shiga da aka kafa ta 2007 ta nuna wanda zai kasance shugaban hukumar; da

[BabinaC21.]

(b) mamba daga kowace jiha, wanda sashe na 87 ƙaramin sashena (2), sakin layi na a na wannan duka ya nemi a sa, sannan duk wanda aka zaɓa sai gwamnan jihar ya bayar da shaidar nadin a rubuce ga sakataren hukumar.

(3) hukumar harajin ta hadin guiwa za ta zaɓi wani gogagge a harkokin da suka shafi haraj in kudin shiga ya kasance sakataren hukumar, sannan idan sun ga dama su riƙa sassuya su idan sun ga d a bukatar hakan lokaci zuwa lokaci bisa duba da dokar da ake da ita ko su dauko wani na wucin gadi daga wata ma'aikatar a cikin ma'aikatun da ake da su a Nijeriya.

(4) shi Sakataren ba mamba ba ne a hukumar, sai dai shi ne mai adana bayanan hukumar da sa hannu a kan dukkan abin da hukumar ta zartar.

(5) Sakataren ne ke da alhakin kiran taron hukumar a duk lokacin da bukatar hakan ta taso, ko idan wani mamba ya nemi haka, sannan bukatar mafi yawan mambobin da yake da su a rubuce kan abubuwa za a ba su kima tamkar abin da hukumar ta zartar ne a taronta. Sai dai idan wannan mamba ne ya bukaci a kawo maganar wajen taron.

(6) Wani wanda aka wakilta yana iya wakiltar wani mamba a wajen taron, kuma idan mambobi bakwai ko wakilansu sukahalarta to sun cancanci su fara taro.

(7) Duka wanda ya kasance shugaban hukumar ko wani da yake wakiltarsa ne zai jagoranci taron karkashin karamin sashen na (6) na wannan sashe. Idan aka kasa cimma matsaya kan wani abu a wajen taro, to za a yi kura ne kuma ta wadanda ta fi yawa za a zartar da abin da suka zaɓa. Shi shugaba yana da tasa kura'ar idan ta kama za a yi zaɓe baya ga tasa ta shugabanci idan an yi kan-kan-kan a zaɓen.

(8) Mashawarcin hukumar kan fannin shari'a zai kasance yana wajen taron a matsayin mashawarcin hukumar.

(9) Hukumar zata-

(a) aiwatar da aikinta ne bisa ikon da aka ba ta kamar yadda aka nuna a tanade-tanaden wannan doka sannan duk wani iko da dama da aka nuna cikin wannan doka wadda gwamnatin kowace Jiha za ta amince da ita hukumar ce za ta yi aiki da ita;

(b) yi amfani da iko da kuma ayyuka da tanade-tanaden dokoki da suka shafi karɓar harajin kudin shiga kan kudin shiga da ribar kamfanoni suka dora mata. Haka nan da ayyukan da minista ya yarda su aiwatar a karkashin dokar hukumar tattara kudaden shiga ta kasa;

(c) bai wa gwamnatin tarayya shawara kan bukatar da ta shafi tsarin rubanya haraj i wanda aka yi ko ake kofarin yarda da shi da wata kasa da kuma abin da ya shafi alawus din jari da sauran al'amuran da suka shafi haraji a fadin Nijeriya da kuma harkokin gyare-gyaren da ake son yi wa dokar;

(d) yi kofari don samar da daidaito a cikin wannan doka da kuma abin da y a shafi harajin mutane daidaike a fadin Nijeriya; da

(e) yanke hukunci kan abubuwan da suka shafi aiwatarwa da fashin baƙin wannan doka ga kowace jiha don ya zamto an samu daidaiton tsarin da aka yarda da shi da kuma fashin baƙinsa.

(10) Gwamnatin tarayya ce za ta samarwa hukumar ofis wanda duk abin da za a kashe ina wuyanta. Wannan ya hadar da albashin Sakataren da na sauran jami'ai da ma'aikatan hukumar wanda za su dau nauyin tare da gwamnatocin jihohi, ko dai bisa duban kason kudin shigarsu na haraji ko wata hanya daban da za su rika bi lokaci zuwa lokaci.

87. Kafa Hukumar Tattara Kudaden Shigata Cikin gida ta Jiha

(1) Za a kafa hukumar tattara kudaden shiga a kowace jiha wadda za a kira hukumar tattara kudaden shiga ta jiha (wadda a wannan doka aka kira da 'Hukumar jiha') Wadda kuma za a kira aikinta da ayyukan hukumar tattara kudaden shiga ta jiha (wadda a wannan doka aka kira 'ayyukan hukumar jiha).

[19961ambata31J]

(2) Hukumar Jiha zata kunshi-

(a) shugaban hukumar tattara kudaden shiga ta Jiha a matsayin shugaba wanda zai kasance yana da kwarewa a harkokin haraji kuma ya kasance mamba a wata kungiyar kwararru wato kuma gwamnan jiha zai nada bisa sawarar 'yan majalisarjiha,

[20111ambata20.]

(b) za a nada daraktoci daga ciki da wajen ma'aikatun hukumar;

[20111ambata20.j]

(c) darakta zai kasance daga ma'aikatar kudi ta jiha

(d) mashawarci kan sharia ga ma'aikatan hukumar

(e) gwamnan jiha zai nada mutane uku saboda cancantarsu wanda kowanne zai wakilci yankin dan majalisar dattijai na jihar; da

[20111ambata20.]

(f) sakataren hukumar ya kasance tsohon mamba ne a hukumar

(3) Idan mambobi biyar na hukumar suka zo taro kuma daya daga cikinsu ya kasance shugaban hukumar ne ko darakta to za su iya aiwatar da taro.

- (4) Hukumar ce za ta zaɓi Sakatarenta wanda zai fito daga mai'aikatan hukumar.
- (5) Duk da cewar mashawarcin ma'aikatan harajin kan shari'a shi ma mamba ne na hukumar tattara kudaden shiga na Jiha, yana iya wakiltar hukumar ko ma'aikatan a matsayin sa na kwararre a duk wani abu da ya shafi hukumar ko ma'aikatan kuma ba ya buƙatar ya bayar da wata shaida a madadin hukumar ko ma'aikatar.
- (6) Sakataren ne ke d a alhakin kiran taron hukumar a duk lokacin da buƙatar hakan ta taso, ko idan wani mamba na hukumar ya nemi a yi hakan
- (7) Yawancin abin da mambobin suka zartar a cikin duk abubuwan da Sakataren ya rubuta a tattaunawarsu, za a ba su Jama tamkar dai abin da hukumar ta zartar ne a taronta. Sai dai idan wannan mamba ne ya buƙaci a kawo maganar wajen taron.

88. Ayyukan Hukumomin Jihohi

- (1) Alhakin hukumar jiha ne ta-
 - (a) tabbatar da cikakken karɓar dukkan haraji da tara da za a biya gwarmati farkashin dokokin da suka dace.
 - (b) yin duk wani abu da ake ganin ya dace kuma zai taimakawa yin kiyasi da karɓar haraji kuma su ba da lissafin dukkan abin da aka karɓa ta duk wani tsari da kwamishina ya buƙata.

Kasancewar duk wani kudi na haraji da ya gaza kaso biyar cikin dari da hukumar ta karɓa za ta riƙe a wajenta ne a matsayin ladan tattaro harajin da kuma ayyukan gudanarwa kamar dai yadda majalisar jiha za ta iya amincewa.

[2014 lambata 20.]

- (c) bayar da shawarwarin da suka dace ga hukumar haraji ta hadin gwiwa kan tsare-tsaren haraji da gyare-gyare da yin dokoki da yarjejeniya da kuma inda za a cire idan buƙatar hakan ta taso lokaci zuwa lokaci;
- (d) dukkan gudanarwa da tafiyar da ma'aikatan hukumar kan abin da ya shafi tsare-tsare bisa la'akari da tanade-tanaden dokokin da suka samar da hukumar; da
- (e) nadawa da ciyarwa gaba da sauya wajen aiki da sanya da'ar aiki kan ma'aikatan hukumar.

(2) Hukumar za ta kasance mai cin gashin kanta wajen tafiyar da al'amuranta na yau da kullum wadanda suka shafi ayyukan fasaha da na kwarewa da gudanar da harkokin hukumar.

(3) Hukumar na iya ba da dama ga wani mutum a rubuce ko ta bugawa a wata muj allar duba da Karamin sashe na (4) na wannan sashe-[19981ambatal8.]

(a) yin wani aiki a madadin hukumar jihar ko aiwatar da wani abu ko dama da aka dorawa hukumar tattara haraji ta jiha

(b) karbar duk wata sanarwa ko wasu takardu da za a bayar saboda wannan doka da duk wasu dokoki da ke karkashinta.

(4) Duk da cewar tanade tanaden karamin sashe na (3) na wannan sashe ya tanadi cewa hukumar tattara haraji ta jihakada ta sa wakilci ga wata dama da akaba ta, ta aiwatar karkashin sashe na 2 da 3 da 7 da 17 da 46 da 47 da 50 da 53, da 54 da 55 da 57 da 78 da 86 da 99 da 102 da 103 da kuma 104 na wannan doka ga kowane mutum.

89. Kafa Kwamitin Kwararru na Hukumomin Jihohi

(1) Za a kafa kwamitin kwararru na hukumar jihar (wanda a wannan doka aka kira 'kwamitin k wararru) wanda zai kunshi-

(a) shugaban hukumar a matsayin shugaban kwamiti

(b) daraktocin da ke hukumar

(c) mashawarcin hukumar kan harkokin shari'a

(d) sakataren maaikatan hukumar

(2) kwamitin kwararru zai kasance-

(a) yana da ikon shigo da wasu ma'aikatan cikin kwamitin daga cikin ma'aikatan hukumar don aiwatar da ikinsa.

(b) tattauna dukkan al'amuran da suke bukatar gogewa da kwarewar su ba da shawarwarin da suka dace ga hukumar jihar.

(c) bayar da shawara ga hukumar jiha kan ikonta da ayyukanta musamman wadanda akabayyana a sashe na 88 na wannan doka;

(d) karɓa da wanɓare duk wani lamari da hukumar za ta iya bijiro musu da shi lokaci-lokaci.

- (e) babban kwamandan hukumar kiyaye hadura na jiha zai kasance mai sa ido
- (f) mashawarcin hukumar tattaro haraji ta jiha kan shari'a
- (g) sakataren hukumar wanda zai kasance ma'aikaci ne na hukumar tattara kudaden shiga ta jiha.

90. Kafa Kwamitin Haraji na Karamar Hukuma

- (1) A kafa kwamitin da za a kira 'Kwamitin Haraji' a kowace karamar hukuma da ke kowace jiha. (A wannan doka an kira shi da "Kwamitin Haraji").

[19961ambata31]

- (2) Kwamitin Haraji zai kunshi-

- (a) Mai kula da kudi a matsayin shugaba
- (b) Kansiloli guda uku a matsayin mambobi; da kuma
- (c) Shugaban Karamar Hukuma ya nada wasu mutane biyu masu masaniya kan harkar haraji bisa cancanta.

91. Ayyukan Kwamitin Harajin

- (1) Aikin kwamitin harajin ya hadar da ya kimantawa sannan ya karɓi dukkan haraji da tara da kuma sauran kudade bisa ikon da za a ba kwamitin. Sannan za su yi bayanin abin da suka karɓa bisa hanyar da shugaban k aramar hukuma ya tsara.

[19961ambata31]

- (2) Kwamitin harajin zai ci gashin kansa ne saɓanin kasancewar karɓashin ma'ajiyar kudi ta karamar hukumar, sannan shi ke da alhakin kula da gudanarwar yau da kullum ta ɓangaren wanda shi ne tushen aikinsu.

92. Kafawa da mambobin kwamitin haraji na hadin gwiwa da jiha

A kowace Jihad a ke kasar, za a kafa kwamitin haraji na hadin gwiwa da Jiha wanda zai Kunshi-

[19981ambatal9]

- (a) ShugabanHukumarTattaraKudadenHarajiamatsayinshugaba.
- (b) Shugaban kwamitin haraji na Karamar Hukuma.
- (c) Wakili Hukumar Kula da Kananan Hukumomi wanda bai gaza matakin Darakta ba.
- (d) Wakilin Hukumar Wayar da kai kan Biyan Haraji, amatsayin mai saido.

93. Ayyukan Hukumar

Ayyukan kwamitin hadin guiwa na j iha kan kudin shiga sun hada da -

(19981ambatal9).

- (a) aiwatar da abin da hukumar hadin gwiwa kan haraj i ta zartar;
- (b) ba da shawarwari ga hukumar da jih ad a Kananan hukumomi kan al'amuran da suka shafi haraji;
- (c) daidaita tsarin haraji a jihar
- (d) wayar da kan mutane game da abubuwan da suka shafi harajin jiha da na Karamar hukuma; da
- (e) yin duk wani aiki da hukumar hadin guiwa ta haraj i ta sa su.

YANKI NA XI

Laifuka da hukunce — hukuncensu

94. Laifuka da hukunce-hukuncensu

(1) duk wanda aka kama da laifi bisa wannan doka ko wanda ya karya ko ya ki bin tanade-tanaden wannan doka ko wata dokar da ke karkashinta wanda ba a fadi hukuncinta ba to za a kama shi da laifi kuma a ci tararsa N5,000. Idan kuma laifmsa na kin kai kudin haraji ne ko kin bayar da wani bayani ko boye bayanana da ake bukata to a kullum za a ci tararsa N100, idan kuma ya ki biya to za a daure shi watanni shida kuma nauyin da ke kansa na kudin za a ci gaba da lissafa su daga ranar da aka yanke masa hukunci ko kuma wata ranar da koru ta nuna.

[20111ambata20.]

(2) Duk mutumin da-

- (a) ya kasa bin umamin sanarwar da aka ba shi k arƙashin wannan doka; ko
- (b) ba tare da wani dalili ba ya lei bin umarnin sanarwar da aka yi masa ko ya ki amsa kira karkashin wannan doka, ko kuma ya amsa kiran amma ya ki amsa tambayar da aka yi masa wadda ba ta safa doka ba. To ya karya wannan doka kuma ya zamo mai laifi.
- (3) duk da haka tanade-tanaden tsarin dokokin masu yin laifuka ko tsarin dokokin manyan laifuka ko na jiha. Majistare na iya korar kara a gaba wanda ake tuhuma idan ya amince ya aikata laifin a rubuce ko kuma lauyansa ya yi.

(4) A inda mutum ya ki bin umarnin abin da aka samar da shi cikin sanarwar da aka ba shi daga hukumar karɓar haraji jfcarkashin tanade-tanaden doka na sashe na 41 na wannan doka dangane da harajin kudin shiga na wata shekara da aka yi wa kiyasi da za a karɓa daga wannan mutum dangane da kudin shigarsa kowane iri ban da na albashi. Hukumar na iya tuhumarsa ta hanyar tara daidai da harajin kudin shigar da zai biya a shekarar da aka yi masa fciyasi ta hanyar duba da abin da aka yanke kan muturnin k ark ashin tanade-tanaden doka na Karamin sashe na (2) na wannan sashe.

Manifcar dai cewa-

- (a) za a tura wa mutumin sanarwar tarar da aka yi masa a rubuce;
- (b) idan har kwana talatin ya cika da ba shi sanarwar, to ragowar kudin tarar da bai biya ba, to hukumar karɓar haraji na iya kai shi kara don kotu ta karBo su da sunanta ta hanyar nuna cewa gwamnatin tarayya ce ko wata jiha take binsa bashi.
- (c) idan akwai Satifiket da jami'in hukumar karɓar haraji da ta dace ya sa hannu kuma ya Jomshi suna da adireshin mutumin da ranar da aka sanar da shi da kuma ragowar kudin tarar da bai biya ba, ya isa ya bai wa kotu damar yanke hukunci a kan wannan kudi; kuma
- (d) ita kuma hukuma tattara haraji na iya biyan wani sashe na wannan kudi ko wani ɓangare nasa kafin ko bayan an yanke hukunci, bisa duk wani dalili da take ganin ta gamsu da shi na yin hakan.

95. Hukuncinkuskurendawodaabindaakasamu

- (1) Duk wani mutumin da b a tare da wani kwaƙ kwaran dalili ba ya
- (a) yi kuskuren dawo da abin da aka samu ta hanyar rago wani kudin shiga da ya cancanci a dora wa haraji ƙarkashin wannan doka; ko
- (b) bayar da bayanar da ba daidai ba wanda ya shafi bashin harajin da ake bin wani mutum, to ya yi laifi kuma za a tuhumeshi ta hanyar biyan tara ta N20,000 na harajin kuma a ruɓanya kudin harajin da ya yi kuskuren bayar da bayani a kansa saboda bayar da bayanin kuskure da ya yi. Da a ce an karɓi abin da aka samu a haka ko bayanar, to da sai a (fora harajin dabai kai wanda ya cancanci a yanke ba.

[20111ambata20.]

(2) Babu wani mutum da za akama da laifi karkashin wannan sashe sai dai idan korafin da aka yi ya shaft wannan shekarar ne da aka kiyasi dangane da ko lokacin da aka aikata laifm ko bayan shekaru shida da karewar lokacin.

(3) Hukumar karbar haraji da ta dace na iya tirjewa kan kowane laifi Karkashin wannan sashe kuma na iya tsaya wa ta j ajirce kafin a yanke hukunci kan maganar.

96. Bayanan Rarya da abin da aka samu

(1) Mutuminda—

(a) don neman mutum ya samu ragi, ya yi wani shiri ko ya nemi sauRi kan kudm da ya biya da kari na harajinsa ko na wani, kuma daga bay a takardun da ya bayar na haraji ya zamto ya yi karya a ciki da gangan ko ya bayar da wani abu badaidaiba;ko

(b) ya tallaf a ko ya sa ko ya taimako ko y a tunzura wani ko ya zuga wani ya:

(i) ya bayar da bayanan karya na abin da ake samu karkashin wannan doka;

ko (ii) ya ajiye ko ya shirya wani lissafi ko takardun karya na kudin shiga

wanda za a biya musu haraj i karkashin wannan doka; ko (iii) ya karya doka ta hanya kin biyan haraj i, to ya zamo mai laifi kuma za a tuhome shi ta hanyar yi masa tarar N50,000,00 idan shi kadai ne ko N500,000 idan hukuma ce, ko kuma a yi masa dauri a kurkuku wanda bai gazanawatanni shida ba;

[20111ambata20.]

Matuƙar dai ya zamto an aikata wani laifi karkashin wannan sashe wanda ya shafi harajin da wani zai biya ko aka saka biyansa a wata shekara da aka yi kiyasi, to za a sauya tarar da aka fada a baya, zuwa N10,000 ko a rubanya harajin har gida uku a wannan shekara, wanda hakan y a fi yawa.

(2) Hukumar karbar haraji na iya kambama laifin karkashin wannan sashe tare kuma da sanin kotu tana iya tsaya wa ta kambama duk wani sauraran kara kafin ta yanke hukunci.

97. Tarar lairufrika na mutanen da suke da iko da wadanda ba su da shi

Murumindaya-

(a) kasance an nada shi don gudanar da wannan doka ko kuma aka dauke shi aiki don yin Kiyasi ko tattaro haraji-

(i) A nemi sama da kudin harajin da aka yi kiyasin mutum zai biya

(ii) ya rilce wane sashe na kudin haraji da ya karɓo don yin wani amfani na kansa da su;ko (iii) ya bayar da bayanan karya na kudin da aka samu, ko da baka ko a rubuce game da kudin da ya karɓa na haraji; ko (i6) ya zambaci wani mutum ko ya yi almubazzaranci da kudi ko ya yi amfani da damarsa wajen yin mu'amala ta karya da hukumar karɓar harajin da ta dace; ko

(b) yin abin da doka ba ta ba shi damar yi ba, ko ya karɓa ko ya yi niyyar karɓa Kark'ashin wannan doka, to ya aikata laifi kuma za a tuhume shi ta hanyar cin tara N100,000 ko a daure shi shekaru uku ko kuma a hada masa duka.

[2011 lambata20.]

98. Kudin harajin da za a biya ba tare da an jira hukunci ba.

Hukumar da ke d a alhakin yanke hukuncin tara ko yin dauri k ark ashin wannan doka ba za ta sauke wa mutum nauyi ba na harajin da zai biya wanda ya rataya a wuyansa.

99. Yanke hukunci da amincewar hukuma

Ba za a fara yanke hukunci ba kan wani laifi da aka aikata Karkashin wannan yanki na wannan doka sai da sahalewar hukumar karɓar harajin da ta dace.

100. Yin ajiya don shari'ar manyan laifuka.

Tanade — tanaden doka na wannan yanki na wannan doka ba zai shafi wani hukuncin laifi ba da ke cikin kudin dokokin.

101. Wurin da aka aikata laifi

Laifi karkashin wannan doka na iya faruwa a jihar ko a wani waje wanda hukumar karɓar haraji da ta dace ta ayyana.

YANKI NA XII

102. Ma'anar masu karbar haraji

(1) Don bukatar wannan yanki na wannan doka, mai karbar haraji na nufin jami'in jiha ko na hukumar tartara kudaden haraji ta ƙasa.

(2) Mai karbar haraji ya samar da satifiket na waranti-

(a) wanda hukumar karbar harajin da ta dace ce ta bayar kuma ita ta buga shi da sunanta ajiki.

(b) bayyana sunansa cikakke ko sunan yarensu; da

(c) ya bayyana cewa shi jami'in karbar haraji ne ko kuma an ba shi ikon tattara harajin.

Wannan cikakkiyar shaida ce cewa mai karbar harajin an ba shi iko bisa tanadin wannan doka.

103. Ikon shigar da bayanai da karɓar su

A duk inda ya zama dole ga mai karbar haraji wajen neman bayanai da suka shafi wani mutum da ya cancanci biyan haraji karkashin wannan doka ko kudin shigarsa ko sana'arsa ko yanayin gidansa ko dan karbar haraji, to mai karbar haraji na iya kutsa kai cikin kowane gida ne da rana idan dai har bai lalata komai a gidan ko wajen ba sannan ya nemi duk wanda ya tarar da ya ba shi bayanana da yake bukata da baka.

104. Ikon takura masu ƙin biyan haraji

(1) Ba tare da wani ɓoye-boye ba kan ikon da aka ba wa hukumar karbar harajin da ta dace na tilasta mutanen da suka cancanci biyan haraji da su biya wadanda kuma an ba su kiyasin da aka yi wanda kuma shi ne na karshe. Kuma an aika da takardar sanarwa ga mutumin ta hanyar da ta dace na wannan doka ko an aikawa mutumin da za a cire wa harajin, a nan, idan ba a biya haraji ba a iyakacin lokacin da aka diba, hukumar harajin da ta dace na iya ta hanyar zayyanawa a wata takarda takura biyan harajin da ya dace—

a) matsa biyan harajin ta hanyar rike kayan wanda zai biya haraji da garantin kudi;ko

b) matsa biyan harajin ta hanyar like wata kasa ko fili/muhalli ko wani wuri mallakar wanda zai biya haraji, kamar yadda wannan sashe na doka ya bayar za a iya sayar da duk wani abu da aka rike don a biya ko a dauki kudin harajin.

2) Tsarin riƙe wasu kaya k arkashin wannan sashe zai kasance bisa tsarin da hukumar karbar haraj i ta sanar.

3) Dangane da manufar karbar haraji ta hanyar matsawa ko like wasu kaya karkashin wannan sashen, jami'in hukumar karbar haraji da aka yarjewa shi zai rubuta wa alƙalin babbar kotu a bisa tsarin zama na kotu tare da yin rantsuwa don samun waranti karlcashin wannan sashe.

4) Alƙalin kotu a nan zai iya ta hanyar takarda da aka rubuta, ya ba wa jami'in da aka amincewa a ƙaramin sashe na uku na wannan sashe damar waranti ta riƙ e kaya, idan ta kama ma a ba shi damar shiga wani gini ko bude wani wuri ido na ganin ido da niyyar karbar haraji daga wajen wanda ya ki biya, wannan jami'i zai iya neman taimakon dansanda, kuma aikin ko wane jami'in dansansa ne idan aka nemi buƙatar haka ya ba da gudunmawarsa ta fuskar waranti da kuma karbar harajin daga wajen wanda ya saBa ka'idar biyan.

5) Ta hanyar bin wannan tsari, za a iya ajiye kaya bar tsawon makwanni biyu, idan wanda ake bi kudin haraji ya gaza biya to shi ke nan za a sayar.

6) Lallai ya kasance akwai tsari na sayarwa, da farko kudin abin da za a sayar da ajiye kudin da ake buƙ ata da ragowa (in bar da akwai), bayan an [auki ku]in da ake buƙata na haraji za a ba wa shi mai ainihin kayan ko a kai ga kotun da ta dace idan bayan kwana talatin da sayarwar aka kasa gano mai kayan.

7) Wajen gudanar da wannan iko kamar yadda yake a wannan sashe, jami'in da aka yarjewa gudanar da wannan dama a ƙarƙashin karamin sashe na 3 zai iya rife duk wasu kaya da kayan da za a iya daukar su a ko'ina a ko'ina a fadin Nijeriya da za a iya danganta su ga wanda aka bi kudin haraji.

8) Duk abin da za a yi a wannan sashe da ya danganci ba da izinin sayar da abin da aka mallaka da ba za a iya daukarsa ba sai da izinin kotun da ta dace a kan haka.

[2011 lambata20.]

105. Laifi ne hana ruwa gudu

Duk wani mutum da—

- (a) aka nemi ya ba da wani bayani bisa tanadin doka na sashen da ya gabata, sai kai tsaye, yana sani, ya aikata abin da zai hana ruwa gudu wajen karbar haraji; ko
- (b) kuma kai tsaye, yana sani ya yi kok arm ya yi bayanin karya ko ya hana mai karbar haraji gudanar da aikinsa yadda ya kamata; ya aikata laifi a k ark ashin wannan doka.

106. Kariya daga aiki, da makamantanta

Ba za a dora wa mai karbar haraji duk wani nauyi na aiki da ya danganci aikata laifi ko shari'a ba, kamar yadda sashe na 102 na wannan doka ya tanada.

106A. Ikon yin dokoki

- (1) Ministar za ta iya shirya dokoki ta hanyar samun izinin yin hakan daga hukumar haraji ta hadin guiwa.
- (2) Majalisar Kasa ta hanyar shawarar shugaban kasa na iya yin gyaran foska ga tsarin karbar haraji da rage shi da Kara shi da janye shi da gudanar da shi kamar yadda sashe na 40 datsarin dokokin haraji na biyu na wannan doka suka bayyana kamar yadda yake a sashe na 59 Karamin sashe na 2 na kudin tsarin mulkin 1999.

[2011 lambata20.]

YANKI NA XIII

Sauran Abubuwa

107. Soke Babina 173 da Babi na 43 da Babina 174 na Dokokin Tarayyar Nijeriya 1990 Bisa tanadin da sashe na 6 na Bayanin Doka, da Dokar Gudanar da Harajin kudin shiga da Dokar Harajin Aika Jari da harajin kudin shiga (na jami'an soja da sauran jami'ai) da (Dokar Wasu Batutuwa na Musamman) duk an soke su.

108. Bayanin Ma'anoni

Dangane da dokar ga bayanan ma'anonin kamar yadda aka yi amfani da su:

"kudin shiga da za a iya samu":- wannan na nufin kudin shiga da za a iya samu bisa abin da YANKINAIII na wannan doka ya tanada; "hukuma":- na nufin Hukumar Haraji ta Hadin Guiwa wadda aka kafa ta Karkashin sashe na 86 na wannan doka; "kamfani":- na nufin kamfani (ban da kamfani irin na mutum guda) da aka kafa shi karkashin wata doka a Nigariya ko a wata Kasa; "aiki":- wannan ya Kunshi daukar aiki ko yin aiki da riƙe wani ofis a gwamnati ko wata hukuma/kungiya mai zaman kanta wadda ke biyan albashi da tsarin kula da ma'aikaci. "mai aiwatarwa":- wannan ya kunshi duk wani mutum da yake gudanar da harkokin kadara da gine-gine na mutumin da ya rasu. "mutum":- wannan na nufin kamfani mai mutum guda da kuma rukunin mutane amma bai kunshi kamfani da hadin gwiwa da al'umma da iyali da amintacce ko mai aiwatarwa ko duk wani kwamitin amintartu ko masu aiwatarwa ba. "ma'aikacin da ba na dindindin ba":- wannan ya Kunshi mutumin da yake aiki a kowane lokaci a jihohi daban-daban a shekara (ban da ma'aikacin aikin soja) don samun albashi ko neman abin rayuwa, kuma yake aiki akalla kwanaki ashirin (20) a cikin watanni uku (3) a kowacce shekara.

[2011 lambata20.]

"Minista":- na nufin Ministan da yoke kula da harkokin haraji; "kamfanin Nijeriya":- wannan na nufin duk wani kamfani da aka kafa shi bisa dokar kafa kamfanoni ta kasa ko duk wata doka ta maye gurbi a karkashin wannan doka; "mutum":- ya Kunshi mai aiwatarwa da marikin amana da kamfani da hadin-guiwa da arumma da iyali da kuma mutum; "hukumar harajin da ta dace":- wannan na nufin abin da ya danganci:

- a) mutum a shekarar kimantawa, hukumar haraji a jihar da aka kaddara mutumin yake da zama a shekarar;
- b) mai aiwatarwa, wato hukumar haraji ta jihar a inda mutumin da ya mutu aka kaddara cewa an san shi mazauni ne a jihar, idan ya kasance tanadin da wannan dokar ta yi ana zartar das hi kafin mutuwarwa;
- c) marikin amana kokudi da aka biya—

(i) a inda ya kasance cewa duk kudin shiga da aka biya ko amana a shekarar kimantawa ya auku ajiaguda, to ita ce hukumar harajin wannan jihar; ko

(ii) a inda ya kasance cewa kudin shigar da aka biya ko amana a shekarar kimantawa ya auku ne a jihohi fiye da daya, duk wadda aka dauka (a inda ba za a iya tantance hukumar harajin da ta dace ba a karkashin tanade-tanaden da aka ambata) dai zai kasance aiki ne na Hukumar Kudin Shiga na Gwamnatin Tarayya na cikin Gida.

d) haɗin guiwa na shekarar kimantawa hukumar haraji ta wannan jihar a inda ginshiƙin ofis ko wurin gudanar da harkokin haɗin guiwa a Nijeriya aka samar da shi a ranar farko na shekarar, ko an kafa shi a farkon shekara;

e) Kauye ko arummomi na tsarin zaman tare, hukumar haraji ta wannan jihar a inda wannan arumma take da zama;

f) mutumin da sashe na (2) na (1) (b) ya hau kansa - aiki ne na Hukumar Kudin Shiga na cikin Gida.

"Haraji":- shi ne duk wani harajin kudin shiga da aka gindaya wanda ya yi daidai da tanadin wannan doka.

"hukumar harajin da ta dace ta jiha":- na nufin Hukumar Harajin da ta Dace ta Jiha da aka kafa karkashin sashe na 8 7 na wannan dokar;

[1998, lambataSl.]

"hukumar haraji": - na nufin Gwamnatin Tarayya da Hukumar Kudin Shiga na Gwamnatin Tarayya na cikin Gida da Hukumar Haraji ta Jiha ko Kwamitin Kudin Shiga na Karamar Hakuma;

[1998, lamba ta 18]

"mutumin da zai biya haraji":- na nufin duk wani mutum ko rukuni na mutane (bar da iyali da kamfanin mutum guda da marikin amana ko mai aiwatarwa) da suke da kudin shiga za su biya haraji kamar yadda wannan doka ta tanada;

"jiha":- na nufin jihohi na Tarayya, bar da Birnin Tarayya, Abuja.

"jimlar kudin shiga":- wannan ya danganci mutum da kimar kudin shiga da yake samu a shekara bayan an yi Kare-karen da rage-ragen da za a yi a kudin shigar kamar yadda aka nuna a yanki na huɗu (iv) na wannan doka.

"shekarar kimantawa":- na nufin watanni goma sha biyu daga ranar farko na watan Janairu.

109. Suna a takake da batun aiwatarwa

Wannan dokar za a iya bayyana ta da sunan Dokar Harajin Kudin Shiga na Mutum, kuma za a aiwatar da ita a duk fadin Nigeriyya sai dai wurin da aka togace.

TSARIN DOKOKI

TSARIN DOKA TA FARKO

(Sashe na 8 da (da Karamin sashe na 7) da na 15 da kuma na 27.)

Kokarin samun muhalli

1. Bayanin wasu ma'anoni

A wannan tsarin dokar ga bayanin wasu ma'anoni kamar yadda aka yi amfani da su.

"Albashi" wannan ya danganci mutum, na nufin kudin shiga da mutum ya samu ta hanyar kasuwanci da tireda da aikin kwarewa da aikin wata sana'a ko wani aiki da yake yi ko kudin fansho da yake samu a dalilin wani aiki da ya yi a baya;

"Aiki a kasar waje":- wannan na nufin yin aiki gaba rfaya a wajen Nijeriya ma'aikaci na iya kawo ziyarar aiki ta wucin gadi a Nigeriya.

"Aiki aNijeriya":- shi ne aikin daba na kasar waje ba, gaba dayan aiki ko wani Bangare na aikin aNijeriya ake gudanar da shi; "Fansho" aNijeriya";- wannan na nufin fansho ga wanda ya yi aiki a shekarun baya, ya yi ritaya daga aiki, kuma gwamnati take biyansa kudin fansho ko gwamnatoci suke biyan mutum kudin fansho a Nijeriya;

"Muhalli":- dangane da mutum wannan na nufin wurin aiwatar da zamantakewar rayuwa ta yau da gobe a Nijeriya a ranakun da suka dace kuma su kasance ba otel ko gidan hutawa ba. "Ginshikin mazauni":- Dangane da mutumin da yake da wurin zama har biyu ko sama da haka a ranar da ta dace, kuma suka kasance ba a jiha guda ba, wannan na nufin cewa:

(a) dangane da mutumin da ba shi da kudin shiga a Nijeriya sai kudin fansho, wannan wurin daga cikin wuraren da yake zama;

- (b) dangane da mutumin da yake da albashi baya ga fansho a Nijeriya, wannan muhalli daga cikin muhallan a ranar da ta dace ya kasance kusa da wurin da yake aiki.
 - (c) danagne da mutumin da yake da wata hanya ko wasu hanyoyi na samun kudin shiga a Nijeriya, wannan wurin daga cikin wuraren da yake da muhalli;
 - (d) dangane da mutumin da yake aiki a wani reshe na kamfani ko wani wuri na kamfani ko wata hukuma, wurin da reshen ofis din yake ko wurin da ake aikin:
- Yayin da wurin gudanar da aiki ya Runshi wuraren sarrafa man fetur da tashoshin samar da kaya da masana'antu da wuraren aiki da ke dauke da akalla ma'aikata guda hamsin (50) da makamantansu.

[2011, lambata 20.]

2. Ayyuka a kasashen waje

Mutum, ba wanda aka ambata a kararnin sashe na (1) (b) farkashin sashe na 2 na wannan doka, shi ne wanda yake riƙe da aiki a kasar waje daga ranar daya ga watan Janairu na shekarar kimantawa, ko wanda yake da hanyar harajin kudin shiga a wannan shekarar a Nijeriya, za a yi tsammanin cewa ya zama mazauni a wannan jihar, a kuma wannan shekarar, a inda babban ofishin da ya dauke shi aiki yake a wannan ranar ko a ranar da ya fara aiki a kasar waje, duk dai wanda aka samu.

3. Aiki a Nijeriya

Mutum wanda yake riƙe da aiki a Nijeriya daga 1 ga watan Janairu na shekarar kimantawa, ko wanda yake da hanyar harajin kudin shiga a Nijeriya, za a yi tsammanin cewa yana zaune a wannan shekarar a jihar da yake da muhalli ko ginshiƙin wurin zama a wannan rana, duk dai wanda aka samu a ranar daya karɓi aiki aNijeriya.

Da sharadm cewa idan mutumin yana hali na hutu daga aikinsa na Nijeriya a ranar farko ta watan Janairu a shekarar kimantawa, za a kaddara cewa yana zaune ne a wurin da ya kamata da shi ko ginshiƙin wurin zama na aiki kafm y a tafi hutu.

4. Sauran Ayyuka

Mutumin da yake aiki wanda albashinsa ya dogara ga harajin kudin shiga a Nijeriya a shekarar, amma wanda yake ba mazauni ne a jihar ba a wannan shekarar ba, sakin layi na uku na tsarin wannan doka za a kaddara cewa yana riƙe ne da aiki na kasar waje, haka

kuma idan ba shi da wata jiha ta wurin zama a wannan shekarar, sakin layi na biyu na tsarin wannan doka ya tanadi cewa shi ne mutumin da za a iya cewa karamin sashe na (1) (b) na sashe ne 2 na wannan dokar ya hau kan sa.

5. Fansho

(1) Mutumin da albashi shine ginshiRin hanyar kudin shiga a Nijeriya daga ranar 1 ga watan Janairu a shekara to dan fansho ne kuma shi ne wanda yake da muhalli ko ginshiRin wurin zama a wannan ranar za a kaddara cewa mazauni ne a wannan shekarar a wannan jihar a inda ginshiRin wurin zamansa yake a wannan ranar.

(2) Mutumin da albashi shi ne ginshiRin hanyar kudin shiga a Nijeriya daga 1 ga watan Janairu na shekara, ta rfan fansho ne kuma mutumin da ba shi da wurin zama a wannan rana, za a kaddara cewa mazauni ne a wannan shekarar -

a. idan fansho din, fansho ne na Nijeriya wanda gwamnatin wata jiha ke biyu, amma idan ba fansho ne na Nijeriya ba to karamin sashe na (1) (b) na sashe na 2 na wannan doka shi za a bi, a wannan jiha;

b. idan fansho din, ba fansho ne na Nijeriya ba, a jihar da ake da babban ofishin kudaden fansho ko wani jami'i da ke ba da izinin biyan fansho.

(3) Mutumin da albashi shi ne abin da ya dogara da shi a Nijeriya daga 1 ga watan Janairu na shekara, to dan fanshon Nij eriya ne, wanda kuma ba shi da wurin zama a wannan rana, idan fansho din sama da gwamnati guda ke biya ko kuma akwai wasu kudaden fansho din da yake samu daga wasu jihohin a wannan ranar shi ma za a dora shi ne bisa karamin sashe na (1) (b) na sashe na 2 na wannan dokar.

6. Wasu albashin

Mutumin da (ban da kamfanin mutum guda ko wasu rukunin mutane da suke da hanyar samun albashi a Nijeriya a shekarar kimantawa, ban da wani aiki ko wani fansho, za a kaddara cewa shi mazauni ne a shekarar a jihar da yake da wuri ko ginshiRin wurin zama daga 1 ga watan Janairu a wannan shekarar.

Matufiar dai cewa-

(a) mutum yana samun ainihin kudin shigar a cikin shekarar da aka kimanta, kuma ba shi da wurin da zai zauna a ranar farko ta shekarar, za a Kaddara cewa ya zama mazauni a wannan shekarar a jihar da tun farko yake da mazauni; da

(b) za a kaddara cewa mutumin zai kasance mazauni a wannan shekarar a kowacce jiha, inda duk albashinsa yake zuwa ko wani ɓangare na albashinsa yake zuwa daga Nijeriya, idan kudin shiga ana samunsu daga jiha fiye da daya.

7. Kudin da ba albashi ba

Mutum (ban da mutum mai kamfani ko rukunin jama'a) wanda ba shi da aikin da zai samu albashi a Nijeriya a shekarar kimantawa amma kuma yana da wasu hanyoyi na kudin shiga a Nijeriya a wannan shekarar, za a k addara cewa shi mazauni ne a wannan shekarar a jihar da yake da wuri ko ginshikin wurin zama daga ranar 1 ga watan Janairu na shekarar.

Matuƙar dai cewa;

(a) idan duk kudin shigar da ba albashi ba ne mutum a wannan shekarar sun samu ne a jiha daya, kuma ba shi da wurin zama a wannan rana, za a Kaddara cewa shi mazauni ne a wannan shekarar a jihar;

(b) idan kuma kudaden da mutum yake samu sun samu ne a wannan shekarar daga jihohi, kuma ba shi da wurin zama a wannan ranar, za a kaddara cewa shi mazauni ne a wannan shekarar a jihar, daga inda duk kudadensa suke shigowa.

8. Zartarwa

(1) A inda aka samu jihar zama ta mutum a shekarar kimantawa za a iya ganin haka jfcarkashin abubuwa da dama da aka bayyana a baya a cikin wannan tsari, za a iya tabbatarwa daga sakin layi na farko wanda ya dace da yanayin da ya sa mu kansa.

(2) Idan ya kasance a bisa wani dalili na karamin sakin layi na daya na wannan sakin layi ko akasin haka, tabbatar da wurin zama na mutum a shekarar Jomantawa ya ta'azzara ga jami'an karbar haraji su yi bitarsa, sai dai wanda a jihar da yake ya kasance mazauninsa a shekarar za a janye duk wata takarda da aka yi dangane da kudin shiga na mutumin a shekarar.

9. Kamfanina mutum guda kona rukunin mutane

Kamfani na mutum guda ko na rukunin mutane ban da iyali ko al'umma, za a kaddara ya kasance mazauni a shekarar kimantawa a jihar da ginshikin ofis yake a Nijeriya a ranar farko ta Janairu a shekarar ko idan kamfanin ba shi da ofis a Nijeriya a wannan ranar, a jihar da wani kangare na kudin shiga ko dukkansu za a yanka masa haraj i a Nijeriya.

10. Rashin amincewa da jayayya da daukaka kara

(1) Idan aka samu rashin amincewa da tsarin haraji na shekarar wanda ya loinshi kin yarda dajihar zaman mutum, to mutum sai ya gabatar da duk hujjojin da ya dogara da su da kuma hujjojin da jami'in haraji yake da su, a tattara a mile a su ga hukuma.

(2) Idan ya kasance jayayyar ta faru ne ta bangaren mazaunin mutum a shekarar fiimantawa, ko dai tsakaninsa da jami'an haraji biyu ko sama da haka ko tsakaninsa da hukumar haraji da mutumin da ba a yi masa kimantawa ba a shekarar, duk bayanar da aka samu sai a mika su gaban hukuma.

(3) Idan jayayyar ta kasance tsakanin jami'an haraji biyu ne ko sama da haka dangane dajihar mazaunin mutum a wannan shekarar kuma ya kasance mutumin an riga an fitar da wani tsarin haraj i a kan sa a Nijeriya a shekarar, duk bayanar da aka tattara sai a mika su ga Hukuma.

(4) Sakataren Hukumar shi ne zai tattara duk bayanar da aka gabatarwa da Hukumar farkashin tanadin farkamin sakin layi na 1 da na 2 ko na 3 na wannan sakin layi ta hanyar gabatar da su ga bangarorin da suke jayayyar sannan da ba wa duk bangarorin tsawon kwanaki talatin in bar suna da wani korafi su rubuta.

(5) Sakataren Hukumar kan iya neman farkin bayanai daga wurin masu jayayya ta hanyar ba da damar yin hakan cikin kwanakin da suka dace. Yayin da lokacin da aka bayar ya cika, sai Hukumar ta cigaba da duban jihar mazaunin mutum a shekarar da ta kamata ta tsarin fitar da haraji.

(6) Sakataren Hukumar ne ya bayar da takardar da ta kamata ga jami'an harajin da abin ya shafa da kuma irin tsarin da aka fitar wa mutunin ko kuwa a bisa aikin da Hukumar ta yi a sallame shi.

(7) Har zuwa lokacin da Hukumar za ta yi hukunci, ƙangaren harajin da yake da ƙorafi ba zai zartar da wani abu ba bar sai ya jira Hukumar kamar yadda wannan sakin layi ya tanada, sai dai tunda abu ne da ya danganci mazaunin mutum a jiha, to shi ya iya rubuta wa ya ce ya janye.

(8) Duk abin da Hukumar ta zartar to ya zama abin lura ga duk ɓangarorin karbar haraji da kuma kotun daukaka ƙara ko wata hukuma/majalisa da aka kafa ta a Ƙarƙashin dokar wata j iha da nufin karbar haraj in kudin shiga a wannan j ihar, amma mutum zai iya sanya ayar tambaya a babbar kotun jihar da fitar da tsarin harajin.

(9) Baa yarda ga mai daukaka ƙara a kan abin da yake da ƙorafi ya shigar da ƙara a kan j iharsa ta zama ba tunda bai bayyana haƙiƙanin abin da yake da ƙorafin a kan sa ba.

(10) Daukaka ƙara a kan hukuncin da Babbar Kotu ta zartar a kan jihar mazaunin mutum zai tsaya ne a wannan kotun.

(11) A inda wata hukumar haraji ta gano cewa mutumin da aka fitar masa da tsarin haraji na shekara aka fahimci cewa ai mazauni ne a wannan shekarar a wani ƙangare na karbar haraji, za a janye wannan tsarin haraji na shekarar da duk wani haraji da mutumin ya biya dangane da haka:

(a) a sahalɛ komai ga mutumin a ƙangaren haraji na farko da aka ambata; ko

(b) a biya gwamnatin daya ɓangaren harajin; ko

(c) a dawowa da mutumin kudinsa,

a duk wadannan abubawa da aka bayyana hukumar haraji ta farko za ta iya yanke hukunci.

TSARIN DOKA NA BIYU

[Sashe na 16 da na 27.]

YANKI NA 1

Kudin shiga daga biya da amana da kuma dukiyar kasa

1. Bisa bin abin da yanki na II da na III na tsarin wannan doka, kudin shiga na biyan kudi ko na amana ana kallon su a wannan doka da cewa kudɓm shiga ne na wanda ya biya ko mutumin da ya samar da aminar, duk dai y adda ya zo haka za a dauka, idan:

- a) wanda ya yi biya ko wani mutum a wannan matsayi ko wani wanda aka ba shi damar gudanar da wani iko kan j arin kadara dangane da wani biya ko amana ko kan kudin shiga da za a samu ta fuskar, ko
- b) wanda ya biya kudi ko wani mutum da kai tsaye ko a kaikaƙe yake rantar kudin shiga (ko akasin haka) da aka same su ta hanyar biya ko amana; ko
- c) za a iya janye matsayin mazauni ko na amincewa yayin da shi mazaunin ko mutumin ko miji/mata ya dawo ya karɓi ikon aiwatar da kudin shiga ko kuma kadarar da ake da ita.

Matuƙar dai cewa ba za a janye matsayin biya ko amana ba a dalilin cewa kudin shiga da ake da shi da kadara sun koma ga wanda y a yi biya ko mutumin ko mij i/mata ba ko a dalilin samun wani abin amfani ko k aruwar kai ba ko dangane da faruwar wani abu ta wannan fuskar.

2. (1) Dangane da manufar wannan yanki da yanki na III na wannan tsarin dokar haraji, kudin shiga na biya ko amana ban da biya ko amana da wannna sakɓi layi ya foinsa, ko dukiyar da mutumin da ya rasu su kasance daidai da kudin shiga da tushensu daga Nijeriya ne, da kuma duk wani kudin shiga da aka kawo ko aka karɓa a Nijeriya.

(2) Adadin kudin shigar da aka samu na kowane watanni goma sha biyu da wa'adinsu ya ƙare daga 31 ga watan Disamba na kowacce shekara za a tabbata cewa bayanana da suke a yanki na I da na II an yi amfani da su, da:

- (a) ganin cewa an cire:
 - (i) duk wani kashe kudi na marilcin amana ko mai aiwatarwa da ya danganci wani biya da amana ko dukiyar kasa; (ii) duk wani kudi Rayyadajj e da aka biya daga cikin kudin shiga na biya da na amana ko na dukiyar kasa, da
 - (b) idan kudin shigar ya kunshi samun wata riba daga ciniki da kasuwanci da aiki na kwarewa ko sana'ar kere-kere ko haya, a iya samun kari ko ragi, duk dai yadda ya kasance, duk wani adadi da za a kara ko rage a shekara mai zuwa karkashin yanki na IV na wannan doka, idan asalin kudin shigar na wadannan sun kasance kudin shiga ne na mutum da aka samu bisa tanadin sashe na 36 na wannan doka.

3. Kudin shigar na shekara da aka lissafa daga mazauni da amincewa ko gine-gine za a raba a shekarar kamar haka;

(a) a inda-duk yawan kudin da aka samu na daga mazauni da amincewa ko gine-gine bayan an cire kuddaden da suke na ka'ida, za a raba sauran kudin ga wadanda suka cancanta su amfana daga kudin-daga lokaci zuwa lokaci.

(i) bisa tsari na shari'a, kudin shiga na dukiyaƙasa za a raba su kamar yadda bayani ya zo a karamin sakin layi na (a) (i) na wannan sakin layi,

Kudin shiga na duk wanda ya amfana daga biya da amana da dukiyaƙasa a shekara, abin da ya mora zai kasance daidai da rabon da za a samu idan aka buga lissafin kudin shigar bisa wannan tsari;

(b) a inda marikin amana ko mai aiwatarwa yake da ikon ya biya kuɗi ga wanda zai amfana daga kudin shiga da aka biya da na amana ko na dukiyaƙasa daga lokaci-lokaci bisa ganin dacewar yin hakan, to;

(i) adadin kudin da za a biya ga wanda ya amfana a shekarar za a kalle su a matsayin kudin shiga na wannan shekarar wandanda za a iya fitar da haraji dagacikinsu.

(ii) bayan an cire kudaden da suke na ka'ida na shekarar sauran kudin da aka lissafa za a raba su yadda kowane morau zai samu adadin kudin da suka kamata daga biyan da amana ko dukiyaƙasa ta hanyar rubuta neman hakan.

Idan ya kasance kudaden da za a cire na ka'ida ya haura abin da za a samu na kudin shiga da ke hannun morau za a rage su daidai gwargwado ta yadda adadin rabon zai ragu ta yadda ba zai wuce lissafin kudin shiga ba.

(c) duk wasu sauran kudin shiga da aka lasafta ta fuskar biya da amana da kuma dukiyaƙasa na kowacce shekara bayan cire kudade na ka'idar haraji daga kudaden da aka raba wa morawa ko aka kalle su a matsayin kudin shiga a hannun su morawa kamar yadda yake a karamin sakin layi na (b) na wannan sakin layin, to abin da za a yi shi ne za a ba wa marikin amana ko mai aiwatarwa don a yi kimantawa da sunansa a matsayin marikin amanar biyan ko amana ko a matsayin mai aiwatarwa na dukiyaƙasa.

YANKI NA II

Tanadi na musamman dangane da biya na yaran da ba su yi aure ba

(1) Baya ga duk batutuwan da aka ambata, duk wani tanadi na wannan doka da ya shafi biya, idan ya kasance lokacin rayuwar wanda ya yi biyan ana biyan kudin shiga ga mutum ko don amfanin dan wanda ya yi biyan a shekarar kimantawa, idan dan ya kasance jariri ne ko wanda bai yi aure ba, to saboda manufofm wannan doka za a aiwatar da cewa kudin shiga ne na mai biya a wannan shekarar ba kudin shiga ne na wani mutum ba.

(2) kudin shiga da aka biya ga mutum ko don amfanin dan wanda ya yi biya ba za a aiwatar da shi ba kamar yadda karamin sakin layi na daya na wannan sakin layi a duk wata shekarar haraji a inda jimlar kudin shiga da aka biya ga mutum ko don amfanin yaron bai wuce naira dari biyar ba.

(3) Ba za a yi amfani da wannan sakin layin ba dangane da kudin shiga da aka samu ta biya a shekarar da ta wuce shekarar da za a yi kimantawa idan dai shi wanda ya biya ba ya zaune a Nijeriya awannan shekarar fc"imantawar ko ba ya zaune a Nijeriya zuwa wani lokaci ko adadin lokacin da ya kai kwanaki 183 ko sama da haka a cikin watanni goma sha biyu suka fara a tsarin kalandar shekara da kuma karewa a wannan shekarar ko shekara ta gaba.

Don manufofin sakin layi na 4 na tsarin wannan doka:-

(a) kudin shiga da aka samu ta fuskar mazauni, za a iya biyan su ko su danganci mutum ko don amfanin dan mazauni a nan gaba (ko dai an cika sharurfdan ko abubuwan da suka faru na bazata, ko a bisa sakamakon aiwatar da wani iko ko dama da aka ba wa mutum ko akasin haka) za a Kaddara biyan ga mutum ko don amfanin wannan yaron; da

(b) kudin shiga irin wanda aka ambata a baya wanda ba ya buRatar a samar da biya a lokacin da ake aiwatarwa ga wani da ko "ya'yan mazauni za a kaddara biyan daidai-da-daidai ko don amfanin "ya'yan ko ga wanda kudin shigar ko kadarorin suke zaman kudin za a biya ko za a iya biya ko za su dace.

(1) A inda ya kasance dangane da sakin layi na 4 na tsarin wannan doka, duk wani harajin kudin shiga ya zama abin caji a kai kuma mai biya shi zai biya, za a iya ba shi:

(a) damar dawo da duk wani adadi na kudi da aka biy a ga marikin amana ko abin da zai biy o baya dangane da biyan da aka yi na kudin shigar; da

(b) dangane da bufiatar wannan manufa hukumar harajin da ta dace ta nuna wa wanda ya biya shaida da take nuna adadin kudin shiga na abin da ya biya haraji da adadin kudin harajin da ya biya, da kuma cewa duk shaidar/satifiket din da aka bayar ya zama ya bayyana komai da za a gamsu da shi.

(2) a inda kuma mazauni ya samu daga wurin amintacce ko wani mutum rarar kudin da ya kamata ya dawo da su bisa tanadin karamin sakin layi na daya na wannan sakin layin, to adadin kudin da ya yi daidai da na rarar zai biya ga marikin amana ko wani mutum da wanda kudin shigar aka biya ta fuskar mazauni ko inda ya kasance akwai mutane biyu ko sama da haka, kudin za a raba a tsakanin wadannan mutanen.

(3) idan wani batu ya taso kan kudin da aka biya ko raba daidai da ake yi farkashin karamin sakin layi na biyu na wannan sakin layin, to hukumar haraji da ta dace ita ya kamata ta duba wannan batu ta zartar da hukunci, babu batun daukaka kara kan hukuncin da ta zartar ko wata kotu ta sake bitar abin da ta yi.

(1) Dangane da duk wani biya da ake da masu biya sama da guda daya, to sakin layi na hudu na wannan tsarin doka ya tanadi yin duba ga duk masu biyan tamkar cewa mai biya guda daya ne.

(2) Dangane da biya da aka ambata a baya, kudin shiga da aka samu ta hanyar wanda ya biya ko wani mutum, bisa tanadin da sakin layi na hudu ya yi za a iya duba wannan batu dangane da kowane mai biya a matsayin kudin shiga da ake biya ko don amfanin dan wan daya biya.

(3) Batutuwan dubawa dangane da wannan sakin layi kan kudin shiga da tushensu daga wanda ya biya ne za su danganci wadannan:

(a) kudin shiga daga wasu kadarori da wanda ya biya ya samar kai tsaye ko a kai kafe don manufofin biyan;

(b) kudin shiga daga kadarorin da suke a mazaunin kadarori har da kudin shigar da suka hauhawa da kadarorin; da

(c) kudin shigar da suke wakiltar kadarorin da aka samar kamar yadda aka bayyana da kuma wasu kadarorin da suke a matsayin rabo da aka yi, wanda ke wakiltar kadarorin da aka samar.

A wannan yanki na tsarin doka:-

"da":- ya kunshi agola da dan da akarike da dan da yake bana jini ba.

"biya" yana da ma'anar biyan wani kudi da amana da yarjejeniyar biyan kudi da yarjejeniya da sauya ko musayar kadarori. 9. "mai biya":- dangane da tsari na biya, yana da ma'anar mutumin da aka biya kudi kai tsaye ko a kaikaƙe, musamman ya fɗunshi mutumin da ya samar ko ya yi alkawarin samar da kudi kai tsaye ko a kaikaƙe da nufin biyan wani kudi, ko wanda ya yi yarjejeniyar amfanar da juna ta hanyar sa wani mutum ya biya wani kudi ko ya shiga cikin shiri na biya.

YANKI NA III

Karin wasu bayanai

Dangane da manufofin wannan doka, yayin da wata kadara ta kasuwanci ko wani aiki na Kwarewa ko fasahar sana'a na daga cikin kadarorin wanda ya rasu. Kadarar ta kasance wadda za a iya karɓar wani kudi da zai zama cikin jimlar kudin shigar da za a samu a shekarar Kimantawa. Anan za a bi tsarin doka na biyar kamar haka:

- (a) duk da bayanar da aka yi ba a yarda da zamiyar alawus ba ko caji za a yi ne ga mutum dangane da kadara a wannan shekarar; da
- (b) idan mutumin da ke da kadarori ya rasu, za a ƙaddara cewa kadarar dai ta ja wasu kudade; da
- (c) yayin da aka yi niyyar sayar da kadara a ranar ko a wasu ranakun, za a yi ƙoƙarin ƙididdige kudin shiga na kadarori ta hanyar la akari da duk alawus-alawus ko kudade da ake cirewa na haraji ta fuskar kadarar da shi mutumin da kuma ita kadarar. Mutumin da ya karɓi wani ƙayyadajjen kudi da aka biya daga kudin shiga na yarjejeniyar biya da amana ko na kadarar dukiyar ƙasa za a karɓi haraji a kan cikakken kudin na shekara-shekara.

Kudin shiga da aka same su ta hanyar wani biya da amana da dukiyar kasa da za a karɓi haraji a kai bisa tanadin wannan tsarin doka a hannun duk wani marikɓin amana da mai aiwatarwa da morau ko mai karɓa na wani lokaci a shekarar, zai kasance adadin jimlar kudin shiga da aka samu karkashin bayanana da suka gabata na wannan tsarin dokar.

12. (1) Idan ya kasance kudin shiga da aka biya da amana ko kadara a shekarar da ta kunshi kudin shiga da ya haifar da haraji a Nijeriya ko a wata kasa ta hanyar cire kudaden haraj i ko akasin haka, za a yi amfani da yanki na biyar na wannan dokar dangane da wani sassauci da za a bayar ko sake biya, ko da yake, duk haraj in kudin shiga an karɓe su ne ta hanyar mutumin da aka ba shi rabo a wannan shekarar karkashin sakin layi na uku na wannan tsarin doka:-

(a) gwargwadon abinda yake na rabonsu: ko

(b) a inda karamin sakin layi na (b) na sakin layi na uku na wannan tsarin doka za

(2) a yi amfani da shi wajen fitar da rabonsu a cikin sauran kudin shiga da aka kididdige.

A inda ya kasance babu kudin shiga da aka kididdige, sassaucin ko sake biya za a bayar ko yi ga marikɓin amana ko mai aiwatarwa ga biya na aminci ko na kadara.

Dangane da manufofin wannan sakin layi, dangane da barun mutum a yanki na biyar na wannan doka za a kaddara ya kunshi batutuwa ga marikɓin amana ko mai aiwatarwa.

13. Ta yin la'akari da batutuwan da aka ambata a baya na wannan tsarin doka: -

(a) amintacce na biya ko na amincewa da duk wani mai aiwatarwa shi ne zai zama abin dogaro kan duk abubuwan da ke da alak a da biyan haraj i; da

(b) kudin shiga da aka fitar ga amintacce ko mai aiwatarwa shi ne mihimmin kudin da wata hakumar haraji za ta duba dangane da biya da amincewa ko kadara.

14. Amintacce na biya ko amincewa a Nijeriya da mai aiwatar da wata kadara a Nijeriya za su shirya wani tsari na dukkanin kudin shiga da ake samu daga hanyoyi dabam-dabam ta fuskar biya da aka yi da amincewa ko kadara har zuwa talatin da daya ga watan Disamba na kowace shekara, da kuma rarar da kadarar da aka biya da mincewa ko kadarar gine-gine akarabas.

15. Daukaka kara a kan kin amincewa da shigar da kudin shiga da aka biya da amana ko dukiyar kasa don fitar da haraji za a yi shi ne kadai ta fuskar tanadin da aka yi na

daukaka karar haraj in kudin shiga a jihar da marikin amana ko mai aiwatarwa ya zama abin dogaro a shekarar kimantawar a karkashin tanadin da sakin layi na goma sha uku na wannan tsarin dokayayi.

TSARIN DOKA NA UKU

[Sashe na 19 (1) da na 75.]

Kudin shiga da aka keɓe daga haraji

1. Kudin shiga da aka bayyana a wannan tsarin doka an ke Be su ga biyan haraj i.
2. Haƙƙoƙin shugaban ƙasa da na gwamnan jiha da duk mutumin da yake a matsayin mai gudanar da ayyuka na shugaban ƙasa.
3. Haƙƙoƙin mataimakin shugaban ƙasa da na mataimakin gwamnan jiha matukar tsawon lokacin da suke riRe da wannan matsayi.
4. Haƙƙoƙin da aka biya na kudin shiga daga asusun Burtaniya ga mambobin Gwamnatin Burtaniya ko wasu jami'ai da suka kawo ziyarar aiki a Nijeriya da jami'an farar hula da jami'an gudanar da ayyuka na musamman daga ƙungiyoyi/hukumomi, da suka rufa musu baya a ziyarar:

Da ƙudurce cewa wannan keɓewa daga biyan haraji ba za ta yi amfani ga duk wani mutum da yake dan ƙasar Nij eriya ne ko wanda yake zaune a Nijeriya.

5. Duk wasu kudade na jakadanci da aka karba a madadin wata ko ta hannun jami'in jakadanci ko wani ma'aikaci ta asusunsa da duk wani kudin shiga na wannan jami'i ko ma'aikaci, ban da kudin shiga ta fuskar ciniki ko kasuwanci ko wani aikin ƙwararru ko aiki na sana'a da wani jami'i ko ma'aikaci ya yi ko ta fuskar wani aiki da ya yi a zamansa a Nijeriya.

Da ƙudurce cewa wannan keɓewa da aka yi daga haraji bata shafi ma'aikacm da yake wasu ayyuka na cikin gida ba ko a inda jami'in ko ma'aikacin yake zauna a Nijeriya kuma shi ba dan wata ƙasar waj e ba ne.

6. (1) kudin ruwana mutumin da baya zaune a Nij eriya kamaryadda aka bayyana a sakin layuka masu zuwa:

(a) kudin ruwa na ranee da aka caza daga kudin gwamnatin tarayya da aka samar a Burtaniya;

(b) kudin ruwa na yarj ej eniya daga gwamnatin tarayya don a biya rancen da aka samu ta fuskar Bankin Kasashen Waje da niyyar sake gina da raya Rasa Karkashin dokar izinin ba da kancen Jirgin Kasa. [Babi na R2.]

(c) kudin ruwa daga duk wani kudi da aka karɓa da sunan bashi daga Gwamnatin Tarraya ko Gwamnatin Jiha a bisa sharadin cewa ruwa daga haraji a hannunmutumin da ba mazauni ba;

(d) a inda Ministan kudi ya yarda, kudin ruwa a kan duk wani kudi da kamfani ya karɓa bashi a wajen Nijeriya, wanda dokar Nijeriya ta kafa shi da ya kunshi keɓe kudin ruwa daga haraji a hannun mutumin da ba mazaunin kasa ba.

(e) kudin ruwa kan asusun tattali da sharadin cewa kudin da aka saka a asusun ana zuba su gaba daya a kudaden fietare zuwa ga asusun Nijeriya daga ranar 1 ga watan Janairu na 1990 ko bayansa ta hanyoyin da gwamnati ta aminta da su, kuma shi mai zuba kudin ya kasance wanda ba mazaunin kasa ba yayin da yake aikin zubakudin a Nijeriya.

(2) Don manufar keɓewa daga biyan haraji da aka bayyana a karamin sakkin layina 1 na wannan sakkin layin, mutum za a Kaddara cewa mazauni ne a Nijeriya a shekarar karɓar haraji idan yana zaune ne a Nijeriya bar tsawon kwanaki 183 ko sama da haka a watanni goma sha biyu da suka fara daga kalandar shekara da kuma Karewa a wannan shekarar ko a shekara mai kamawa.

7. Kudin ruwa da banki ya bayar ta hanyar rance ranar 1 ga watan Janairu na 1997 ga mutumin da yake gudanar da:

[1998 lambatal 8.]

(a) ciniki ko kasuwanci kan harkokin aikin gona.

(b) harkokin masana'antar k era kayan aiki na gargajiya da sauran kayan aiki.

8. Kudin shiga na Ba'amurken mutum ta hanyar aiki daga Gudanarwar Hadin Guiwa ta kasa-da-kasa da gwamnatin kasar ke gudanar da ita.

9. Kudin shiga na Ba'amurken mutum ta hanyar aiki daga Ayyukan Kaya Arummar Kasa-da-kasa a matsayin wakili ko jami'in gudanarwa.

10. Kudin shiga na mutum ta fuskar aiki daga Jami'ar Ohio da ke Athens, a Ohio, a matsayin wakili na Gudanarwar Mulkin Hadin Guiwa na Kasa-da-Kasa, ta alalfar da ta danganci wani tsari na horar da ma'aikata a Nijeriya.

11. Kudin shiga da aka janye wa biyan haraji ko aka keɓe daga biyan haraji a karƙashin Dokar Garkuwar Huldar Jakadanci

[Babi na D9.]

12. Kudin shiga na Karamar hakuma ko hukumar gwamnati.

13. Kudin shiga na agaji da na addinin kirista ko na wata makarantar ilimi ta gwamnati ya kasance cewa kudin shigar ba a same su ta hanyar ciniki ko kasuwanci ba da makarantar ke gudanarwa.

14. (1) Fansho da aka bawa mutum bisa tsarina wata doka.

(2) Fansho da aka ba wa jami'in soji ta fuskar jin wani rauni ko samun wata naRasa, ko ta Bangaren wata hukumar tsaro ta Rasa ko mutumin da abokan gaba suka raunata.

[2011 lambata20.]

15. Fansho da aka ba wa mutum bisa tanadin sabuwar Dokar Fansho ta 2004 da ta danganci matan aure da mazajensu suka mutu dakuma marayu.

[Babi na P4.]

16. Kudin shiga na ƙungiyar ma'aikata da aka yi wa rijista Karƙashin Dokar Kungiyoyin Ma'aikata, ya kasance cewa kudin shiga ba a same su ta hanyar yin wani kasuwanci ba ta fuskar ƙungiyar.

17. Giratuti da Gwamnatin Tarayya ko Gwamnatin Jiha ta biya a dalilin aiki da mutum ya yi ta hanyar yarjejeniyar aiki.

18. Giratuti da wata hukuma mai zaman kanta ta biya da wani ma'aikaci dangane da wani tsari na yarjejeniyar aiki:

Matuƙar dai cewa—

(a) tsawon lokacin da aka yin a aiki bai kai tsawon shekaru goma ba, to keBewa ga biyan haraj i da aka bayyana ba za ta yi aiki a nan ba.

(b) jimlar kudin giratuti da aka biya ya wuce N100,000, duk kudin da ya dbru a kai to ba a ke6e shi ga biya haraji ba, za a kaddara cewa kudin shiga ne na ma'aikacin a ranar karshe ta aikinsa.

(c) yayin da lokacin da aka dauka na aiki (ko a inda ya kasance aikin an yi shi ne a yayyanke jimlar watannin aiki ba su wuce 63, wato bai kai shekaru biyar ba, to, idan jimlar giratuti ya haura adadin da aka kida kimanin N1 ,000 a shekara na tsawon wannan lokaci, kudin da ya haura ba za a ke6e su ga biyan haraji ba, sai dai za a Kaddara cewa kudin shiga ne na mutum a ranar karshe ta aikinsa.

19. (1) Giratuti da kwalejin fasaha da kimiyya da kere-kere ta Nigeriya ta biya ga wani ma'aikacinta a dalilin wani aiki da ya yi bisa yarjejeniyar aiki da kwalejin, aka kuma bayyana shi a matsayin giratuti, kamar yadda sakamukai na 17 na wannan tsarin dokaya tanadar.

(2) Abisa tsari da manufar wannan kebewa, "jami'in aiki" na nufin mutumin da aka bai wa damar riƙe wani muƙami ko ofis da akak bayyana a tsarin doka na biyu a kan Dokar Kwalejin Fasaha da Kimiyya da kere-kere ta Nijeriya.

20. Giratuti da aka biya ga ma'aikaci ko tsohon ma'aikaci a karkashin kwantiragin aiki ta fuskar ta Dokar Cibiyar Bincike ta Nijeriya ko wata doka da aka soke ta da wannan dokar ko da Dokar Hukumar Kasashen Afirika ta Yamma kan Bincike kan Ayyukan Likita, shi ne giratuti da aka bayyana ko dai ta fuskar kulla yarjejeniya a kan kansa da hukumar ko wani bayani day a fito dagahukumar dangane da Kulla yarjejeniyar aikinsa.

[1996 lamba ta 32. Babi na N132.]

21. Kudin shiga na Rungiyar jibintar harkokin jama'a da suke da rajista bisa doka, tare da sharadin cewa ba a samu wannan kudin shiga ba ta hanyar yin wani kasuwanci ta fuskar Rungiyarba.

22. Kudin shiga na kungiyar hadin guiwa da take da rijista Karkashin Dokar Kungiyoyin Hadin Guiwa, Ya kasance cewa kudin shigar ba samunsu aka yi a dalilin wani kasuwanci ba ban da sauran harkokin da ta gudanar tare da mambobinta, ko ta

hannun jari, ko ta wani kudin ruwa ta kungiyar ta samu ta fuskar kasuwanci a Nijeriya ko a wata kasa.

[BabinaN98.]

23. Wasu kudade da aka biya da sunan giratuti na mutuwa ko na biyan diyar mutuwa ko jin wanirauni.

24. Wani kudi da ma'aikaci ya fitar ko ya karɓa daga hukumar fansho ko wasu kudaden ritayar aiki ko na kungiya da aka karɓa daga wani asusu ko wani tsari da hukumomin haraji suka yi na'am da shi bisa tanadin sakin layi na (g), Karɓashin sashe na 20 na wannan dokar, banda kudaden da aka kaddara cewa kudin shiga ne na mutum da kudin da mutum ta fitar ko ta karɓa daga asusun kasa ko wani tsari na karɓar kudaden ritaya kamar yadda doka ta tanada ga duk ma'aikata a fadin Nijeriya.

25. (1) Riba da kamfanin dake a Nijeriya ya biya mutum matuƙar da kewa:

(a) ribar an biya ta ne gaba daya da kudin waj e ko da wasu kadarori da aka kawo suNigeriyatsakanin 1 ga Janairu1987 da 31 gaDisamba 1992; da

(b) mutumin da aka biya ribar ya kasance ya mallaki abin da bai gaza kaso 10 na daidaiton jimlar kudin kamfanin ba.

(2) Dangane da keɓewa ta biyan haraji da aka ambata a Karamin sakin layi na (1) na wannan sakin layi, lokacin da aka keɓe ba karɓar harajin riba /ai kunshe watanni goma sha biyu daga farkon watan Janairu na shekara da kuma shekarar da za ta biyo a inda aka shigo da maƙudan kudi Nijeriya don yin harkokin kasuwanci aNijeriyar ga kamfanin da zai riba biyan riba, za a yah aka har tsawon shekara biyar. Idan kamfanin da yake biyan ribar yana yin harkokin samar da amfanin gona ne a Nijeriya ko sarrafa amfanin gonar da aka samar a Nijeriya ko samar da kaya hade-haden fetur ko tataccen gar, ko dai wanne ne lokacin da ba za a karɓa haraji ba, ba zai wuce shekaru uku ba.

26. Duk wata diyyata fuskar rasa aiki da aka yi.

27. Kudin shiga na mutumin da dan kasa Nijeriya ba ta fuskar aikin gwamnati hukuma koma'aikata da aka kulla yarjejeniyar aiki da Gwamnatin Tarayyako Gwamnatin jiha don gudanar da wani aiki na musamman.

[1996Lambata32.]

28. Kudin ruwa da mutumya samu a asusunsa na ajiye kudadenketare.
29. Kudin shiga na mutumin da yake bako na wucin gadi da malami da nas da likita da dai wani mai yin aikin kwararru wanda aka kawo shi don yin aiki za a keɓe shi daga biyan haraji matiucar dai cewa kudin shigar an ajiye su ne a asusun kudaden ketare a wani amintaccen banki na Nijeriya.

[1996Lambata32.]

30. Kudin shiga daga riba da kudin ruwa da kudin da ake biyan kwararru masu aikin kansu da kamasho da aka samu daga kasar waje da wani dan Nijeriya kuma ma/aunim Nijeriya ya shigo da su Nijeriya to an keɓe su daga biyan haraji matuk ar dai cewa wadannankudade an biya su a cikin asusun bankin gwamnati.

31. Kudin shiga da wani mawallafi/marubuci ko wani dan wasa ko wani marubucin wasanni ko wani mawaki ko wani ami aikin zane - zane ya samu kuma ya shigo da su Nijeriya an keɓesu daga biyan haraji, matukar dai kudaden an shigo da su Nijeriya ba a kudaden gida ba kuma aka biya a aikin asusun kudaden ketare a wani amintaccen banki a Nijeriya.

31 A. Kudin shiga da aka samu daga:

- (a) garantin kuɗi da Gwamnatin Tarayya da Gwamnatin Jiha da kananan Hukumomi dakamfanonin da suke mallakarsu suka bayar,
- (b) garantin kuɗi da kamfani ya bayar
- (c) kudin ruwa da wadanda suke dauke da garantin kuɗi da kuma garanti mai gajeren wa'adi da aka Bayyana a sakin layi na (a) da (b).

[2011Lambata20.]

32. Kudin shiga da aka samu daga-

- (i) dukkan garantin kuɗi na gajeren wa'adi ta fuskar Gwamnatin Tarayyar Nijeriya kamar takadunkuɗi na Baitulmali da takardunkuɗi na alƙawari; (ii) garantin kuɗi da Gwamnatin Tarayya da Gwamnatin Jiha da kuma kananan Hukumomi da Kamfanonin su suka bayar. (iii) garantin kuɗi da kamfanoni suka bayarkudin ruwa da wadanda suke dauke da garantin kuɗi da kuma garanti mai gajeren wa'adi da aka bayyana a Rananan sakin layuka na (i) zuwa (ii) na wannan sakin layin.

- (2) Sakin layin nan na 32 an sake masa lamba a matsayin sakin layi na 33.
2. wannan sanarwa ta keɓewa dagabiyar haraji ta tsawon shekaru 10 ne kawai daga watan da aka fitar da wannan sanarwar, sai dai ban da garantin kuɗi da Gwamnatin Tarayya ta bayar kamar y adda Dokar Haraji Kudin shiga na Mutum ya Bayyana.
3. wanna sanarwa za a iya bayyana ta a matsayin sanarwar Harajin kudin shiga na Mutum (Keɓe Garantin Kuɗi da Garanti Mai Gajeren Wa'adi na Gwamnati daga biyar haraji) shekarata 2011.

[20121ambatal2.SL]

TSARIN DOKA NA HUDU

[Sashe na 20 (g).] Tsarin hakkin ritaya

A wannan tsarin doka-

"kudaden fansho" na dufin jama'a kuɗi da yarjejeniya ko tsari na kadarori wadanda aka yi su bisa tsarin amana mai dbrewa da duk wani tsari da dokar Nijeriya ta sanar da shi ko dokar wata kasa, manufar ra'ayi na hukuma ita ce a tanadin hakkokin ritaya da suka danganci fansho ko tsari na biyar shekara-shekara na mutum ko wadanda suka dogara da shi bayan rasuwarsu ko don wani rukuni na mutane da kuma wadanda suka dogara da su.

"asusun fansho" na nufin jama'a da kuɗi ko tsari amma ba kudaden fansho ba da aka samar karkashin amana mai dbrewa ko doka a Nijeriya ko doka a wata kasa, manufar ita ce a tanadi abubuwan jin dadi na ritaya ga mutum ko abubuwan jin dadi ga iyalin mutum ko wadanda suka dogara ga mutum, bayan rasuwarsa, ko don wani rukuni da wadanda suka dogara da su.

Manufar cire wani adadi na kuɗi a matsayin haraji daga kudin shiga na mutum ita ce ta irin gudunmawar da mutum yake bayarwa ga asusun fansho ko wasu nau'oin asusun ritaya da jama'a ko wani tsari da Hukuma ta yarda da shi bisa tanadin da sakin layi na (g) na sashe na 20 (1) na wannan dokar, za a lissafa wannan kudin bisa sharuɗɗan da Hukumar ta bayyana wanda ya yi daidai da tanade-tanaden tsarin wannan doka.

Kudin da za a cire a matsayin haraji daga kudin shiga na tsawon wani lokaci dangane da mai ma'aikata ko ma 'aikaci za a shigar cikin asusun fansho wanda shi ne kudin da mai ma'aikata ko ma'aikaci zai rika biya na wannan lokaci da aka kayyade.

Kudin da za a cire a matsayin haraji daga kudin shiga na tsawon wani lokaci dangane da mai ma'aikata ko ma 'aikaci za a shigar cikin asusun fansho wanda shi ne kudin da mai ma'aikata ko ma'aikaci zai rika biya na wannan lokaci da aka kayyade.

Idan ya kasance cewa adadin kudin da za a cire din na tsawon wani lokacin daga kudin shiga na mai ma'aikata ko ma'aikaci da za a biya ga asusun fansho ban da kudin da ma'aikaci ya biya ga mai ma'aikata a shekarun aikinsa na baya tare da amincewar Hukuma) ya wuce kaso 25 na ladan aiki da mai ma'aikata yake biyan ma'aikaci na tsawon lokacin, to sauran kudin da suka hau ko rarar sai a ware su daga cikin kudin da za a cire na harajin mai ma'aikata ko na ma'aikaci kamar yadda Hukuma za ta yi hukunci a kai.

Idan lamarin ya danganci ma'aikaci na to ba za a cire komai ba a bisa tsarin wanna doka kan rarar data wuce N5,000 a shekarar karbar haraji

(a) cire kudin da aka yarda shi karkashin sakin layi na (f) na sashe na 20 na wannan doka;

(b) sassauci da aka yi masa a wanna shekara ya danganci manufon inshore ko na kwantiragin jinkirtaccen kudin shekara a kan rayuwarsa ko ta matarsa;

(c) cirewa/debewa wadda aka yarda a yi karkashin wannan tsarin doka.

(1) Dangane da ma'aikacin da ya bar aiki kafin ya cika shekaru biyar tare da mai ma'aikata, idan ya kasance adadin kudin (ban da kudin da aka biya da sunan fansho ko biyan shekara-shekara) da ma'aikaci ya karɓa daga fansho ko asusun fansho yah aura adadin da aka lissafa a kan kudi N300 a shekara na tsawon lokacin da yake aiki, rarar za a kaddara cewa kudin shiga na nasa a ranar karshe ta aiki.

(2) Ta fuskar manufar wannan sakin layi, idan mutum ya kasance ya yi aiki ko ya yi ayyuka bi-da-bi da gwamnati daya ko gwamnatoci dabam-dabam a Nijeriya (wannan ya hadar da gwamnatin da ta shude a Nijeriya), aikinsa nag aba kuma da wani kamfani ko hukuma da kai tsaye wata dokar Nijeriya ra kafa ta, to aikinsa ko ayyukan da ya yi

bi-da-bi karkashin gwamnati ko gwamnatin, aikin da ya yin a gaba da wannan hukuma ko kamfani za a dauke shi a matsayin aiki daya ne da aka yi dbri.

(3) Wannan sakin layin ya danganci mutumin da yake ba dan Nij eriya ba, ya kasance ya daina aiki da wata hukuma kamar yadda aka bayyana a Raranmin sakin layi na (2) na wannan sakin layi, bisa wadannan sharuɗɗa:

(a) idan hukumar karɓar harajin da ta dace bisa manufar wannan doka ta gamsu cewa aikin da ake magana a kansa an rasa shi ne a dalilin daukar dan Nijeriya don ya maye gurbin, to, tanadin da wannan sakin layi na 6 ya yi ba za a yi hukunci da shi a nan ba; da kuma

(b) idan hukumar karɓar harajin da ta dace ta ga dacewar tanadin to sai a yi hukunci da shi dangane da wannan aiki tare da musayar kimar kudin da aka bayyana a baya kamar yadda dai za a bayyana shi bisa dacewa.

A inda ya kasance dangane da fansho ko asusun fansho ne ma'aikacin ya kasance ya cancanci wasu kudade, darajar wadannan kudade za ta kasance ne saboda manufar wannan doka, za a kaddara cewa kudin kudin shiga ne na kasuwanci ko na wani aiki ko na wata sana'a da ta danganci hanyar da aka amince da biyan kudin a ranar da aka fara maganar kudin.

Ta fuskar abin da ya danganci kudi da aka biya da wani ma'aikaci kan fansho kafin ya daina aiki da mai ma'aikata, irin wannan kudi za a kaddara cewa kudin shiga na nasa ta fuskar aiki a ranar da aka biya kudin.

A idan ya kasance mutumin da yake aiki na kashin kansa ya ba da wata gudummawa ga fansho da asusun fansho da asusun biyan kudin shekara-shekara na ritaya da jama'a ko wani tsari, da Hukuma ta yarda sa shi, a nan za a keɓe kudin inshore ga haraj i, matuƙar dai bai haura kasha 10 na kudin shigarsa ba.

[1996Lambata32.]

TSARIN DOKA NA BIYAR

[Sashena36.j

Alawus - alawus na kudin jari

TSARIN SAKIN LAYUKA

SAKIN LAYI

1. Bayanin Ma'anoni
2. Shekarar karbar haraji
3. Tanade-Tanaden da suka Danganci Kassasun kudaden Harkar Ma'aikaci
4. Mamallaki da Ma'anar Masu Sha'awa
5. Sayar da Gine-Gine
6. Kudin da aka kasha na Gince Masana'anta
7. Alawus nafarko
8. Alawus nashekara-shekara
9. Kadarar da za a yi amfani da ita Karshen lokacin gwaji
10. Balas na alawus-alawus
11. Balas na kudin abu
12. Ragewa
13. Ma'anar "Bayyanawa"
14. Darajar kadara
15. Kasaftawa
16. Abinda ya dan ganci kadara
17. Fadada ma'anar abin da aka amfana da shi
18. Kefewasu kudaden kashewa
19. Takardar neme ga masu ba da haya
20. Amfani da kadara ko kudaden da aka kasha wajen kulla kasuwanci
21. Rabuwa da abu ba tare da an yi musayar sunan mallaka ba
22. Takar da ga masu sana'a
23. Hadinguiwa
24. Ma'anar "Alawus-Alawus"

25. Neman hakidnaalawus-alawus

26. Zaɓe a yanayi ribanya haraji

27. Yanayi na samar da alawus-alawus da caji kudi

TSARIN DOKA NA BIYAR

[Sashe na 36.] Alawus na kudin jari 1. Bayaninma'anoni

Ga bayanin wasu ma'anoni dagane da tsarin wannan doka— "lokacin gwaji" yana dauke da ma'anarhaka:-

(a) ta fuskar mutum ko wanda alawus ko caji na kudin abu ya hau kansa wanda aka yi bisa tanadin wannan tsarin doka, lokacinsa na gwaji, shi ne lokacin da yake samun riba ta kudin shiga da aka Kididdige a shekarar kimantawa karkashin sashe na 23 zuwa na 31 na wannan doka. misalin wannan kudin shiga shi ne kudin shiga da ya danganci ciniki ko kasuwanci inda ya kasance cewa akwai kadara da aka yi amfani da ita wajen fitar da alawus ko biyan kudin abu.

Matukar dai ta fuskar kasuwanci -

(i) an samu inda lokuta, biyu na gwaji suke shigar juna, yanayin da yake ya shafi kowanne za a kaddara cewa ya fada cikin lokacin gwaji da yake karewa a ranakun farko kuma ba tare da an sake samunsa a wani lokacin gwajin ba, sai dai in an yi niyyar samar da alawus na shekara - shekara;

(ii) a inda lokutan gwaji suka yi daidai, sai a dauke su a matsayin masu shigar juna, kuma lokacin gwaji na farkon shekarar haraji za a dauke shi a matsayin karshe kafin karshen lokacin gwaji na shekarar Jeimantawa da za ta zo;

(iii) a inda ya kasance akwai lokaci tsakanin karshen lokacin gwaji na shekarar da ake ciki da kuma lokacin gwaji na shekara mai zuwa, za a kaddara lokacin ya kasance wani yanki na lokacin gwaji na biyu, sai dai hi shekarar kimantawa ta biyu da aka ambata ita ce shekarar da mutum ya kasance kacokan bai iya gudanar da harkar kasuwanci ba.

(if6) a inda ya kasance akwai lokaci a karshen lokacin gwaji na shekarar farko kafin lokacin gwaji na shekarar gaba wadda mutum bai gudanar da harkokin kasuwanci ba, tazarar lokacin da aka samu za a kaddara cewa yanki ne na lokacin gwaji na farko; "rangwame" ya Jamshi damar hale ar ma'adini da kuma kulla yarjejeniyar hakar ma'adini na tsawon wani lokaci.

"yarjejeniya" wannan ya kunshi kulla yarjejeniyar amfani da abu a inda lokacin yarjejeniyar ya fara, wannan ya shafi hayar wani abu ko hayar amfani da wata kadara, amma wannan bai hada da jingina ba da bayanin kudin niwa mallakar sufuri ya kamata a fahimce su a bisa muhallansu, da -

(a) a inda ya kasance da amincewar mai ba da haya, yadda mai karbar hayar kadara zai cigaba da rifte kadara bayan wa'adin da aka diba na yarjejeniyar ya cika, ba tare da an sake foilla sabuwar yarjejeniya ba, za a kaddara cewa hayar don manufar wannan tsarin doka za ta cigaba matulcar dan hayar na riƙe da abin da aka bayyana; da

(b) a inda ya kasance an janye yarjejeniyar amfani da kadara, to a iya shirya wata yarjejeniyar amfani da kadara tsakanin mai bayarwa da mai karba, tsarin wannan doka ya yi tanadin cewa yarjejeniyar ta biyu cigaban ta farko ce; "kudi da aka kashe" na nufin kudin da aka kashe a lokacin gwaji wanda ya Kunsbi-

(a) kudaden gudanar da manyan ayyuka da aka kashe ɓangaren samar da manyan na'urori da mashin-mashin da kuma inj inan masana'anta ko makamantansu.

(b) kudaden gudanar da manyan ayyuka da aka kashe ta fuskar gina gidaje da sauran manyan gine-gine, ban da kudaden da aka kashe da aka yi bayaninsu a k~ananan sakin layuka na (a) ko (c) na wannan ma'ana;

(c) kudaden gudanar da manyan ayyuka da aka kashe su ta fuskar hakar ma'adini da rijiyar halcar man fetur da makamantansu (ban da kudaden da aka kashe wadanda suke kunshe a karamin sakin layi na (a) -

i. sarnu ko dama ko biya ko sayen wani bayani da ya danganci yanayin abu da yadda aka yibiya;

ii. bincike kan ko ganowa da gwadawa; ko

iii. a kan gina wani aiki ko samar da wani gini wanda darajarsa kadan ce in ba a samar da tushensa ba ko a inda aka samar da tushen a farkashin wata dama wadda ba za a ga wata darajarsa ba yayin da wannan dama ta zo Karshe ga mutumin da yake aiki kan tushen kafin damar ta zo Karshe.

(d) kudaden gudanar da manyan ayyuka da aka kashe ta fuskar gandu kan gyaran kasa da kuma shuka tsiro, bisa wannan manufa a inda—

(i) kudaden da mutum ya kashe da niyyar kasuwanci da (ii) kuma cewa an kashe kudaden ta fuskar kadarar da wannan mutum ya mallaka,

A nan inda kudaden da aka kashe za su fadb cikin kudaden da suka cancanci kashewa, mutumin ya kashe su a ranar farko ne ko kudade da ya yi kasuwanci da su, za a kaddara cewa wadannan kudade yakashesune a wannan rana; "ciniki ko kasuwanci" na nufin ciniki ko kasuwanci ko wani Bangare na ciniki da za a iya samun riba mai kimantuwa k arUashin wannan doka;

(e) "kudaden gudanar da manyan ayyuka" wannan shi ne kudaden da aka kashe kan gudanar da manyan ayyuka—

(i) na sayen manyan kayan ayyuka da gudanar da su

(ii) don samun bayanai kan masana'antu da batutuwan da suka danganci gudanarwa; ko (iii) kan yin binciken da ganowa da yadda za a gwada amfani da kayayyaki ko

yadda za a fiiskanci kasuwanci a gaba;

(f) kudaden da aka kasha ta fuskar aikin gona wajen yin kasuwancin amfanin gona kamar yadda aka bayyana a sashe na 9 na dokar harajin kudin shiga na kamfanoni;

[BabinaC21.]

(g) kudaden da aka kashe ta fuskar harkokin sufuri na jama'a;

(h) kudaden da aka kashe kan manyan ayyukan da suka danganci abubuwan sufuri na jama'a da wani kamfani da aka yarda da shi yake gudanarwa.

Shekarar Kimantawa

Tsarin wannan doka ya yi tanadi dangane da fitar da kudin alawus-alawus da kudin abu da suka shafi shekarar da ake magana da za su fara daga 1 ga watan Janairu na 1993,

haka kuma duk shekarar da ta biyo, duk wani duba da za a yi, za a yi shi ne daga 1 ga watan Janairu na 1993 ba kafin sa ba.

Tanade-Tanade na kasassun kudaden hakar ma'adinai

(1) dangane da tsarin doka a nan -

(a) kudaden da aka kashe kan hakar ma'adinai sun loinshi samar da bayanai kan samuwar ma'adinai da yawansa ko ta hanyar binciken ma'adinai ko ganowa da gwada shi kuma mutumin ya kashe kudaden da niyyar yin ciniki ko kasuwanci. Da an yi amfani da kudaden ta fuskar lokacin gwaji da kwalliya ba ta biya kudin sabulu ba;

(b) kudaden da aka kashe ba su haifar da wata kadara ba; da

(c) ciniki ko kasuwancin ya fcinshi aikin hakar ma'adinai da hakar rijiyar mai da makamantansu.

To a nan wadannan kudaden da aka kashe za a kaddara cewa sun zama kadara mallakar mutumin da ya kashe kudaden don haka da kuma yin amfani da su da niyyar ciniki ko kasuwanci.

(2) Bisa manufar tsarin wannan doka, wata kadara ta fuskar ma'adinai da mutum ya kashe kudi a kai da niyyar kasuwanci ko ciniki wadda ba a yi watsi da ita ba za a kaddara cewa harkarta ba za ta tsaya ba don gudanar da kasuwanci ko ciniki matulcar dai mutumin yana cigaba da kasuwancin.

(3) Kudaden da aka kasheta bangaren neman haƙƙin samowa ko yawan ma'adini ko don neman wasu bayanai da suka dangaci samuwar ma'adini za a bar wadannan dan manufofin wannan tsarin doka.

Matuƙar dai cewa kamfani shi ne ya kasha ainihin kudin da aka wanzar da cinikin ko kasuwancin da aka kulla, kudaden da aka biya don yin wasu ayyuka ko ciniki za a musanya su da kudaden da aka ambata.

4. Mamallakidama'anarmuhimmancinkaso

1. Bisa manufofin wannan tsarin doka, a inda ya kasance kadarar da ake da ita ta gini ce mamallakinta za a ce shi ne mamallakin muhimin kaso a ginin ko ayyukan.

2. A tsarin wannan doka, abin da ake nufi da masu sha'awa" dangane da kudaden da aka kashe a harkar gini ko ayyukan, sha'awar aikin/ginin za ta koma kan mutumin da ya kashe kudi wajen ginin.

3. A inda mutum ya kashe wasu kudade a harkar gini ko harkar ma'adinai don samar da wani gini zai kasance wanda zai dauki kaso biyu ko fiye da haka, daya daga ciki ya shafi dawowa da mutum damamaki, wannan kaso shi ne mafi muhimmanci a tsari na wannan doka.

5. Sayar dagine-gine

A inda ya kasance kudaden gudanar da manyan ayyuka an kashe su ne a wajen gine — gine daga nan kason da ake da shi an riga an sayar, mutumin da ya sayi wannan za a kaddara cewa ya kashe kudin a ranar da kudin sayen za a bayar, kudaden da aka kashe wajen gini sun yi daidai da kudin da mutum ya biya na kasonsa ko ainihin kudin ginin, duk dai wanda ya kasance mafi kankanta:

Matukar dai cewa kason da aka nema an sayar da shi;

(a) kafin a yi amfani da ginin ko fasali ko ayyuka, batutuwan da aka ambata a baya za su yi tasiri wajen sayarwa, da kuma cewa ainihin kudin ginin za a dauka cewa shi ne kudin saya a wannan ciniki;

(b) kafin a yi amfani da ginin ko fasalin, tanade-tanaden da sakamakon layi na (a) zai yi tasiri ne kawai dangane da sayarwar da aka yi a baya

6. Kudin da aka kashe naginamasana'anta

(a) mutum na iya samun alawus na shekara dangane da kudin da aka kashe na ginin wata kadarar amfani, da niyyar yin cinikayya ko kasuwanci a farkashen lokacin gwaji a kowace shekara da ta fara daga 1 ga watan Janairu 1993 ko bayan wannan lokacin. Idan ya kasance wannan kadarar ginin masana'anta ne kudaden gininta za a dauka cewa duk kudaden da aka kashe na ginin masana'antar da alawus za a mallaka su ga mutumin; da

(b) ginin masana'anta ko fasali" na nufin tsari na gini ko fasali -

(i) a matsayi na masak a da masana'anta da shagon kanikanci da makamantansu, ko a matsayin wani fasalin gini da ake amfani da shi ta fuskar daya daga cikin

gine-ginen da aka bayyana; (ii) a matsayin matsayar jirgi da wurin saukar jirgi na bakin teku da dandalin jiragen ruwa da makamantan wadannan gine-gine; (iii) wajen gudanar da harkokin jirgin kasa ko ruwa ko wutar lantarki don amfanin jama'a; da (iv) wajen gudanar da tsiro ko hale ar mai ko wasu hanyoyin samar da ma'adinai.

7. Alawus na farko

(1) a inda ya kasance a lokacin gwajinsa na shekara wanda ya mallaki kadara ya kashe kudi gaba daya ko kadan don manufofin ciniki ko kasuwanci a dalilin haka sai a samar masa da alawus (a wannan tsarin doka an kira shi da alawus na farko a k imar Kasondadacekamaryaddaakanunaajadawalina 1 na tsarin dokar kasha kudi.

[Jadawali na I.]

(2) Idan ya kasance an kashe kudin gudanar da manyan ayyuka ta hanyar sayen kadara da cewa mai saye sayen kadara da cewa mai saye mutum ne da mai sayarwa yake da iko a kansa ko wani mutum yana da iko a kan mai saye da kuma mai sayarwa, to a nan adadin kudin alawus na farko dangane da kudin da aka kashe zai kasance adadin kudi da hukumar harajin da ta dace za ta bayyana bisa dacewa:

Matuk ar cewa adadin kudin ba zai wuce adadin kudin alawus din farko ba.

8. Alawus na shekara-shekara

(1) A inda ya kasance a lokacin gwaji na shekara wanda ya mallaki wata kadara ya kashe gaba dayan kudin, kadai bisa dacewar da ta zama doka don manufofin ciniki ko kasuwanci, ko an ba shi ko ba a ba shi alawus ba farko ba za a ba wa wannan mutum a kowacce shekara a lokacinsa na gwaji alawus (wanda aka kira a nan "alawus na shekara - shekara") a bisa kimar da aka nuna a jadawali na II na tsarin dokar kashe kudade bayan an cire alawus din farko a inda ya dace: -[Jadawali na II.]

Matukar cewa za a bar kudi N10 a asusun don manufofin haraj i har sai an bayyanar dakadarar.

(2) A inda ake da kadara wadda aka biya alawus a kan ta kafin kasancewar wannan karamin sakin layin, za a biya alawus dangane da kadarar ga adadin shekarun

karɓar haraji, waɗanda idan aka haɗa da adadin shekarun da aka yi na alawus, zai yi daidai da shekarun da za a yi na alawus a bisa tanadin karamin sakin layi na (1) na wannan sakin layi.

Matuƙar dai cewa idan an yi tsarin alawus na tsawon wasu shekaru waɗanda suka yi daidai ko suka fi daidai shekarun da aka bayyana a Karamin sakin layi na (1) na wannan sakin layin, alawus guda za a yi a adadai kuɗi N10 wanda bai kai ragowar kuɗin da za a kashe a shekara wanda karamin sakin layi ya bayyana.

9. Kadarar da zaa yi amfani da ita a karshen lokacin gwaji

Alawus na farko ko alawus na farko dangane da kuɗin da aka kashe ga wata kadara za a yi ga mutum a shekara idan a karshen lokacin gwajinsa a wannan shekarar ya kasance mamallakin wannan kadara kuma ana amfani da ita don waɗannan manufofi na ciniki ko kasuwanci.

10. Balas na alawus-alawus

A inda ya kasance a lokacinsa na gwaji a shekarar mamallakin kadara wanda ya kashe dukkan kuɗinsa don manufofin ciniki da kasuwanci ya bayyanar da wannan kadara za a ba wa wannan mutum alawus (wanda ake kira "balas na alawus") a wannan shekarar na abin da ya yi ragowa na wannan kuɗin kashewa, a wannan ranar an bayyanar da kadarar a kan darajar kadarar a wannan rana:

Ya kasance cewa za a bayar da balas na alawus ne kadai dangane ga kadarar da take kafin a bayyanar da ita, mai ita yana amfani da ita wajen gudanar da ciniki ko kasuwanci bisa manufofin da aka kashe kuɗin.

11. Balas na kuɗin abu

A idan ya zamanto cewa a lokacinsa na gwaji na shekara wanda ya mallaki kadara ya kashe kuɗi gaba daya kuma kadai don manufofin ciniki ko kasuwanci ya Bayyanar da wannan kadara za a caji wannan mutum (abin da ake kira "balas na kuɗin abu") a wannan shekara ragowar da yake na darajar kadarar, a ranar da ya bayyanar da ita, a bisa ragowar kuɗaden da ya kashe a ranar.

Matuƙar dai cewa balas na kuɗin abu za a yi shi ne kadai dangane da kadarar idan ya kasance kafin a bayyanar da ita, mai ita yana amfani da ita wajen ciniki da kasuwanci

bisa manufofin da aka kashe kudin kuma ba su wace adadin alawus din da aka yi ba k~arkashin tanadin tsarin wannan doka dangane da kadarar wanda ya fadb cikin sakin layi na 19 na tsarin dokar

12. Ragowa

(1) Ragowar kudin da aka kashe dangane da wata kadara a kowacce rana, za a dauka a matsayin jimlar kudaden da aka kashe a ranar ko kafin ranar, dangane da wannan kadara kasa da alawus na farko ko alawus na shekara da aka yi ga wanda ya mallaki kadarar kafin wannan rana.

(2) Wannan sakin layi ya tanadi cewa za a kaddara yi wa wanda ya mallaki kadarar alawus na farko ko alawus na shekara - shekara a Karshen lokacinsa na gwaji a shekarar da aka fitar da wannan alawus.

13. Ma'anar"Bayyanarwa"

Dangane da manufofin tsarin wannan doka -

(a) Gini da fasali ko ayyuka da suke da tsari mabayyani ana bayyanarwa idan— muhimmin kason da aka sayar; ko wannan kaso zai kasance ne bisa tsawon lokacin da aka ba da rangwame ya zo karshe; ko wannan kaso da ya zamanto mallakar sufuri ya zo karshe ko kuma a kan mutumin da ya samu kason wanda yake abin juyawa; ginin da fasalin gini, ko ayyukan da suke da mabayyanin tsari an rushes u ko ba a rushe su ba, amma wanda ya mallake su ba zai iya amfani da su ba don ciniki ko kasuwanci ba; injin masana'anta ko wani mashin an bayyanar da shi da niyyar sayarwa, an yi watsi da shi ko ya tsaya ba don yadda wanda ya mallake shi ba zai iya amfani da shi ba don yin ciniki ko kasuwanci; kudin da ake kashewa wata kadara ta fuskar ma'adini an bayyanar da ita idan aka sayar ko wanda ya mallake ta ba zai iya amfani da ita ba wajen ciniki da kasuwanci ba, ya gudanar da harkokin kasuwanci ko mutumin da ya samu kudin inshora ko biyan diyya.

14. Darajar kadara

(1) Daraj ar kadara a ranar da ake bayyanar da ita ta kasance tsantsa ta kafin sayarwa ko muhimin wani kaso, ko idan an bayyanar da ita amma ba a sayar ba, a fahimtar hukumar haraji da ta dace adadin kudin kadarar ko muhimmin kason ta kawo kudi idan an sayar

da ita a gamagarin kasuwa a wannan ranar mafi kankantar duk wani kudi da aka kashe wanda mamallakinta ke has ashen samu idan an sayar da kadarar.

(2) Idan an bayyanar da kadara yanayin da wanda ya mallaki kadarar ya karɓi kudin inshora ko biyan diyya, saboda haka kadarar ko wani kasonta za a dauka cewa an sayar da ita, kudaden inshore da na diyya su ne tsantsar kudi da suka rigayi sayarwa.

(3) Dangane da batutuwan da aka ambata a farkashin wannan sakin layi, idan aka yi duba za a fahinci cewa bayyanar da kadara ba ta hanyar sayarwa ba za a ga tasirin cewa:

(a) Dangane da kadara ko wani kasonta da aka bayyanar ba ta hanyar ciniki ba; ko

(b) a inda ya kasance cinikin tsakanin mutane ne da suke da dangantaka da juna wadanda wani mutum ke iya juya su ko yayin da daya ke da iko kan dayan.

15. Kasaftawa

(1) A bin dubawa a tsarin wannan doka dangane da bayyanarwa da sayarwa da sayen wata kadara ya Kunshi duba a kan bayyanarwa da sayarwa ko sayen kadara tare da duk wata kadara wadda ake kashewa kudi ko ba a kashe mata kudi ba, a inda ya kasance an bayyanar da wata kadara ko sayar da ita ko aka saye hade da wata kadara bisa manufar wannan tsarin doka za a Kaddara cewa darajar kadarar ko kudin da aka biya ga kadarar za a kalle shi ta hanyar kasaftawa yadda ta dace.

(2) Duk kadarar da aka saya ko aka bayyanar ta hanyar Kulla ciniki za a kaddara cewa a saye ta gaba daya ko a bayyanar da ita gaba daya, a iya amincewa da a yi musu kudi daban-daban, kuma akwai bukatar a yi ciniki kowacce kadara ita kadai.

(3) Ma'anar da ke kunshe a cikin wannan sakin layi za a yi amfani da ita tare da yin gyaran fuska ga sayarwar ko sayan wani muhimmin kaso na kadarar tare da wata kadarar ko wani kaso na daga wata kadara.

16. Abin da yadanganci kadara

A wannan tsarin doka abin da ya danganci wata kadara za a bayyana ta da cewa ta kunshi har da wani Bangare (bar da ɓangaren da ba a raba ba na kadarar a misalin inda aka yi tarayya) ta wannan fuska harajin da ta dace na da fahimtar cewa kowane kaso a fitar da shi daidaibisatsari.

17. Fadadama'anar "abin da ake amfani da shi"

(1) Dangane da manufofin tsarin wannan doka, kadara dai za a Jtaddara cewa tana matsayin aiki na amfanar jama'a a lokacin da kadarar ba ta amfanar jama'a a wucin gadi.

(2) Dangane da manufofin sakin layuka na 7 da na 8 da kuma na 9 na tsarin wannan doka-

(a) dangane da kadarar da mamallakinta ya kashe wa kudi don manufofin ciniki ko kasuwanci da ya aiwatar, za a Kaddara cewa kadarar ana amfani da ita don gudanar da ciniki ko kasuwanci a tsakanin kwanakin da aka ambata a inda hukumar harajin da ta dace take da ra'ayin cewa amfanin farko wanda za a dora kadarar a kai shi ne na ciniki ko kasuwanci:

(b) wadannan ranakun za a dauke su a matsayin ranakun da aka kashe kudi a kan kadarar da kuma ranar da aka fara amfani da kadarar:

Matuƙar cewa a inda aka bayar da alawus dangane da wannan Karamin sakin layi, da amfanin farko da aka dora kadarar a kai ba don manufofin ciniki ko kasuwanci ba ne, duk wadannan bayanai za a yi su dangane da irin alfanun da ake samu a dalilin bayar da alawus.

18. Keɓe wasu kudaden kashewa

Aindamutum yakashe wasu kudade da aka amince a cire wajen kididdige alfanun ko ribar da ya samu ta hanyar cinikayya ko kasuwanci farkashin sashe na 20 na wannan doka, ba za a dauki kudin da aka kashe a matsayin kudin da za a kashe ba.

19. Takardar nema ga masu bada haya

(1) A inda mutumin da ya mallaki wata kadara ba gini ba -

(a) ya kashe kudi na manyan ayyuka don manufar ba da hayar kadarar gaba daya don manufar ciniki ko kasuwanci kadai.

(b) ba da hayar kadarar ga wannan mutumin; da

(c) takadar yarjejeniyar ta wani ɓangare ko ta gaba daya,a wannan yanayi mutumin yana amfani da kadarar ne gaba daya kuma don gudanar da ciniki ko kasuwanci,

Tanadin da wannan tsarin doka ya yi zai yi amfani tare da yin gyaran fuska kamar yadda hukumar harajin da ta dace za ta ba da umarni, da tunanin cewa kudin da aka kashe an

kashe su ne gaba daya kuma kudai don ciniki ko kasuwanci da wanda ya mallake ta ya gudanar a ranar a lokacin da aka kashe kudin, kuma mamallakin yana yin amfani da kadarar don gudanar da ciniki ko kasuwanci.

(2) Karamin sakin layi na (1) na wannan sakin layi zai yi amfani a yanayi a ginin da mamallakinsa ya bayar haya ga wani mutum, a inda mamallakinsa yake gudanar da harkokin ciniki ko kasuwanci, idan kudaden manyan ayyukan an kashe su ne ta hanyar ginin bayan 31 ga watan Maris 1995 ba tare da la'akari da amfanin da za a samu ta fuskarsa ba.

(3) Dangane da manufofin wannan sakin layi, kuma ta fuskar ciniki ko kasuwanci da wanda ya mallaki ginin yake gudanarwa, a nan lokacinsa na gwaji a kowacce shekarar za a dauka cewa wannan shekarar ta kasance shekarar da take bin shekarar kaBarharaji.

20. Amfani da kadara ko kudaden da aka kashe wajen fulla ciniki ko kasuwanci

(1) Za a yi amfani da sharuɗɗan da wannan sakin layin ya kunsu ko dukkansu a yi amfani da su dangane da wata kadara -

(a) wanda ya mallaki kadarar ya kashe kudi a ɓangare guda don harkar ciniki ko kasuwanci kuma wanda ya mallake ta ya amfani da wani ɓangare saboda ciniki ko kasuwanci, ta wani ɓangaren kuma don wasu manufofin

(b) kadarar da mamallakinta ya kashe kudi an yi amfani da ita rabi-da-rabi don manufofin ciniki da kasuwanci, ta wani ɓangaren kuma don wasu manufofin.

(2) Alawus da caji da za a yi idan ya kasance kudin da aka kashe an kashe su ne gaba daya kuma kadan don manufofin ciniki ko kasuwanci, kuma kadarar an yi amfani da ita gaba daya kuma kawai don manufar ciniki ko kasuwanci bisa tanadin wannan tsarindokar.

(3) Kididdige alawus da caji daidai da abin da karamin sakin layi na (2) na wannan sakin layi ya Runsa, za a yi a bisa ra'ayin hukumar harajin da ta dace daidai da abin da tsarin dokar ya tanadar.

21. Rabuwa da kadara ba tare da an yimusayarsunanmallakaba

A inda ya kasance kadarar da mamallakinta ya kashewa kudi an bayyanar/rabu da ita a yanayin da wanda ya mallake ta ya dai tabbata mamallaki, to a nan a wane adadin kudi na alawus din shekara ko alawus din shekara ko alawus na balas ko balas na caji za a bayar ga wanda ya mallaki kadarar dangane da yin amfani da kadarar bayan ranar da aka rabu da ita, kudin da mamallakin ta ya kashe kafin ranar da aka rabu da ita za a bar su ba tare da daukar wanimatakiba.

Matuƙar dai wanda ya mallaki kadarar za a ƙaddara cewa ya sayi kadarar nan take da aka rabu da ita da kudi da ya yi daidai da ragowar kudin da suka cancanci kashewa a ranar rabuwa da ita.

22. Takarda ga masu Sana'ar Kwarewa

Dangane da kudin da aka kashe kan injin masana'anta wannan tsarin doka ya yi tanadin cewa za a dauka kan cewa ciniki ko kasuwanci ya ƙunshi misalin wani aiki na Kwarewa ko sana'a, wanda kai tsaye za a iya ganin ribar Ƙarƙashin wannan dokar, haka kuma dangane da kudin da aka kashe ta fuskar gini, za a gabatar da cewa ciniki ko kasuwanci ya haofa da aikin kwarewa wanda ribarsa za a iya fahimtar ta Ƙarƙashin wannan dokar.

23. Hadin guiwa

(1) Dangane da wani ciniki ko kasuwanci da mutum ko mutane (shi ake kira" lokaci mai amfani") ya kasance- lokacin da mutumin da aka ƙulla hadin gwiwa da shi ya gudanar da ciniki ko kasuwanci da kuma cewa daya daga cikin mutanen da suke gudanar da ciniki ko kasuwanci a matsayin shariki na hadln gwiwa a koda yausha, ya kasance ne bayan wannan lokacin, ko dai a matsayin dan hadln gwiwa a tsarin yarjejeniyar ko a matsayin dan hadln gwiwa a wani hadln guiwar da yake gudanar da kasuwanci ko ciniki; ko jimlar daya daga cikin wadannan lokutan da suke bi da bi- lokacin da yake ƙarewa kafin mutum ya zama wakili na hadln guiwa da ke gudanar da ciniki ko kasuwanci, a yayin da mutum yake gudanar da kasuwanci a kan ƙashin kansa.

(ii) lokacin da aka gano a ƙarƙashin tanadi na (a) na wannan Ƙaramin sakin layi;

(iii) lokaci da mutum yake gudanar da ciniki ko kasuwanci a kan Ƙashin kansa, a inda wannan mutumin ya kasance wakili na hadln guiwa wajen gudanar da ciniki ko kasuwanci kafin wannan lokacin.

(2) A lokacin da ya kamata — harkar cinikin ko kasuwancin ya kasance mutum daya yake gudanar da shi (a nan ana kiran sa "mutumin da aka k addara") a nan alawus ko kudin da aka caza za a bayar ga mutumin da aka kaddara, a karkashin tanadin da dokar wannan tsari ta yi mutumin da aka k addara shi kuma ta Bangarensa ya yi duk abubuwan da suka kamata na ciniki ko kasuwanci a lokacin da ya dace.

(3) Dangane da manufar wannan sakin layi lokacin gwaji na shekarar ya kasance lokaci ne da hukumar da ta dace ta yi la'akari da tanadin da dokar tsarin ta yi na bayyana lokacin gwajin:

Matuitar dai, a lokacin da ya dace mutum ya dakatar da gudanar da harkokin cinikin ko kasuwancin a matsayinsa na wakilin hadln gwiwa ko ya fara harkokin, a nan mutumin da aka fcaddara din bisa manufar gano lokacin gwaji za a dauka a matsayin wanda ya dakatar da yin cinikin ko kasuwancin a wannan lokacin da kuma wanda daga nan za a ba shi shawarar da yagaggauta gudanar da harkokin cinikin ko kasuwancin.

(4) Adadin kudin alawus da aka Kididdige ko aka caza dangane dawata kadara za a bayar ga mutumin, ko a kasafta ga mutanen, wadanda suke gudanar da kasuwancin ko cinikin, haka kuma a yanayi na asarar jari, idan alawus ne ko a riba ne, idan caji ne da ya danganci wannan kadarar zai fada ga ko danganta shi ga mutumin ko wadannan mutanen, idan asarar ko ribar ta fara ne a yayin gudanar da cinikin ko kasuwancin a dalili haka -

(a) dangane da alwus na farko ko alawus na shekara - shekara, a k arshen lokacin gwaji ta hanyar la'akari da alawus din da aka Kididdige; da

(b) dangane da balas na alawus ko wani caji a ranar da aka bayyanar da kadarar.

(5) Kudin da aka ware ga mutum ko jimlar rabon da za a ba wa mutum da ya danganci alawus da aka fididdige ko caji da aka yi bisa manufofin da wannan tsarin doka ya tanadar da ya danganci cire wasu kudade da kuma fara sauran kudin shiga da aka gano za a yi haka gare shi a tsarin shekarar da aka fididdige kudin alawus din ko caji:

Marukar cewa, a inda wani alawus ko wani caji ya fada yanayin da za a sake jfididdige shi, a dalilin neman da aka yi bisa sharadin karamin sakin layi na (3) na wannan sakin

layi, duk ire-iren wadannan Kare-kare ko sake biyan haraji za su yi tasiri ne bisa tanade-tanaden wannan sakin layi.

(6) Dangane da manufofin tanade-tanaden wannan sakin layi wata kadara ba za a bayyanar da ita ba a ma'anar sakin layi na 13 na tsarin dokar, idan kadarar an yi amfani da ita don manufofin ciniki ko kasuwanci a lokacin da ya dace kuma ya kasancedaya daga cikin mutanen shi ya kasance yana gudanar da harkokin cinikin ko kasuwancin yana da kaso a kadarar, ko a tsarin kason da ya dace a lokacin da ya dace.

(7) Ta fuskar aiwatar da tanadin wannan sakin layin ta yin la'akari da tanade-tanaden wasu sakin layukan na tsarin dokar wadannan tanade-tanaden za a iya amfani da su ta hanyar yi musu gyaran fuska wanda hukumar da ta dace ta duba yiwuwar yin hakan ta la'akari da tanadin wannan sakin layi, haka kuma hukumar harajin da ta dace lokaci lokaci za ta iya samar da lokaci da suka danganci wadannan gyaran fuska da tayi.

24. ma'anar "alawus-alawus"

Ta yin la'akari da tsarin wannan doka alawus ya loinshi duba kan alawus din da za a yi amma a bisa dalili na rashin wadataccen kudin shiga da za a yi shi.

25. neman hakkina alawus-alawus

Babu wni alawus da za a yi ga mutum a shekara karkashin tanadin wannan doka sai mutumin ya nema a wannan shekarar ko a inda hukumar haraji da ta dace ta ga dacewa yin haka.

26. zaɓe a yanayin ribanya haraji

(1) A inda mutum ya nemi hakkinsa na alawus din farko ko alawus na shekara a karkashin tanadin wannan doka da ya danganci ciniki ko kasuwanci, idan harajin da ya danganci riba ta ciniki ko kasuwanci bisa ma'anar sashe na 38 na wannan doka tsakanin Nigeriya da wata jiha don sassaucin ribanya haraji mutum zai iya

zaɓa a lokacin da yake neman hakkinsa kamar yadda hukumar harajin da ta dace za ta amince cewa alawus din a kididdige shi ta kimanin kudi mafi kanfianta ba tsarin da aka tanadar a sakin layi na 7 ko na 8 ba na tsarin wannan doka, yayin gudanar da wannan zaɓl zai bayyana adadin kimar kudi mafi kankanta.

(2) A inda ya kasance an yi zaɓe karkashin wannan sakin layi adadin mafi kankanta za a karɓa da ewa ya dace dangane da alawus na manufofin tsarin wannan dokar.

27. Yanayi na samar da alawus-alawus da cajiin kudi

(1) Adadin kudin da za a caji mutum karkashin tanadin tsarin wannan doka za a yi masa ne ta hanyar yin kari ga abin da yake samu a matsayin kudin shiga na shekarar kimantawa:

Matukar dai cajiin ya fadb a shekarar da za a yi wa mutum a inda yi zama dole bisa wani dalili na tsarin harajin mutum na wannan shekarar ko don wani dalili, hukumar harajin da ta dace na iya yin kari ga mutum dangane da adadin kudin da aka caza.

(2) Dangane da tanadin da wannan sakin layi ya yi, adadin kudin alawus da za a bayar ga mutum bisa tanadin tsarin wannan doka za a yi masa ne ta hanyar cire wani adadi daga abin da ya rage na kudin shigarsa a shekarar wadda alawus din ya kasance.

(3) Bisa manufofin wannan sakin layi ragowar kudin shiga na mutum a shekarar haraji za a gano ta yanyar fahimtar tanadin da sakin layi na (1) na wannan sakin layin ya yi da kuma tanadin da sashe na 36 na wannan dokar da ya danganci cire wani adadi kudi da aka yi asara.

(4) yayin da aka kasa fahimtar abin da za a cire bisa tanadin karamin sakin layi na (2) na wannan sakin layi a shekarar haraji yadda ya zama babu sauran kudin shiga da za a samu a shekarar ko saboda ragowar da ake da shi ya zama kasa da abin da aka cire, adadin da aka cire ko wani yanki na abin da aka cire da ba a tantance ba, don a san jimlar kudin shiga (na mutumin da ya kamata) a karkashin sashe na 36 na wannan doka don shekara mai zuwa, za a kaddara cirewa a wannan shekarar.

(5) A inda ya kasance mutum ya cancanci a deɓe masa wani adadi na kudi bisa ma'anar karamin sakin layi na 4 na wannan sakin layi, ko da debewa dangane da alawus nab alas da ya danganci kadarar da mutum ya yi amfani da ita don ciniki ko kasuwanci, a shekarar da mutumin ya dakatar da yin komai na ciniki ko kasuwanci da kuma cewa ba za a iya gano hakikani abin da aka debe a wannan shekarar bisa dalilin cewa-

(a) babu ragowar wani abu na kudin shiga a shekarar; ko

(b) ragowar abin da yake da shin a kudin shiga a wannan shekarar ya kasance kasa da adadin da aka debe.

Wanna debewa ko wani yanki da ba a tantance ba a iya cewa dangane da neman haRKi da mutum ya yi, a ba shi ta hanyar debewa daga cikin ragowar kudin shiga da aka samu a shekarar da ta wuce, haka dai bar shekarun da za su biyo, an togaciya da cewa irin wannan debewa za ta tabbata ne ta fara zuwa kafin shekara ta biyar da ba a ambaci shekarar farko ta haraji ba.

Matuƙar dai a inda aka ba da sassauci a Saramin sakin layi dangane da debewa, tanadin da karamin sakin layi zai kasance babu wani abin dubawa dangane da debewa na kowacce shekara, da shekarar da ta biyo baya wadda ba a gudanar da wani ciniki ko kasuwanci ba.

(6) A inda ya zama an kasa debewa bisa tanadin karamin sakin layi na (5) na wannan sakin layin da duk wata shekarar da ta wuce, a inda ya zama duk wani abu da za a yi a shekarar ya kure, an kamala, ko don wani dalili gamsasshe a nan hukumar harajin da ta dace na iya, dangance da shekarar sake biya ko sake bitar haraji ko wani Bangare na wannan haraji, a biya ko a caza a shekarar, ta bin abin da ya dace, a maimakon debewa.

(7) Ta la'akari da ftaramin sakin layi na (2) na wannan sakin layi, adadin alawus din jari da za a debe daga ribar da aka samu a shekara bai wuce kaso 66 na ribar ba da mutum ke da it aba, amma duk mutumin da yake a masana'antun sarrafa amfanin gona ko wanda yake yin ciniki ko kasuwanci na sana'anta wani abu wannan togaciya ba ta shafe su ba a fark ashin k aramin wannan sakin layin.

(8) Dangane da manufofin wannan sakin layin "mutumin da yake a masana'antar sarrafa amfanin gona" mutum ne wanda -

(a) yake samar ko yake gudanar da gandu don samar da roba da kwakwar manja da koko da kofi da shayi da makamantansu;

(b) yake noma ko samar da dangin hatsi da mabunkasa kasa da ire-iren ya'yan itatuwa da auduga da wake da gyada da kadanya da ridl da itatuwa da abarba da ayaba da agada;

(c) yake kafa ko gidanar da kiwon dabbobi, shi ne kamar kiwon kaji da kiwon shanu da makiwatar aladu da noman kifi da makamantansu.

JADAWALI

JADAWALI NA 1

(Sakin layi na 7.)

Alawus na farko

Kima bisa dari

Kudi da aka kashe dangane da kudi da aka kashe kan gini kudin da aka kashe kan ginin masana'anta 15 Kudin da aka kashe kan hakar ma'adinai 20 Kudin da aka kashe kan masana'anta (ban da kayan ofis da na gida) 20 Kudin da aka kashe kan masana'anta (masana'anta da gine-gine da samar da amfanin gona) Kudin da aka kashe kan kayan ofis da na gida 15 Kudin da aka kashe kan mota 25 Kudin da aka kashe kan mota (motocin sufuri na jama'a akalla na bas-bas guda uku 30 Kudin da aka kashe kan kayayyakin gandu 20 Kudin da aka kashe kan gine-ginen gidaje 20 Kudin da aka kashe kan kiwon dabbobi da na gandu 30 Kudin da aka kashe kan bincike da ayyukan raya Kasa 25

JADAWALIN NA II

[Sakin layi na 8.] Alawus na shekara-shekara

Kima bisa dari Kudin da aka kashe dangane da- Kudin da aka kashe kan gini 10 kudin da aka kashe kan ginin masana'anta 10 Kudin da aka kashe kan hakar ma'adinai 10 Kudin da aka kashe kan masana'anta (ban da kayan ofis da na gida) 10 Kudin da aka kashe kan kayan ofis da na gida 10 Kudin da aka kashe kan bincike da ayyukan raya Kasa 12^{1,2} Kudin da aka kashe kan gine-ginen gidaje 10 Kudin da aka kashe kan kiwon dabbobi da na gandu 15 Kudin da aka kashe kan mota 20 Kudin da aka kashe kan kayayyakin gandu 30^{1/3}

TSARIN DOKA NA SHIDA

[Sashe na 37.]

Jadawalin harajin kudin shiga [19981ambatal9.]

Hadadden alawus na sassauci za a bayar da shi a kan kudin shiga a tsarin Jama bai-daya na kashi N200,000 a tara da kasa za na tsantsar kudin shiga. Kebewa daga harajin: wadannan debewa da aka bayyana an kebe su ga haraji -

- (a) asusun gudunmawar gidaje na kasa
- (b) shirin inshorar lafiya na kasa
- (c) kudin inshora na rai
- (d) shirin fansho na kasa
- (e) giratuti

Bayan an bada alawus na sassauci da bayan batutuwan kebewa bisa tanadin sakin layi na 1 da na 2 na tsarin wannan doka, za a fitar da haraji a ragowar kudin shiga kamar yadda aka nuna a jadawalin haraji:

[2011 Iambata20.]

Kimar Harajin kudin shiga kimar haraji mai hawa-hawa da alawus na N200,000 a tara da kasa zo na tsantsar kudin shiga.

1. NafarkoN300,000 abisa7
2. NagabaN300,000 abisall
3. NagabaN500,000 abisa15
4. NagabaN500,000 abisa 19
5. NagabaN1,600,000 abisakaso21
6. SamadaN3,200,000 abisakaso24

[20111ambata20.]

TSARIN DOKA NA BAKWAI

[Sashena38(5).] Shirye -shiryen ribanya haraji

Shirye-shiryen ribanya haraji a sashe na 38(5) na wannan doka kunshe suke a cikin Ribanya Harajin Sassauci tsakanin Gwamnatin Tarayyar Nigeriya da Birtaniya da

Ireland ta Arewa kamar yadda aka wallafa a shekarar 1998 karkashin Harajin Kudin Shiga na Kamfanoni, da duk wasu shirye-shirye tsakanin Gwamnatin Tarayyar Nigeriya da duk wata kasa a tsari na doka. An yi wannan a da karkashin ikon da aka ba wa Dokar Harajin Kudin Shiga, wannan Dokar da Dokar Harajin Ribar Mai.

[Babina(21.BabinaP13.)]

TSARIN DOKA NA TAKWAS

[Sashe na 53(2).] Waranti da izinin shiga muhalli

Zuwaga.....

Sunan mai biyan haraji.....

Lambar shaida.....

Mai biyan haraji a wurin aiki.

Hakumar kudin shiga na cikin gida wajen gudanar da nauye-nauyen da aka dora mata karkashin sashe na 53 na Dokar Harajin Kudin Shiga na Mutum ta ba ka izinin shiga muhalli da ofis da wajen gudanarwa ko wurin zama na sunan da aka ambata, da ofishin wakili da masana'anta ko wakilin mai biyan haraji da Hukuma ke zargin aikata zamba da aikata makamancinsu, dangane da haraji da aka gindaya karkashin dokar da aka ambata kuma wanda muhalli da ofis da wurin gudanarwa ko wurin zama na shugabansa da ofishin wakili da ginshikin wakilin suna..... da gudanar da aiki yadda ya kamata, Hukumar da aka ambata ta kara ba da izini cewa kai da mataimakin ka (inda ya zama dole) da kiran mataimakinka da jami'in dansanda, wanda doka ta bukaci ya yi aiki na bayarwa da bincike da cire wani abu (in ya zama dole) na adanawa da littattafai da wasu takardu da sunan mai biyan harajin a duk inda za a same shi ko a hanun wani ma'aikacin mai biyan haraji ko duk wani mutum a madadinsa.

Abisa manufarka ta shiga wurare da aka bayyana an ba ka izini in ya zama dole tare da mataimaki ku fasa wani gini ko wuri a rana tsaka, ido na ganin ido.

Sa hannu a madadin Hukumar Kudin Shiga na cikin Gida ta -Hukumar Haraji ta Jiha a

Wannan_____rana ta _____ 20_____

Sa hannu _____

Shugaba / Darakta Hukumar Kudin Shiga Na cikin Gida

1.

BABI NA P8

DOKAR HARAJIN KUDIN SHIGA NA MUTUM

WASU KA'IDOJI

Jerin Wasu Ka 'idoji

Ka'idar kudin shiga na mutum (kima, da sauransu, harajin da aka debe daga tushe (rike haraji)

2. Tsarin Harajin Ma'aikata

KA'DOJIN KUDIN SHIGA NA MUTUM

(BCIMA. TUSHE (RIKE HARAJI)

Shirin Ka'idoji

Ka'idoji

1. Kimar haraj in da za a debe daga tushe.

2. debewa da ba karin wani nauyi ba.

3. debewar da za aba da rasid

4. kudin da aka aika na bar aji

5. laifuffuka

6. BayyanaMa'ana

7. Ambatawa da farawa

KA'IDOJIN HARAJIN KUDIN SHIGA NA MUTUM

(KIMA. DA HARAJIN DA AKA DEBE DAGA TUSHE (RIKE HARAJI)

(1 gaJanaira. 1995)

[S.1.9.nal997J Karkashin sashe na 72

[Farawa]

1. **Kimar harajin da zaa debe daga tushe**

(1) Kimar da za a debe karkashin wannan doka daga kudi da aka biya mutum dangane da aiki da ya yi ko waya hidima kamar yadda aka bayyana a sakin layi na 2 na wannan ka'ida.

(2) Don manufofin sakin layi na (1) na wannan ka'ida ———

"mutum" ya kunshi kamfani da wanda ba kamfani ba da ma'aikata da sashe na gwamnati da hakuma da karamar hakuma da hakuma da take bias doka da hukumomi na jama'a da dai duk wata cibiya da hukuma mai zaman kanta da sauransu da suke a gwadaben tsarin harajin ma'aikata.

2. Debewa da ba itarin wani nauyi

Debewa da aka yi daga wani biya ba za a dauke ta a matsayin Karin kudi na kwantiragi da za a hada kan kudin kwantiragi ba. amma kawai a matsayin haraji da ya dace da kudin da aka biya.

3. Debewar da za aba da risidi

(1) mutum da yake debe haraji daga kudi da aka biya zai ba ida risidi ga harajin da aka debe da kuma bayanin da zai dauki wadannan.

- (a) suna da adiresshi Mutumin day a biya haraji;
- (b) yanayin aikin da ya yi dangane da biyan haraji
- (c) tsantsar kudi da aka biya
- (d) adadin kudin da aka biya
- (e) lokacin biyan harajin

(2) A inda mutumin da ya biya haraji ya nemi bashin haraji daga harajin da aka debe, zao mika risidi da aka bashi a kasrakashin sakin layi na (1) na wannan ka'ida zuwa ga hukumar harajin da ta dace a matsayin shaidar cewa an debe haraji.

Aika kudin da aka debe na haraji

(1) Mutumin da yake debe haraji daga wani kudi da aka biya zai aika da kudin day a debe na haraji zuwa ga hukumar harajin da ta dace a jihar da wanda zai karbi biyan yake da zama ko ga Hakumar samar da kudin shiga ta Tarayya a inda wanda zai karbi biyan yak e zaune a Babban Birnin Tarayya Abuja da kuma sauran mutune wandanda sashe na 2 (1) (b) na dokar zai yi amfani.

(2) Aikawa da kudin harajin za a hada da bayani kamar haka —

Laifuffuka

sunan da adireshe mutumin day a biya harajin; yanayin aikin ko hidimar da aka yi dangane da biyan tsantsar kudin da aka biya adadin kudin da aka debe na harajin lokacin da aka yi biyan Mutumin da ake da bukatar day a debe haraji daga tushe a karkashin dokar ko wadannan ka'idoji ya kasa yin aikin ko ya debe harajin amma ya kasa aikawa da kudaden zuwa da hukumar haraj in da ta dace a tsawon kwanaki talatin daga ranar day a debe haraj in ya aikata laifi da za a gurfanar da sh a gaban shari'a don yi masa hakunci kamar yadda sashe na 73 na dokayabayyana.

Bayyana Ma'ana

A wadannan Ka'idoji ga yadda ake bayyana ma'anar ———

- (a) "doka" nadufin Dokar Haraj in Kudin Shiga na Mutum ta 1993
- (b) kalma ko wata jimla da aka yi amfani da ita a wadannan ka'idoji Tana da ma'ana a dokar

Ambatawa da farawa

Wadannan ka'idoji za a ambace su da sunan ka'idar Harajin Kudin Shiga na Mutum (Kima, da Harajin da aka Debe daga Tushe (Rike Haraji) ta 1997 kuma za a kaddara cewa ta fara aiki daga 1 ga Janairu 1995.

TSARIN DOKA

[KA'IDOJI 1.] Kudaden da aka biya da za a debe haraji da kuma kimar harajin Kwalam 1

Biya da aka yi dangane da debewa kwalam 2 kimar da aka debe haraji Duk nau'oin gini da ayyukan gine-gine da makamantansu kasa 5

- 2. Duk nau'oin kwantiragi da tsare-tsaren hukuma, ban da saye-saye a kasuwancin yau da

KA'IDOJIN TSARIN HARAJIN MA'AIKATA

TSARIN KA'IDOJI

KA'IDA

- 1. Ka'idarmaima'aikatadahukumarharaji
- 2. Debeharaji

3. Adanatakardundebewa
4. Jimlar tsantsar hakkoki da makamantansu
5. Takadarshaidarbiyanharaji
6. Mutuwarma'aikaci
7. Aikawadakudinharajindaakadebe
8. BakatarAikawadakudadenharaji
9. ZartardaDoka
10. Riba
11. Duba takardar da aka adana
12. Ayyukanmagaji
13. Bayyana hakkoki
14. Kimantawa
15. Kin yarda da kimantawa
16. Rashindacewardebeharaji
17. Kin yin aiken debewa ko ba da bayanin debewa
18. Kinadanatakardunharaji
19. Laifiiffukanakamfani
20. Dubamahalli
21. Tsarinshari'a
22. Bayyanama'ana
23. Amabatawa

KA'IDOJIN TSARIN HARAJIN MA'AIKATA

[S.1.18na2002.21993mailambatal04.] Karkashin sashe na 80 (6)

[Farawa]

[1 ga Janairu 2002]

Ka'idar mai ma'aikata da hukumar haraji

Mai ma'aikata zai yi rijista da hukumar harajin da ta dace don manufon debewa daga kudin shiga na ma'aikatarsa ta hanyar smarwa ko akasin haka ko kuma ta hanyar izinin yin haka daga hukumar harajin da ta dace.

Debe haraji da sauransu

- a. mai ma'aikata a cikin wata shida da farawar wadannan ka'idoji ko cikin watanni shida da fara kasuwanci zai debe haraji daga hakkin ma'aikatansa da kuma aika kudin harajin ga hukumar day a dace.
- b. mai ma'aikatar daya gaza Ip ya ki yin rijista da hukumar harajin da ta dace a lokacin da aka bayyana a sakin layi na (1) na wannan ka'idoji, to ya aikata laifi za a zartar masa da hukunci biyan N25,000 kari a kan biyan ariya na kudaden harajin da bai biyaba.
- c. a inda ya kasance ma'aikaci yana yin aiki karkashin kulawar ko gudanarwar mutumin da ba shi ya dauke shi aiki ba wannan mutum (a wadannan ka'idoji za a kira shi da sunan "manaja") shi zai bayar da duk bayanan hakkin ma'aikatan yadda ya kamata don su dace da ka'idojin kuma manajan zao debe harajin day a kamata daga hakkin ma'aikatan da kuma aika su ga hukumar harajin da ta dace.

Adana takardun debewa

(1) Mai ma'aikata zai kasance yana adana duk bayanan haraji ko don a katin debewa ko a wata takardar da hukumar harajin da ta dace za ta amince da ita, mai dauke da wadannan.

- a. watan da aka yi biyan;
- b. adadin hakkin;
- c. gudunmawar ma'aikaci ga asusun fansho day a dace
- d. jimlartsantsarhakkokidangane da watan
- e. jimar hakkin da ba a taba ba dangane da ranar
- f. jimlarhakkokimharaji dangane daranar

g. jimlarharajindayayidaidai

h. harajin da aka debe ko aka sake biya a yayin da ake yin biyan **Jimlar tsantsar hakkoki da makamantansu**

(1) Kafin a biya ma'aikaci mai ma'aikata zai gano jimlar tsantsar hakkokin bayan an debe adadin da ya kamata a aika zuwa asusun fansho da aka amince da shi.

(2) A inda ya kasance jimlar harajin ya kasance kasa da jimlar harajin da aka yi a baya, to a nan mai ma'aikata zai dawo da adadin kudin da suka yi rara ga ma'aikaci.

(3) A inda ma'aikacin da katinsa na debe haraji ba ya cikin na jarin ma'aikata, ta a nan mai ma'aikata sai ya aika wa hukumar harajin da ta dace shida a kan takardar zayyane da wadannan bayana i:

(a) sunan ma'aikaci;

(b) lambartantance mai ma'aikata;

(c) adireshein ma'aikaci;

(d) ranar da ya fara aiki;

(e) ranar da yadaina aiki;

(f) sassauci daga harajin kudin shiha" idan da akwai wanda ya dace da matsayin ma'aikaci;

(g) jimlar hakkokin a ranar da aka bar aiki; da

(h) jimlar harajin da ya yi daidai.

Takardar shaidar biyan haraji

(1) Mai ma'aikata zai fitar da kwafe biyu na takardar shidar da mika su ga ma'aikaci a ranar da ya daina aiki.

(2) Yayin day a fara wani aikin, ma'aikacin zai mika kwafe biyu na wannan shaidar ga sabon shugabansa, shi kuma daga nan zai —

(a) rubuta a kwafe daya na shaidar adireshein ma'aikacin (idan bar ya bambamta da abin da tsohon mai ma'aikatarsa ya rubuta), wata lamba da za ta tantance ma'aikacin da kuma ranar day a fara aikin, zai aika wannan kwafe din ga murumin da yake tattara haraji don aikin debe harajin, shi kuma mai ma'aikata ya rike kwafe guda a wajensa;

(b) samar da katin debe haraji dangane da bayanan da yi a takardar shaidar da kuma rubuta hakkokin dab a da ruwansu da haraji, idan da akwai, da kuma harajin da ya yi daidai daga watan da ma'aikaci ya bar tsohon maigidansa.

Mutuwar ma'aikaci

(1) Dangane da mutuwar ma'aikacin da yake yana da katin debe haraji, to a nan sai mai ma'aikata ya aikawa da wanda yake tattara haraji takardar shaidar (dangane da daina aiki) daga nan zai sanya suna sa adireshin wakilin ma'aikacin da ya mum.

(2) Idan akwai wasu hakkoki da mai ma'aikata ya biya ga wakilin mai rasuwar, mai ma'aikatar zai cire haraji daga wannan biyan.

7. Aikawa da kudin harajin da aka debe

(1) Akwanaki goma na karshen kowanne wata, ma'aikaci zai duk kudin harajin da aka debe ga ofishin karbar haraji mafi kusa ko a wani banki (da hukumar harajin da ta dace ta yarda a biya).

(2) Jami'in karbar haraji zai ba wa mai ma'aikata rasidi na adadin kudin da aka biya.

8. Bukatar aikawa da kudaden haraji

Idan ya kasance bayan kwanaki goma na karshen kowane wata mai ma'aikata ya ki ya kai kudaden haraji ga jami'in karbar harajin ko ya ki kaiwa bankin da aka amince don yin biyan, jami'in karbar harajin zai bukaci gaggauta aikawa da kudaden da sake na harajin.

9. Zartardadoka

Idan hukumar harajin da ta dace ta gano ko take da ra'ayin cewa mai ma'aikata ba ya aikawa da kudaden haraji, hukumar na iya a cikin shekarar Kimantawa ko cikin shekaru shida ta sake Kimanta ma'aikata bisa tanadin da doka ta yi na sanar da Kimantawar da daukaka Kara da sauran dokokin da za su yi amfani wajen Kimantawar ko karin Kimantawar da kuma batun harajin.

10. Riba

Kwanaki talatin kafin karshen kowace shekara, mai ma'aikata zai nunawa hukumar harajin da ta dace a kan fom H1 ko wata takardar da hukumar haraji ta amince da ita, ko

ta zayyana, riba dangane da kowace ma'aikaci tare da nuna jimlar hakkokin kowane ma'aikaci a wannan shekarar da harajin sassauci, idan sa akwai, da kuma jimlar harajin da aka debe daga ma'aikacin. [Forn/Takardar HI.]

Ribar da aka nuna a karamin sakin layi na (1) na wannan ka'idar za a hada ta da bayani da bayyanawa a kan Fom H 1 ko wata takarda da aka amince da ita ko hukumar harajin da ta dace ta zayyana.

[Fom HI,]

11. Duba takardun da aka adana

Kowane mai ma'aikata zai fito da duk takardu da bayanan albashi da na haraji da bococi da sauran takardu da aka adana da suka danganci biyan hakkokin ma'aikata da debe kudaden haraji.

12. Ayyukan magaji

Idan wani mai ma'aikata ya daina yin aiki a dalilin mutuwa da tsufa ko wani dalili da zai sa mutum ya kasa yin aiki yadda ya kamata da ko don wani dalili, to a nan wakilinsa na kusa ko magaji shi ne zai gudanar da ayyukan.

13. Neman bayyana hakƙoƙi

Hukumar harajin da ta dace na iya neman a bayyana mata hakkolan ma'aikata da aka biya kafin karshen wannan shekarar, haka kuma irin wannan bayyanawa za a gabatarwa da hukumar harajin da ta dace ka'idar lokacin da aka bayyana a takardar neman yin hakan.

14. Neman kimantawa

Hukumar harajin da ta dace za ta aika da takardar neman kimantawa dangane da kowane ma'aikaci da aka yi masa Kimantawa a duk shekara shida.

15. Kin yarda da kimantawa

(1) Idan ma'aikaci ya nuna kin yarda da Kimantawa, zai iya cikin kwanaki talatin ya gabatar da takardar kin amincewar ga hukumar harajin da ta dace yana mai bayyana dalilansa na kin amincewa.

(2) Da zarar hukumar harajin da ta dace ta karɓi takardar kin amincewa sai ta yi bitar Kimantawar tare da yin gyaran fuska a inda ya zama dole.

(3) Hukumar harajin da ta dace za ta mik a sanarwar yin gyara ga ma'aikacin.

16. Rashin dacewar debe haraji

A inda mai ma'aikata ya gaza debe haraji daidai ko ya kasa ba da bayanin da ya kamata dangane da debewar haraji, to a nan ya aikata laifi kuma za a yi masa hukuncin tara ta adadin kudin harajin da za a karba dakaso goma a shekara.

17. Kin yin aikin debewa ko ba da bayanin debewa

Mai ma'aikatar da ya gaza debe haraji ko ya kasa yin bayanin debewar, hukumar harajin da ta dace za ta yi masa hukunci biyan adadin asarar da aka yi.

18. Kin adana takardun haraji

Mai ma'aikatar da ya kasa adana takardun haraji ko ya kasa tattarawa da biyan kudaden haraji ko wanda ya gaza aikawa da kudin haraji ga hukumar da ta dace, ya aikata laifi za a yi masa hukuncin biyan tara N5,000.

19. laifuffuka na kamfani

A inda aka aikata wani laifi karkashin wannan ka'ida, kamfanin ko wasu rukunin mutane:

- (a) kowane darakta da manaja da sakatare ko babban jami'i na kamfani;
- (b) kowane wakilin hadin gwiwa ko jami'in kamfani; ko
- (c) duk wani mutum da yake da hannu wajen gudanar da harkokin kamfani;

Za su kasance masu laifi.

20. Duba muhalli

(1) Jami'in hukumar haraji da aka amince da shi na iya a kowane lokaci na aiki ya shiga wurin da ake harkokin aiki ba tare da waranti ba don ya gano ko ana bin wadannan ka'idoji, da zarar ya shiga zai iya yin aiki na dubawa kamar yadda hukumar da ta dace tabayy ana.

21. Tsarin shari'a

Bisa tsari na shari'a za a iya buƙatar mai ma'aikata ya ba da duk ariya-ariya na harajin da yake a male ale dangane da ma'aikatansa.

22. Bayyana ina'ana

A wadannan ka'idoji anbayyana wadannanma'anonikamarhaka:

- (a) **"doka"** na nufin Dokar Harajin Kudin Shiga na Mutum na 1993;
- (b) kalma ko wani abu da aka fada a wadannan ka'idoji yana ko tana daa'uke da ma'anar da aka bat a ko bas hi;

"albashi" dangane da aiki wannan na nufin albashi;

"hakkoki" ma'anar hakkoki ta kunshi duk alawus-alawus da albashi da bonas-bonas da biyan diyya da makamantansu.

"hakkoki dab a haraji a kan su"

dangance da kowane mutum, a kowace shekarar kimantawa, nufin wani adadi na hakkoki da doka ta nuna babu haraj i a kan su;

"sassaucin harajin kudin shiga"

dangane da shekarar kimantawa, wannan na nufin adadin alawus na mutum da wasu sassasuci da doka ta tanadar.

"hakoƙin da za a iya karɓar haraji"

kafin debe haraji shi ne fom ko kati da hukumar harajin da ta dace ta zayyana ko wata takarda da hukumar harajin da ta dace ta yarda da ita.

23. **Ambatawa**

Za a iya ambaton wannan doka da Ka'idojin tsarin haraj in ma'aikata.

DOKAR HARAJIN KUDIN SHIGA NA MUTUM

[BABI NA P8 NA DOKOKIN TARAYYAR NIJERIYA]

KEBE MASU DAUKE DA WATA YARJEJENIYAR GARANTIN KUDI DA

GARANTIN GWAMNATI NA GAJEREN LOKACI

Dangane da ikon da aka tanadarwa Dokar Harajin Kudin shiga na Mutum, Babi na P8 na Dokokin Tarayyar Nijeriya na 2004 da duk wani iko da ya ba kni dama, Ni Dakta (Misis) NGOZI OKONJO IWEALA, Ministar Gudanar da Tattalin Arziki da Harkokin Kudɓi, ta Tarayyar Jamhuriyar Nijeriya ina sanar da shigar da kudin shiga daga wadannan hanyoyi a cikin Tsarin Doka na Uku na Dokar Harajin Kudin Shiga na Mutum kamar "haka:

[2 ga Janairu 2012.]

[Farawa]

Kudin shiga da aka keɓe

1. (1) Tsarin Doka na Uku na dokar Harajin Kudin Shiga na Mutum an yi masa gyaran fuska, yanzu ya kunshi sabon salcin layi ba 32 kamar haka:

"32. Kudin shiga da aka samu daga:

(i) duk garantin kudi na Gwamnatin Tarayyar Nijeriya na gajeren lokaci kamar na garantin kudi na baitulmali da takardun alƙawari na kudi;

(ii) garantin kudi da Gwamnatin Tarayya da Gwamnatin Jiha da Karamar Hukuma da Hukumomi suka bayar;

(iii) garantin kudi da kamfanoni suka bayar da

(i6) kudin ruwa da masu dauke da garantin kudi na gajeren lokaci da aka ambata a karamin sakin layi na (1) zuwa na (iii) na wannan sakin layi".

(2) Wannan sakin layin na 32 an sake masa lamba

33. Tsawon Jokacin keɓewa.

2. Keɓewa daga biyan haraji da aka amince da wannan sanarwa shi ne na tsawon shekaru 10 daga ranar da aka fitar da wannan sanarwa, sai dai ban da garantin kudi da Gwamnatin Tarayya ta bayar wanda wannan zai cigaba da kasancewa karɓaɓɓe daga haraji kamar yadda aka yi bayani ƙarƙashin Dokar Harajin Kudin Shiga na Mutum.

Ambatawa

3. Za a iya ambaton wannan sanarwa da sunan Sanarwar Harajin Kudin Shiga na Mutum na 2011 (an keɓe garantin kudi na gajeren lokaci da gwamnati ta bayar)

[20121ambatal2.Sl.]

An yi wannan a Birnin Tarayya Abuja ranar 9 ga Disamba 2011.

DAKTA (MISIS) NGOZI OKONJO-IWEALA, DR

Ministar Gudanar da Tattalin Arziki da Harkokin Kudi